

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย และพหุสัมพันธ์ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Model)
 - 1.1 ความหมายของรูปแบบ (Model)
 - 1.2 องค์ประกอบของรูปแบบ
 - 1.3 ลักษณะของรูปแบบ
2. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัย
 - 2.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์
 - 2.2 หลักการจัดประสบการณ์
 - 2.3 ความหมายของรูปแบบการจัดประสบการณ์
 - 2.4 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์
 - 2.5 รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.6 การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
3. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
 - 3.1 หลักการ
 - 3.2 จุดหมาย
 - 3.3 คุณลักษณะตามวัย
 - 3.4 ระยะเวลาเรียน
 - 3.5 สาระการเรียนรู้
 - 3.6 การจัดประสบการณ์
 - 3.7 การจัดกิจกรรมประจำวัน
 - 3.8 การประเมินพัฒนาการ

4. แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)
 - 4.1 ความเป็นมาของแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)
 - 4.2 แนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัยแบบเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)
 - 4.3 หลักการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)
 - 4.4 วิธีการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)
5. แนวคิดพหุสัมผัส (Multi-Sensory Approach)
 - 5.1 ความหมายของการสัมผัส
 - 5.2 ความหมายของแนวคิดพหุสัมผัส
 - 5.3 พหุสัมผัสกับการเรียนรู้
 - 5.4 พหุสัมผัสกับการจัดประสบการณ์
6. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
 - 6.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
 - 6.2 ความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์
 - 6.3 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์
 - 6.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์
 - 6.5 การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
7. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 7.1 ความหมายของทักษะทางสังคม
 - 7.2 ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 7.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
 - 7.4 การพัฒนาทักษะทางสังคม
8. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 8.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 8.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Model)

1. ความหมายของรูปแบบ (Model)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของรูปแบบ ดังนี้

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2536, หน้า 25) ให้ความหมายของรูปแบบว่า คือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจตลอดจนจินตนาการของคน ที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบหรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผังหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่อง ด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 126) ให้ความหมาย รูปแบบ หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น รูปแบบร้อยกรอง (ศิลปะ) สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้นๆ อย่างรูปคน รูปบ้าน รูปปลา รูปใบไม้ เช่น รูปแบบผู้หญิง รูปแบบเบ็ด รูปแบบวัด

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548, หน้า 14) ให้ความหมายรูปแบบ หมายถึง แบบอย่างหรือแนวทางในการกระทำหรือดำเนินการใดที่แสดงหรืออธิบายให้เห็นถึง โครงสร้างทางความคิดหรือความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญของปรากฏการณ์ ที่ศึกษาให้สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยอาจเป็นรูปแบบเชิงกายภาพหรือเชิงคุณลักษณะ อาจเป็นแบบอย่างง่ายหรือซับซ้อนก็ได้

ศักดิ์จิต มาศจิตต์ (2550, หน้า 16) ให้ความหมายรูปแบบ หมายถึง ชุดของแนวคิดซึ่งได้เรียบเรียงไว้ในลักษณะโครงสร้างอย่างเป็นระบบและมีองค์ประกอบต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ประกอบด้วย หลักการพื้นฐาน โครงสร้างระบบการบริหาร ขอบข่ายการดำเนินงาน กลยุทธ์พื้นฐาน เงื่อนไข และข้อจำกัด ในการนำรูปแบบไปใช้

รุจิรี ภูสาระ (2551, หน้า 14) ให้ความหมายรูปแบบเป็นความสัมพันธ์ทางตรรกวิทยาที่อาจเป็นทั้งเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณซึ่งเชื่อมโยงกันกับสิ่งที่เป็นจริงที่เราต้องการ บทบาทของรูปแบบใช้เป็นตัวแทนของเหตุการณ์หรือความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่สามารถอธิบายออกมาเป็นภาพได้ ดังนั้น รูปแบบจึงไม่ใช่ความจริงแต่เป็นเพียงภาพหรือเรื่องราวที่เขียนอธิบายความคิดที่คาดว่าจะเป็นจริง จุดมุ่งหมายของรูปแบบ

เพื่อช่วยให้สามารถจัดการกับสิ่งรู้แล้วเพื่อให้มองเห็นความสัมพันธ์และไม่สับสนกับเนื้อหาที่ซับซ้อน

ทิตานา แคมมณี (2553, หน้า 218) ให้ความหมายว่ารูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง เป็นไดอะแกรม เป็นแผนภาพที่ช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น หรือรูปแบบ หมายถึง เครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบเสาะหาคำตอบความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย ปกติในการศึกษาวิจัยใดๆ ก็ตามผู้ศึกษาจะต้องตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบ ซึ่งในกระบวนการวิจัยจะมีการตั้งสมมติฐานหรือชุดของสมมติฐานขึ้นมาซึ่งก็คือคำตอบที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า สมมติฐานเหล่านี้มักจะได้มาจากข้อความรู้หรือข้อค้นพบที่ผ่านมาหรืออาจจะเกิดจากประสบการณ์หรือการหยั่งรู้ (intuition) ของผู้ศึกษาวิจัยหรืออาจจะเกิดจากทฤษฎีหลักการต่างๆ สมมติฐานเป็นข้อความที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ของเรื่อง/สถานการณ์ปัญหานั้นๆ ซึ่งจะยังคงเป็นเพียงเครื่องมือในการแสวงหาคำตอบเท่านั้นจนกว่าจะได้รับการนำไปพิสูจน์ทดสอบ หากสมมติฐานเป็นจริงข้อความนั้นก็จะสามารถนำไปใช้ทำนายหรืออธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ ได้รูปแบบเช่นเดียวกับสมมติฐานที่บุคคลอาจสร้างขึ้นจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมยหรือจากทฤษฎีและหลักการต่างๆ ได้ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี

บุญชม ศรีสะอาด (2553, หน้า 19) ได้ให้ความหมายรูปแบบว่าเป็นโครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่างๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

Good (1973, p. 370 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุพรรณกุล, 2553, หน้า 15) ให้ความหมายของรูปแบบในพจนานุกรมการศึกษาไว้ 4 ความหมาย ดังนี้

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ
3. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด

4. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมตัวกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคมอาจจะเขียนเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

จากความหมายของรูปแบบที่นักการศึกษาได้ให้ไว้สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ (Model) หมายถึง รูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรมที่สร้างขึ้นจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมยหรือจากทฤษฎีและหลักการต่างๆ โดยบุคคลถ่ายทอดให้ปรากฏในลักษณะการสื่อสารในลักษณะที่เป็นโครงสร้างแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมที่ใช้เป็นแบบอย่าง ในลักษณะคำอธิบาย แผนผัง ไคอะแกรม แผนภาพที่ช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

2. องค์ประกอบของรูปแบบ

รูปแบบมีองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

Keeves (1999, pp. 386–387 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2553, หน้า 218) กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบที่สำคัญ มีดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำงาน (Prediction) ผลที่ตามมาสามารถพิสูจน์และตรวจสอบได้ กล่าวคือสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ตรวจสอบได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Casual Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้นได้

3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

Brown and Moberg (1980, pp. 16–17 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุพรรณกุล, 2553, หน้า 19) กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบตามแนวคิดเชิงระบบองค์การ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อม
2. เทคโนโลยี
3. โครงสร้าง

4. กระบวนการบริหารจัดการ

5. การตัดสินใจสั่งการ

สรุปองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี กระบวนการที่นำไปสู่การทำงาน ซึ่งผลที่ตามมาสามารถพิสูจน์และตรวจสอบได้ ซึ่งรูปแบบช่วยสร้างจินตนาการ ความคิดรวบยอด และขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้ และองค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับเรื่องที่ศึกษา

3. ลักษณะของรูปแบบ

รูปแบบ (Model) ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 4 แบบ หรือ 4 ลักษณะ (Keeves, 1997, pp. 386-387 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2553, หน้า 218-219) ดังนี้

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสถานการณ์/ปัญหาใดๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

รูปแบบที่ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์จะเป็นรูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) และรูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย และพหุสัมพันธ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นก็จัดเป็นรูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model)

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัย

1. ความหมายของการจัดประสบการณ์

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของการจัดประสบการณ์ ดังนี้

ราตี ทองสวัสดิ์ และคณะ (2529, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัยโดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

พัฒนา ชัชพงษ์ (2530, หน้า 24) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยเพื่อพัฒนาครบทุกด้าน มิได้มุ่งอ่านเขียนได้ เช่น ระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานให้โดยคำนึงถึงวัยและความสามารถของเด็กเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้พร้อมที่จะเรียนในระดับต่อไป

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2531, หน้า 16) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง ขอบข่ายที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมให้เด็กได้พัฒนาตามวัยครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีมุ่งจะให้อ่านเขียนได้ ดังเช่นในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ทักษะในการสังเกตโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 58) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีมุ่งจะให้อ่านเขียนได้ ดังเช่นในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ทักษะในการสังเกตผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า

เยาวนาถ เลขาบรรจง (2545, หน้า 34) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ตลอดจนสื่อ อุปกรณ์ซึ่งพร้อมที่จะให้เด็กเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติโดยตรงกับสิ่งเหล่านั้นเพื่อให้เกิดการขยายประสบการณ์และการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 46) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงที่มีความสำคัญต่อเด็กเพราะหมายถึงการสร้างการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็ก ทุกบริบทที่อยู่รอบตัวเด็กต่างเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น เด็กอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ใช้ภาษาใดก็จะชินกับภาษานั้น เช่น เสียงเหนือตาม ภาษาถิ่น ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเด็กสามารถแก้ไขภาษาของตนให้ถูกต้องได้ สำหรับการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กนั้นต้องส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในรูปแบบการบูรณาการโดยเน้นเด็กเป็นสำคัญรอบ ประสบการณ์ที่จัดให้แก่เด็กปฐมวัยต้องประกอบด้วย ประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการ ประสบการณ์พัฒนาพุทธิปัญญา และประสบการณ์พัฒนาคุณธรรม

ศิริชัย กาญจนวาสี (2554, หน้า 118-119) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การดำเนินการของครูในการดูแลความประพฤติปฏิบัติ ของเด็กบนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้และธรรมชาติการเรียนรู้ ของเด็ก เนื้อหาสาระทางการศึกษาปฐมวัย สื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย การสร้างความสัมพันธ์ การวางแผน และการบริหารจัดการในห้องเรียนที่เหมาะสมกับเด็ก 3-6 ปี ผ่านกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามวัยที่สมดุลง ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอันจะนำไปสู่ความสามารถในการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นได้ต่อไป

สรุปการจัดประสบการณ์ หมายถึง กิจกรรมและสภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียนที่จัดให้แก่เด็กปฐมวัย โดยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงผ่านการเล่น และลงมือปฏิบัติเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและ สติปัญญา สร้างการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็ก

2. หลักการจัดประสบการณ์

สำหรับหลักการจัดประสบการณ์ มีนักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2539, หน้า 11-12) กล่าวว่าหลักการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการโดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการเพื่อสนอง

ความต้องการและความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก

3. จัดกิจกรรมการเล่นหลากหลาย เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่นตามความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างของเด็กแต่ละคน
4. จัดกิจกรรมยืดเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างของเด็กแต่ละคน
5. จัดกิจกรรมที่มีความสมดุลทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่ม ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เคลื่อนไหวและสงบ
6. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
7. จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมรักธรรมชาติและท้องถิ่น
8. ให้เด็กมีนิสัยรักการทำงาน มีส่วนร่วมในการวางแผน ลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่น
9. จัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้มีมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์ ให้เด็กมีโอกาสเล่นร่วมกับผู้อื่น
10. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้มีความอบอุ่นเป็นกันเองเน้นให้เด็กมีความสุขในการร่วมกิจกรรม
11. จัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อเล็ก กล้ามเนื้อใหญ่ ผักประสาธ สัมพันธ์ระหว่างตากับมือ ให้เด็กได้มีโอกาสช่วยเหลือตนเองเลือกกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจและความสามารถของเด็กและควรมีวัสดุ อุปกรณ์ให้เด็กได้สังเกต สัมผัส สำนวนจ ดันคว่ำ ทดลองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

กรมวิชาการ (2540, หน้า 23-24) กล่าวว่าหลักในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยยึดหลักการ ดังนี้

1. กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญเด็กแต่ละคน มีความสนใจแตกต่างกันจึงควรจัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ตรงกับความสนใจ ความต้องการของเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ
2. กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งกิจกรรมที่ให้เด็กทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองตามความเหมาะสม

3. กิจกรรมที่จัดควรมีความสมดุล คือ มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียน และนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหว และสงบ กิจกรรมที่ได้กรีเริ่มและครุริเริ่ม

4. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัย มีการยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น

เด็ก 3 ขวบ มีช่วงความสนใจอยู่ได้ประมาณ 8 นาที

เด็ก 4 ขวบ มีช่วงความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที

เด็ก 5 ขวบ มีช่วงความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที

กิจกรรมที่จัดควรเน้นให้มีสื่อของจริง ให้เด็กได้มีโอกาสสังเกตสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและผู้ใหญ่

วารสารณ์ รักวิจัย (2542, หน้า 159) กล่าวว่า กิจกรรมที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สูงสุดนั้นจะต้องจัดกิจกรรมที่เด็กสนใจ ลงมือค้นคว้ากระทำด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุน คอยช่วยเหลือในขณะที่เด็กทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมที่จัดจะต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาและประสบการณ์ตรงจากการเล่น ลงมือปฏิบัติจริงและมีการกระทำร่วมกับผู้อื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน

เยาวพา เดชะคุปต์ (2543, หน้า 118) กล่าวว่าหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรสอดคล้องกับพัฒนาการผู้เรียน
2. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดให้เหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
3. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสิ่งที่เรียนและควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นผู้ที่มีคุณธรรม
4. ประสบการณ์ที่จัดควรเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียน กล่าวคือ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
5. กิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดประสบการณ์ควรมีวิธีจูงใจเร้าความสนใจของผู้เรียนไม่ให้ซ้ำซาก ควรให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเน้นการปฏิบัติและได้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด
6. ควรหาแนวทางในการประเมินที่เหมาะสม

กรมวิชาการ (2546, หน้า 5) กำหนดหลักการจัดประสบการณ์ในหลักสูตร การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กเป็นองค์รวม อย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและบริบทสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการ และผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

สรุปหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหว และสงบ กิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม มีวิธีจูงใจ ได้รับความสนใจของผู้เรียนไม่ให้ซ้ำซาก เน้นเด็กเป็นสำคัญ เกิดความสนุกสนาน เน้นการปฏิบัติและได้รวมกิจกรรมมากที่สุด จัดการเล่นและการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็กเป็นองค์รวมอย่างต่อเนื่อง พัฒนาเด็กโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการ และผลผลิต ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กตลอดจนการประเมินพัฒนาการ ให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

3. ความหมายของรูปแบบการจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์เป็นคำที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอน หรือการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนั้นในการจัดการศึกษาปฐมวัย จึงใช้คำว่า การจัดประสบการณ์ ผู้วิจัยจึงใช้คำว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย และความหมายของรูปแบบการจัดประสบการณ์ มีนักการศึกษา กล่าวไว้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2547, หน้า 41) กล่าวว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์ หมายถึง แบบแผน หรือตัวแบบ (Model) หมายถึง ลักษณะการจำลองสภาพความเป็นจริง ว่าถ้าจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้วจะมีสิ่งใดบ้างที่น่าจะได้นำมาศึกษาและ พิจารณาเพราะตัวแบบเป็นสิ่งที่ได้มาจากทางเลือกแต่ละทางที่มีระดับของการบรรลุ วัตถุประสงค์

พัชรี พลโยธิน (2549, หน้า 4-27) กล่าวว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์ หมายถึง รายละเอียดของวิธีการจัดประสบการณ์หรือวิธีดำเนินการสอนอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ รูปแบบการจัดประสบการณ์แต่ละรูปแบบ จะมีความสัมพันธ์กับแนวคิดทฤษฎีที่เป็นความเชื่อพื้นฐานของผู้พัฒนารูปแบบการจัด ประสบการณ์ ความเชื่อดังกล่าวมีบทบาทในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กระบวนการจัด ประสบการณ์ บทบาทครู และบทบาทเด็กทำให้การจัดประสบการณ์มีลักษณะที่แตกต่าง กันหรืออาจเหมือนกันในบางส่วนถ้ารูปแบบนั้นมาจากแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานร่วมกัน

ติศนา แคมมณี (2550, หน้า 47) กล่าวถึงความหมายของรูปแบบ การจัดประสบการณ์ว่ารูปแบบการสอน/รูปแบบการเรียนการสอน/รูปแบบการจัด ประสบการณ์ (Teaching/Instructional Model) คือ แบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการ จัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎี/หลักการเรียนรู้ หรือการสอนที่รูปแบบนั้น ยึดถือ และได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะอันจะนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายเฉพาะที่รูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอน สามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการจัดและดำเนินการสอนอื่นๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเช่นเดียวกัน

Jayce and Weil (1996, p. 14) กล่าวถึงรูปแบบการจัดประสบการณ์ว่า เป็นแบบหรือแผนซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียน หรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อย หรือเพื่อจัดสื่อการสอน ซึ่งรวมถึงภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และ หลักสูตรรายวิชา แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้เด็กบรรลุ วัตถุประสงค์ต่างๆ กัน

สรุปรูปแบบการจัดประสบการณ์ หมายถึง ตัวแบบ แบบ แผนการดำเนินการ สอน หรือรายละเอียดของวิธีการจัดประสบการณ์ที่ใช้เพื่อการสอนในห้องเรียน หรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อย ที่ได้รับการจัดเป็นระบบ เป็นขั้นตอน โดยมีการออกแบบ การสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมาย และได้รับการพิสูจน์ว่ามีประสิทธิภาพ สามารถนำมาใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของ รูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการจัดและ ดำเนินการสอนอื่นๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเช่นเดียวกัน รูปแบบการจัดประสบการณ์แต่ละ รูปแบบจะมีความสัมพันธ์ กับแนวคิดทฤษฎีที่เป็นความเชื่อพื้นฐานของผู้พัฒนารูปแบบ

การจัดประสบการณ์ ความเชื่อดังกล่าวมีบทบาทในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กระบวนการจัดประสบการณ์ บทบาทครู และบทบาทเด็กทำให้การจัดประสบการณ์มีลักษณะที่แตกต่างกันหรืออาจเหมือนกันในบางส่วนถ้ารูปแบบนั้นมาจากแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานร่วมกัน

4. องค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์

องค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์ มีนักการศึกษาที่ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์และได้รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่มีองค์ประกอบ ดังนี้

พัชรี ศรีสังข์ (2551, หน้า 90) ได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์จะต้องมีการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบว่าเป็นไปตามที่ทำนายผลไว้หรือไม่ มีองค์ประกอบปัญหาและความจำเป็นของรูปแบบที่จัดทำขึ้น เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้น หรือปรากฏกลไกเชิงสาเหตุที่กำลังศึกษา และอธิบายเรื่องที่กำลังศึกษา มีองค์ประกอบผลที่เกิดจากใช้รูปแบบนี้ จะช่วยสร้างความคิดรวบยอด ความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำลังศึกษาและองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันในเชิงโครงสร้างมากกว่าเชิงเชื่อมโยง เพื่อช่วยให้การสืบเสาะความรู้บรรลุผล

ทิตนา แคมมณี (2553, หน้า 220-222) กล่าวว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้นๆ 2) มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ 3) มีหลักการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ 4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และในการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์แบบต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ทฤษฎี หลักการแนวคิดของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ และผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

อรสา สาคร (2556, บทคัดย่อ) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย พบว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์ที่สร้างขึ้น มี 6 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล

ขวัญชนก ทองคู่ (2556, หน้า 147-155) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์แบบเน้นประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์สำหรับเด็กปฐมวัย ได้รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ สารกระบวนการจัดประสบการณ์ และการประเมินผล

วัชระ ป่านภูมิ (2557, หน้า 6) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การเล่นเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัย ได้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเล่นเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเล่น ระบบสังคม หลักการตอบสนอง ระบบสนับสนุน

ปรีชมน กาลพัฒน์ (2558, หน้า 5) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางภาษาแบบองค์รวม สำหรับเด็กปฐมวัยได้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางภาษาแบบองค์รวม มีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล

สรุปองค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์ ประกอบด้วย ปัญหาและความจำเป็นของรูปแบบที่จัดทำขึ้น แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอน/กระบวนการจัดประสบการณ์ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

5. รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย มีนักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้ กรมวิชาการ (2540, หน้า 35-44) ได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จะจัดในรูปแบบกิจกรรมที่บูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ ผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้กับเด็กในแต่ละวันจะต้องจัดให้ครอบคลุมประสบการณ์สำคัญ 9 ประการ ได้แก่ การสื่อความคิดที่เป็นการกระทำการใช้ภาษา การเรียนรู้ทางสังคม การเคลื่อนไหวดนตรี การจำแนกเปรียบเทียบ จำนวนมิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ) และเวลา กิจกรรมที่จัดยืดหยุ่นตามเนื้อหาที่เด็กสนใจหรือครุมีส่วนริเริ่มกำหนดให้ ประสบการณ์ทั้ง 9 ประการ เด็กจะเกิดแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ใกล้ตัว ดังที่เสนอไว้ในหลักสูตร คือ ตัวเรา ครอบครัว โรงเรียนของฉัน บุคคลต่างๆ วันสำคัญ

ธรรมชาติรอบตัว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การคมนาคมและการสื่อสารและสิ่งต่างๆ รอบตัว ซึ่งการจัดกิจกรรมในแต่ละวันจะต้องครอบคลุมการพัฒนาในเรื่องต่อไปนี้ คือ การพัฒนา กล้ามเนื้อใหญ่-กล้ามเนื้อเล็ก การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาการคิด การส่งเสริมให้เด็กเลือกและตัดสินใจ การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะในการใช้ชีวิตประจำ

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543, หน้า 6) กล่าวถึง แนวคิดที่นำมาใช้จัดการศึกษาในระดับปฐมวัย คือ แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) เชื่อว่าเด็กมีศักยภาพและความสามารถในตัวเองมาตั้งแต่เกิด ในการจัดประสบการณ์ จึงส่งเสริมและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ตอบสนองต่อศักยภาพเด็กอย่างเหมาะสม โดยให้เด็กเกิด การเรียนรู้อย่างลุ่มลึกผ่านโครงการและใช้ศิลปะในการสื่อความหมาย

สุชาดา จักรพิสูทธิ์ และคณะ (2548, หน้า 79) ได้วิเคราะห์แนวคิด ในการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยที่นำมาใช้ ได้แก่ แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ซึ่งมีหลักการและกระบวนการที่ให้ความสนใจทุกสิ่งเกี่ยวกับเด็ก เด็กทุกคนมีศักยภาพ ต้องให้เด็กเรียนรู้ทุกสิ่งที่ได้สนใจ

บรรพต พรประเสริฐ (2550, หน้า 81) กล่าวถึงการนำแนวคิดต่างๆ มาใช้ในการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัย เช่น แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การยึดตัวผู้เรียนเป็นหลัก และการเรียนรู้ใน แบบของเรกจิโอ เอมีเลีย คือ การเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากโครงการ (projects) การสอนแบบ โครงการเป็นการสอนที่เน้นให้เด็ก ได้ค้นหาคำตอบจากปัญหาหรือเรื่องที่สนใจเพื่อสร้าง องค์แห่งความรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมและประสบการณ์จากโครงการต่างๆ จะทำให้เด็กได้ เรียนรู้ เพื่อสร้างองค์แห่งความรู้ด้วยตนเอง และการจัดบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ของเด็ก เป็นสิ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของแนวคิดนี้ การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ จะครอบคลุม ถึงกิจกรรมทุกด้านตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของการเรียนรู้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการดำเนินโครงการที่เด็กมีการเรียนรู้อย่างลุ่มลึก ครูผู้สอน จะมีบทบาทสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์เด่นๆ ที่สะท้อนถึงการทำงานและการเรียนรู้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 55) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ ในระดับปฐมวัยมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการนำแนวคิดจากนวัตกรรมต่างๆ มาใช้ในการ จัดประสบการณ์ การเลือกมาใช้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของครูและสถานศึกษาว่าเหมาะสม กับบริบทของตน ดังนี้

1. การเรียนการสอนแบบเรกจิโอ เอมีเลีย เป็นการส่งเสริมให้เด็ก รู้จักคิด สร้างสรรค์ผลงานตามความคิดและความสนใจของเด็ก โดยเด็กเป็นผู้คิดหัวข้อ โครงการที่ต้องการเรียนด้วยตัวเอง โดยมีขั้นตอนของการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1.1 ขั้นเตรียม ถึงแม้ว่าเด็กจะมีบทบาทในการเป็นผู้เลือก แต่การเตรียมส่วนหนึ่งนั้นเป็นของครู สิ่งที่ครูเตรียม ได้แก่ เตรียมสื่อและอุปกรณ์ สร้างสรรค์สำหรับงานศิลปะเด็ก จัดเตรียมหัวข้อโครงการที่คาดว่าเด็กจะสนใจทั้งระยะสั้น ระยะยาว สำหรับให้เด็กเลือกหรือไม่มีความเห็นว่าจะเรียนอะไร

1.2 ขั้นดำเนินการ ครูนำประเด็นให้เด็กคิดหัวข้อที่สนใจด้วยการนำเสนอปัญหาให้เด็กคิดแก้ไข ถ้ามแล้วให้แนวทางซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเรียน โดยครูอาจใช้วิธีสังเกตความสนใจของเด็กและนำมาแนะนำหัวข้อให้กับเด็ก เมื่อเห็นว่าสำคัญ หัวข้อที่เรียนอาจเป็นความสนใจของครูและความต้องการทางวิชาชีพ ที่เห็นว่าเด็กต้องเรียน ความสนใจร่วมกันระหว่างครูกับเด็กหรือบางหัวข้ออาจนำมาจาก ความสนใจของผู้ปกครองหรือชุมชน

1.3 ขั้นสอน เมื่อมีหัวข้อโครงการแล้วครูตั้งคำถามที่จะนำไปสู่ การดำเนิน งานตามขั้นตอนการเรียนรู้ คือ

1.3.1 ขั้นวางแผนงานให้เด็กหาคำตอบว่า อยากรู้อะไรบ้าง จะใช้เครื่องมืออะไรในการสื่อความคิด และจะดำเนินการอย่างไร ระหว่างนี้ครูต้องบันทึก ความเห็นของเด็ก แนวทางการดำเนินการของเด็กแล้วนำไปวิเคราะห์ร่วมกัน

1.3.2 ขั้นดำเนินการ เด็กออกหาคำตอบตามแผนการที่กำหนด ครูบันทึกความก้าวหน้าของเด็กโดยจัดทำสารนิทัศน์จากผลงานของเด็กแล้วนำมาเสนอ เป็นงานเชิงศิลปะแสดง เช่น ภาพถ่ายที่เกี่ยวข้อง ภาพวาดของเด็ก สิ่งประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้าง ภาพปั้น วัสดุที่เด็กเก็บมาศึกษาก็สามารถนำมาแสดงเป็นผลงานได้ ซึ่งในขั้นนี้ต้องส่งเสริม ให้เด็กสังเกต ใช้กระบวนการคิด สร้างสรรค์แล้วส่งงานออกมาตามระดับความสามารถ ของเด็กเพื่อเสนอให้ผู้อื่นทราบ

1.3.3 ขั้นสรุป นำเสนอเป็นนิทรรศการให้ดูไว้เพื่อให้เห็น การทำกิจกรรมของเด็กและความก้าวหน้าของเด็ก

1.4 การประเมินผล จากการคิดค้นอย่างอิสระของเด็กในหัวข้อ หรือโครงการที่เด็กสนใจ เด็กจะซึมซับสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากความคิดของตนเองและเสนอ ออกมาเป็นงานศิลปะ แก้ปัญหาและเพิ่มสาระจากการโต้ตอบปัญหาอภิปรายกับครูไปสู่

การปรับผลงานศิลปะ และบันทึกซ้ำอีกครั้งจากการได้เห็นของจริงว่าเป็นสิ่งของ ธรรมชาติ และชุมชนและปรับความรู้อีกครั้ง ผลงานศิลปะทุกชิ้นของเด็กเป็นภาพสะท้อนการเรียนรู้ ที่ลุ่มลึกและประทับใจที่ครูสามารถนำมาประเมิน ได้แก่ การแสดงออกทางความคิด ด้วยงานศิลปะของเด็ก ผลการเรียนรู้จากการค้นหาคำตอบของเด็ก ผลงานของเด็ก

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงข้อดีของการเรียนการสอนแบบเรกจิโอ เอมีเลีย คือ การจัดกลุ่มเด็กเป็นกลุ่มเล็ก จะช่วยเด็กในการเรียนรู้สังคมเพิ่มขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สังเกตการทำงานร่วมกัน เกิดการยอมรับ สร้างความอดทน ทำให้เกิด พัฒนาการด้านสังคม นอกจากนี้การใช้งานศิลปะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้สึก นึกคิดของเด็กออกมาเป็นรูปธรรมแล้ว ยังช่วยขยายความคิดของเด็กให้กว้างออกไปด้วย ทำให้เด็กรู้จักการสังเกตสิ่งต่างๆ ในแง่มิตติสัมพันธ์ ผูกสายตา การมอง การใช้กล้ามเนื้อ สร้างความรักความชอบในงานศิลปะให้กับเด็ก

สรุปรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จะจัดในรูปแบบกิจกรรมที่บูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ ผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้รับ ประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและ สติปัญญา กิจกรรมในแต่ละวันจะต้องครอบคลุมการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่-กล้ามเนื้อเล็ก การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาการคิด การส่งเสริมให้เด็กเลือกและตัดสินใจ การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะในการใช้ชีวิตประจำ รูปแบบการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลากหลายรูปแบบโดยพัฒนาจากแนวคิดมาใช้จัดประสบการณ์ ให้เด็กปฐมวัย ได้แก่ การเรียนการสอนแบบเรกจิโอ เอมีเลีย ที่เชื่อว่าเด็กมีศักยภาพและ ความสามารถในตัวเองมาตั้งแต่เกิด ในการจัดประสบการณ์จึงส่งเสริมและสร้างสิ่งแวดล้อม ที่ตอบสนองต่อศักยภาพเด็กอย่างเหมาะสม มุ่งให้เกิดการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกผ่าน โครงการและใช้ศิลปะในการสื่อความหมาย ช่วยเด็กในการเรียนรู้สังคมเพิ่มขึ้น มีการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สังเกตการทำงานร่วมกัน เกิดการยอมรับ สร้างความอดทน ทำให้เกิดพัฒนาการด้านสังคม

6. การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ในการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย มีนักการศึกษา สร้างและพัฒนารูปแบบ ดังนี้

อัญชลี ไสยวรรณ (2548, หน้า 3) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ทักษะการคิดแสวงหาความรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ที่มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ 5 ขั้นตอน

คือ การสร้างโครงร่างรูปแบบ การสร้างเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบ การศึกษานำร่อง การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ และการปรับปรุงรูปแบบ ได้รูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การเริ่มต้นคิด ขั้นที่ 2 การสร้างความคิด ขั้นที่ 3 การประมวลความคิด ขั้นที่ 4 การขยายความคิด

ดาร์วิน อุทัยพยัคฆ์ (2548, หน้า 4) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน แบบพุทธวิธีสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย มีขั้นตอน การพัฒนารูปแบบ 3 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบ การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบและการทดลองใช้รูปแบบ ได้รูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีที่ยึดธรรมะหลัก คือ หลักอริยสัจ 4 และธรรมะประกอบ คือ หลักกัลยาณมิตร หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา และหลักอิทธิบาท 4 มีขั้นตอนการสอน 8 ขั้นตอน คือ สร้างความตระหนักและเจตคติ คิดถึงสาเหตุของปัญหา เสนอและคิดทางเลือก วางแผนดำเนินการ ประเมินและหาทางเลือก ปฏิบัติตามขั้นตอน ประเมินผลและปรับปรุง วัดประเมินผลและสรุปผล

ดารณี คักดีศิริผล (2549, หน้า 4) ได้พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างทักษะ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาทางการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการคัดแยกเด็กปฐมวัยที่มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบประเมินทักษะการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 3 สร้างชุดเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ ผลการพัฒนาทำให้ได้รูปแบบ ประกอบด้วย การคัดแยกเด็กปฐมวัยที่มีภาวะเสี่ยง การเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ และการประเมินทักษะการเรียนรู้

มาลีรัตน์ บุญอนันตบุตร (2549, หน้า 3) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการ การเรียนรู้จรรยาบรรณแบบ MCCP สำหรับเด็กปฐมวัยที่มีหลักการตามทฤษฎีพัฒนาการ ทางสติปัญญาของ เพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา มีขั้นตอนการพัฒนา 2 ขั้นตอน คือ การสร้างรูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบ ได้รูปแบบการเรียนรู้แบบเน้น ประสบการณ์ของ CCP มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ชั้นประสบการณ์ ชั้นการร่วมมือ ชั้นวิเคราะห์ ชั้นสรุป ชั้นนำไปใช้และปฏิบัติ

ชบา พันธุ์ศักดิ์ (2550, หน้า 4) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิง ประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้สึกระหว่างผู้ปกครอง และครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย ดำเนินการพัฒนาแบบเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างรูปแบบ

การสร้างเอกสารประกอบรูปแบบ การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบ การปรับปรุงรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบ ตอนที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบประกอบด้วย การเตรียมการก่อนทดลอง การดำเนินการทดลอง การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลการทดลอง ตอนที่ 3 การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ ผลการพัฒนาได้รูปแบบที่มีองค์ประกอบ คือ หลักการ จุดมุ่งหมาย กระบวนการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่กระหว่างผู้ปกครองและครู ขั้นตอนการเรียนรู้การสอน การวัดผลประเมินผล รูปแบบกระบวนการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่กระหว่างผู้ปกครองและครู มี 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การสร้างกลุ่มของผู้ปกครองและครู ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการของผู้ปกครองและครู ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนรับประสบการณ์ ขั้นตอนที่ 2 การได้รับประสบการณ์จริงเป็นการปฏิบัติของผู้เรียนด้วยการสืบสอบแบบกลุ่ม ขั้นตอนที่ 3 การทบทวนความคิด ขั้นตอนที่ 4 การสรุปข้อความรู้ ขั้นตอนที่ 5 การนำไปปฏิบัติ

ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย (2552, หน้า 4) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ 4 ขั้นตอน คือ การวิจัย (Research) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนารูปแบบการวิจัย (Research) เป็นการทดลองใช้รูปแบบ และการพัฒนา (Development) เป็นการประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบ ได้รูปแบบชื่อ 3PDE มีองค์ประกอบหลัก คือ หลักการที่อยู่บนพื้นฐานมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูผู้สอน วัตถุประสงค์รูปแบบเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียน ปฐมวัยด้านการช่วยเหลือและด้านการแบ่งปัน สาระและกระบวนการ กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลา และการวัดผลประเมินผล การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ตัดสินใจ (Participation in decision making : PD) ขั้นตอนที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in implementation : P1) ขั้นตอนที่ 3 มีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation : PE) และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นการเตรียมผู้เรียน ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติกิจกรรม ขั้นที่ 3 ขั้นการประเมินผล

บุญชม ศรีสะอาด (2553, หน้า 2) กล่าวถึงการสร้างหรือพัฒนารูปแบบว่าผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐานโดยการศึกษา ค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดในการพัฒนารูปแบบนั้นจะต้องใช้หลักของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญและการศึกษาค้นคว้ามากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบอย่างยิ่งผู้วิจัยอาจ

คิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นมาก่อนแล้วปรับปรุงโดยอาศัยข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบ หรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือทำการศึกษาค้นคว้าประกอบย่อย หรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรที่สำคัญประกอบกันขึ้น เป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้

Tripp & Bichelmeyer (1990, p. 43) เสนอรูปแบบที่เรียกว่าการสร้าง ต้นแบบฉับพลัน (rapid prototyping) ประกอบด้วย กระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การหา ความจำเป็น วิเคราะห์เนื้อหา และกำหนดวัตถุประสงค์ 2) การสร้างต้นแบบหรือ การออกแบบ 3) การนำต้นแบบไปใช้หรือการทำวิจัย และ 4) การวางระบบและดูแลรักษา ระบบ

สรุปการพัฒนาารูปแบบผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐานโดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด ซึ่งมีกระบวนการ เริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างรูปแบบ การสร้างเอกสารประกอบรูปแบบ การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบ การปรับปรุงรูปแบบและ เอกสารประกอบรูปแบบ การทดลองใช้รูปแบบ ประกอบด้วย การเตรียมการก่อนทดลอง การดำเนินการทดลอง การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลการทดลอง การประเมินผล การทดลองใช้รูปแบบ และสามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบ ดังตาราง 1

ตาราง 1 (ต่อ)

ชื่อผู้พัฒนารูปแบบ ชื่อรูปแบบ	ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์																
	การสร้างโครงร่างรูปแบบ	การสร้างเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบ	การศึกษานำร่อง	การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ	การปรับปรุงรูปแบบ	การพัฒนา รูปแบบ	การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ	การทดลองใช้รูปแบบ	สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการคัดแยกเด็กปฐมวัย	สร้างแบบประเมินทักษะการเรียนรู้	สร้างชุดเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้	การประเมินผลผลการทดลองใช้รูปแบบ	การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม	การหาคำถามจำเป็น	การสร้างต้นแบบ	การนำต้นแบบไปใช้	การวางระบบ
ชบา พันธุ์ศักดิ์ (2550, หน้า 4) รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้สึกระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย						<		<									
ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย (2552, หน้า 4) รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย						✓		✓				✓	✓				
บุญชม ศรีสะอาด (2553, หน้า 2) การพัฒนารูปแบบ	✓				✓	✓											
Tripp & Bichelmeyer (1990, p. 43) การสร้างต้นแบบฉับพลัน (rapid prototyping)														✓	✓	✓	✓

สรุปขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ของนักการศึกษาที่พัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบ ได้แก่ การพัฒนารูปแบบ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การหาความจำเป็น การสร้างรูปแบบ การสร้างเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบ การศึกษานำร่อง การทดสอบ ตรวจสอบคุณภาพ รูปแบบ การทดลองใช้รูปแบบ การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ และการปรับปรุง รูปแบบ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2546, หน้า 26-37) ได้กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ไว้ดังต่อไปนี้

1. หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดู หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและ เต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัย ทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้ อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา ในการพัฒนาเด็ก

2. จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

3. คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสมขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันที่

คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3-5 ปี มีดังนี้

เด็กอายุ 5 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
2. รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
4. เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
6. ใช้ก้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
7. ยึดตัว คล่องแคล่ว

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

1. แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
2. ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
3. ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

พัฒนาการด้านสังคม

1. ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
2. เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
3. พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
4. รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
5. รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก

และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

2. บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
3. พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
4. สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้
5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น

และแปลกใหม่

6. รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”
7. เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
8. นับปากเปล่าได้ถึง 20

4. ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1-3 ปีการศึกษาโดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

5. สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมความรู้สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจจะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้นผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วย การสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1 ประสบการณ์สำคัญ

ประสบการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วยประสบการณ์สำคัญ มีดังนี้

5.1.1 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย

ได้แก่

- 1) การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่
 - 1.1) การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่
 - 1.2) การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์
 - 1.3) การเล่นเครื่องเล่นสนาม
- 2) การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก
 - 2.1) การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส
 - 2.2) การเขียนภาพและการเล่นกับสี
 - 2.3) การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ด้วยดินเหนียว
 - 2.4) การต่อของ บรจุ เท และแยกชิ้นส่วน
- 3) การรักษาสุขภาพ
 - 3.1) การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย
 - 3.2) การรักษาความปลอดภัย
 - 3.3) การรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น

ดินน้ำมัน ทราย ไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ

ในกิจวัตรประจำวัน

5.1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์

และจิตใจ ได้แก่

- 1) ดนตรี
 - 1.1) การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี
 - 1.2) การเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ เช่น เครื่องดนตรี
 - 1.3) การร้องเพลง
- 2) สุนทรียภาพ
 - 2.1) การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม
 - 2.2) การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน

ประเภทเคาะประเภทตี ฯลฯ

และเรื่องราว/เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่างๆ

2.3) การเล่น

2.3.1) การเล่นอิสระ

2.3.2) การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็นกลุ่ม

2.3.3) การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

2.4) คุณธรรม จริยธรรม

การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

5.1.3 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม

ได้แก่ การเรียนรู้ทางสังคม

1) การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง

2) การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3) การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ

4) การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจ

และความต้องการของตนเองและผู้อื่น

5) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็น

ของผู้อื่น

6) การแก้ปัญหาในการเล่น

7) การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่

และความเป็นไทย

5.1.4 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

ได้แก่

1) การคิด

1.1) การรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส

และดมกลิ่น

1.2) การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ

1.3) การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่างๆ

กับสิ่งของหรือสถานที่จริง

1.4) การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น

และผลงาน

1.5) การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุต่างๆ

2) การใช้ภาษา

2.1) การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด

2.2) การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง

หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง

2.3) การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์

และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ

2.4) การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน

2.5) การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อ

ความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์

เขียนชื่อตนเอง

2.6) การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อ

ความหมายต่อเด็ก อ่านภาพ หรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/เรื่องราวที่สนใจ

3) การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ

3.1) การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่างของ

สิ่งต่างๆ

3.2) การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม

3.3) การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/สั้น ชรุขระ/เรียบ ฯลฯ

3.4) การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ

3.5) การคาดคะเนสิ่งต่างๆ

3.6) การตั้งสมมติฐาน

3.7) การทดลองสิ่งต่างๆ

3.8) การสืบค้นข้อมูล

3.9) การใช้หรืออธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

4) จำนวน

4.1) การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน

4.2) การนับสิ่งต่างๆ

4.3) การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง

4.4) การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

5) มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ)

- 5.1) การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุ และการเทออก
- 5.2) การสังเกตสิ่งต่างๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่างๆ กัน
- 5.3) การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน
- 5.4) การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคน และสิ่งต่างๆ
- 5.5) การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย และรูปภาพ

6) เวลา

- 6.1) การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญา
- 6.2) การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น
- 6.3) การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ
- 6.4) การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ

5.2 สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรม ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้นทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่เด็กอายุ 3-5 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

5.2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่างหน้าตา รู้จักอวัยวะต่างๆ วิธีระวังรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

5.2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่างๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องกับ หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

5.2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

5.2.4 สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่างๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่างๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

6. การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาโดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

6.1 หลักการจัดประสบการณ์

6.1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็ก โดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

6.1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

6.1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับ กระบวนการและผลผลิต

6.1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

6.1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

6.2 แนวทางการจัดประสบการณ์

6.2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

6.2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

6.2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

6.2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

6.2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้ออกกำลังกายแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

6.2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

6.2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

6.2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

6.2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

6.2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

7. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบเป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

7.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

7.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

7.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

7.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

7.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

7.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้

7.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

7.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วน ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

7.2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัดเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดคล้องคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

7.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อน นอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นปฏิบัติตามกฎกติกา ข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

7.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนกเปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกม การศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

7.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกความคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

7.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

8. การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจสังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุง วางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการควรยึดหลัก ดังนี้

- 8.1 ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
 8.2 ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
 8.3 สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน

8.4 ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

8.5 ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบสำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสม และควรใช้กับเด็กอายุ 3-5 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

สรุปรายละเอียดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดหลักการ จำนวน 5 ข้อ กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้จำนวน 12 ข้อ กำหนดคุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็ก ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการด้านสติปัญญา กำหนดระยะเวลาเรียน กำหนดสาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก ได้แก่ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก กำหนดประสบการณ์สำคัญที่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสบการณ์สำคัญ ได้แก่ ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา กำหนดการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี ที่ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา กำหนดกิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ที่สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบเป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร และกำหนดการประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ที่เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของ

กิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตรต่อไป

แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งมีความเป็นมา แนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัย หลักการจัดประสบการณ์ และการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยในไทย ดังนี้

1. ความเป็นมาของแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

ลูจิงดา ซจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความ เป็นมาว่าเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) เป็นเมืองที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศ อิตาลี ในปีคริสต์ศักราช 1945 หลังสงครามโลกครั้งที่สองแม่บ้านกลุ่มหนึ่งในวิลลาเซลลา (Villa Cella) ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่อยู่ห่างจากตัวเมืองเรกจิโอ เอมีเลีย 2-3 ไมล์ มีความมุ่งมั่นที่จะจัดการศึกษาสำหรับเด็กๆ ในหมู่บ้านภายใต้การนำของลอริส มาลากูซซี่ (Loris Malaguzzi) ในปีคริสต์ศักราช 1963 การปกครองท้องถิ่นในระดับเทศบาลยอมรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ลอริส มาลากูซซี่ (Loris Malaguzzi) และกลุ่มนักการศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี บทความ งานวิจัยข้อคิดเห็นจากศาสตร์สาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทดลองปฏิบัติ แล้ววิเคราะห์สะท้อนผลการปฏิบัติทำการปรับปรุง จนได้แนวคิดและการปฏิบัติในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และประสบความสำเร็จ จนเป็นที่รู้จักของนักการศึกษาในกลุ่มประเทศยุโรป อเมริกาเหนือ และอเมริกา ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1980 เรกจิโอ เอมีเลีย ได้กลายเป็นชื่อของแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นต้นมา

Encyclopedia Americana International Edition (2009, p. 342) ในช่วงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองความปรารถนาที่จะนำการเปลี่ยนแปลงและสร้างใหม่ เพื่อให้โลกเป็นอิสระจากการถูกกดขี่ ทำให้ประชาชนรวบรวมความแข็งแรงของพวกเขาและสร้างโรงเรียนสำหรับเด็กเล็กของพวกเขา ภายใต้การนำของ Loris Malaguzzi (1920-1994) กลุ่มของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และนักการศึกษาจัดการศึกษากับระบบชีวิตของทารก เด็กวัยหัดเดิน และศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน ใน Reggio Emilia ซึ่งได้รับอิทธิพลจากนักจิตวิทยาเด็ก

และนักปรัชญา เช่น ดิวอี้, เพียเจต์, Vygotsky การ์ดเนอร์ บรูเนอร์ ในปี 1963 เทศบาลเปิด ศูนย์ก่อนวัยเรียน ในขณะที่ยิตาลี มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงปลายปี 1960 โรงเรียนได้รับการถ่ายโอนไปยังรัฐบาลเมือง ในปี 1980 วิถี Malaguzzi เป็นที่รู้จัก และชื่นชม จากนักการศึกษาจำนวนมาก ปี 2002 ในระหว่างการประชุมประจำปีของสมาคมแห่งชาติ การศึกษาของเด็กในซิดาโก, อเมริกาเหนือ Reggio Emilia เปิดตัวเป็นทางการ ในปี 2003 ในเขตเทศบาลเมือง Reggio Emilia จัดระบบและเครือข่าย การให้บริการโรงเรียน และศูนย์เด็กวัยหัดเดิน

สรุปเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) เป็นเมืองที่อยู่ทางตอนเหนือ ของประเทศอิตาลี ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 มาลากุซซีและกลุ่มนักการศึกษาได้ ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี บทความ งานวิจัยข้อคิดเห็นจากศาสตร์สาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษา ทดลองปฏิบัติ แล้ววิเคราะห์สะท้อนผลการปฏิบัติ ทำการปรับปรุง จนได้ แนวคิดและการปฏิบัติในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และประสบความสำเร็จ จนเป็นที่รู้จักของนักการศึกษาในกลุ่มประเทศยุโรป อเมริกาเหนือ และ อเมริกา ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1980 เรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ได้กลายเป็นชื่อ ของแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นต้นมา

2. แนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ของเด็กปฐมวัยแบบเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

แนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ของเด็กปฐมวัยแบบเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ดังนี้

ลูจิงดา ซจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543, หน้า 5) กล่าวถึง แนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัยแบบเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ดังนี้

1. วิธีการมองเด็ก (The image of the child) เด็กแต่ละคน มีความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ตั้งแต่วินาทีแรกที่เกิดมา เด็กมีวิถีของการเรียนรู้ เป็นไปตามระยะของพัฒนาการในแต่ละวัย เด็กแต่ละคนจะเต็มไปด้วยพลังความปรารถนา ที่จะเติบโต และงอกงาม ความอยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการแสดงออกถึง ความต้องการที่จะสัมพันธ์ และสื่อสารกับผู้อื่น ด้วยการแสดงออกทางแวตวา สีหน้า อากัปกริยา การจับต้องสัมผัส ฯลฯ โดยเฉพาะความต้องการที่จะสื่อสารและปฏิสัมพันธ์

กับผู้อื่นปรากฏออกมาตั้งแต่แรกเกิด ความสามารถในการสื่อสารนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับเด็กเพื่อการอยู่รอดและคงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเผ่าพันธุ์ที่ตนกำเนิดมา

2. โรงเรียนเป็นสถานที่บูรณาการสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย การใช้ชีวิตและมีสัมพันธภาพร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก ครอบครัวของเด็กต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของเด็กในโรงเรียน ชุมชนก็มีส่วนร่วมและรับรู้ถึงความเป็นไปในโรงเรียนเช่นกัน เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงสิทธิที่พึงได้ของเด็กปฐมวัยและการยอมรับเด็กในฐานะของการเป็นผู้รับช่วงหน้าที่ในการจรรโลงสังคมในอนาคต

3. ครูและเด็กเรียนรู้ไปด้วยกัน การสอนและการเรียนต้องควบคู่ไปด้วยกัน ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ มากกว่าการสอน วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา คือ การจัดสิ่งแวดล้อมและให้โอกาสเด็กได้คิดประดิษฐ์และค้นพบด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับเด็กจึงไม่ใช่การสอนจากครูที่เป็นการบอกเล่าโดยตรงแต่เป็นการจัดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ครูเป็นผู้ประสานงาน ส่งเสริมและจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ครูต้องมีการนำเสนอทางเลือกที่หลากหลาย การเสนอความคิดเห็นและเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้

สรุปแนวคิดสำคัญของการนำไปจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) คือ เด็กแต่ละคนมีความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ตั้งแต่วินาทีแรกที่กำลังกำเนิดมา เด็กมีวิถีของการเรียนรู้เป็นไปตามระยะของพัฒนาการในแต่ละวัย เด็กแต่ละคนจะเต็มไปด้วยพลังความปรารถนาที่จะเติบโตและงอกงาม ความอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการแสดงออกถึงความต้องการที่จะสัมพันธ์ และสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการแสดงออกทางแววตา สีหน้า อากัปกริยา การจับต้อง สัมผัส ฯลฯ โรงเรียนเป็นสถานที่บูรณาการสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายด้วยการใช้ชีวิตและมีสัมพันธภาพร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก ครูและเด็กเรียนรู้ไปด้วยกัน การสอนและการเรียนต้องควบคู่ไปด้วยกัน ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ มากกว่าการสอน

3. หลักการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย มีหลักการสำคัญ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

ลูจিনดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543, หน้า 6-16) กล่าวถึงหลักการในการจัดการศึกษาของแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ดังนี้

1. โครงการเป็นประสบการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่าง ลุ่มลึก ครูจะรวบรวมรายชื่อหัวข้อโครงการที่คาดว่าจะ เป็นความสนใจทั้งโครงการระยะสั้น และระยะยาว กิจกรรมโครงการจะปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจของเด็ก ครูมีบทบาท ในการส่งเสริมสนับสนุนให้จินตนาการของเด็กและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้ปรากฏ ออกมาและสื่อออกมาด้วยวิธีการที่หลากหลาย

2. การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ การบันทึกข้อมูลสาระ การเรียนรู้จะครอบคลุมถึงกิจกรรมต่างๆ ด้าน ในระหว่างเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากงาน โครงการ ครูจะบันทึกข้อมูลเหล่านี้ด้วยการใช้เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่าย วิดีโอ การจดบันทึก การจัดระบบข้อมูลที่บันทึกเป็นบรรณนิทรรศการในห้องเรียนที่สะท้อน ถึงการดำเนินการทำกิจกรรมโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ

3. การจัดการในห้องเรียนและกิจวัตรประจำวัน ตารางเวลา จะมีความยืดหยุ่นและปรับได้ตลอดเวลาเพื่อความเหมาะสมต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ของเด็ก ในสภาพห้องเรียนจะมีการจัดมุมต่างๆ เช่น มุมบล็อก มุมศิลปะ มุมหนังสือ มุมอุปกรณ์ในการเล่นงา มุมบ้าน มุมแต่งตัว เป็นต้น แต่ละมุมจะเต็มไปด้วยสื่อ วัสดุที่เร้า และท้าทายให้เด็กเข้าไปเล่นหรือทำงานตามความสนใจของแต่ละคน นักการศึกษา เรกจิโอ เอมิเลีย (Reggio Emilia) เชื่อว่าศิลปะเป็นแนวทางสำคัญที่เด็กสามารถสื่อความหมายให้กับ ผู้ที่อยู่รอบข้างให้เข้าใจถึงกระบวนการคิดตลอดจนจินตนาการของเด็กต่อข้อมูลความรู้ที่ เด็กรับรู้มา จึงควรมีการจัดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะในการทำกิจกรรมที่สร้างทักษะการ สร้างงานทางศิลปะ ทักษะการลากเส้น การระบายสี การปั้น ฯลฯ เพื่อให้เด็กสามารถใช้ ทักษะเหล่านี้สื่อออกมาถึงการเรียนรู้ ความเข้าใจ และการรับรู้ของเด็กต่อ สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว และจัดบริเวณที่ทำกิจกรรมทางศิลปะที่ประกอบด้วยอุปกรณ์และ วัสดุที่ใช้ในการทำงานศิลปะ และรวบรวมผลงานจากโครงการต่างๆ และงานที่สร้างจาก ประสบการณ์ของเด็ก ผลงานของเด็กที่สื่อออกมาโดยวิธีต่างๆ เช่น การวาด การระบายสี การปั้น การประดิษฐ์ ศิลปะประดิษฐ์จากเศษวัสดุต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการคิด การแก้ปัญหา ความเข้าใจ ตลอดจนการตีความหมายของสิ่งที่เด็กสัมผัสและเรียนรู้

4. การจัดนิทรรศการแสดงผลงานของเด็ก ครูจัดผลงานเด็ก ที่สื่อถึงความคิดและการเรียนรู้ของเด็กที่สื่อออกมาโดยการปั้น การวาด การเขียน การพูด การแสดงความคิดเห็น การสร้างสิ่งประดิษฐ์สองมิติสามมิติ การเล่นละคร ฯลฯ การจัด นิทรรศการเด็กมีผล ดังนี้

4.1 ผู้ปกครองรับรู้ถึงประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กจากผลงานของเด็กและเป็นการสะท้อนให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเองในการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเด็ก

4.2 ผลงานของเด็กทำให้ครูเข้าใจเด็กดีขึ้น

4.3 เด็กรับรู้ว่าคุณค่าและความสำเร็จของตนเองนั้นผู้ใหญ่มองเห็นคุณค่าในงานของตน

4.4 เป็นการเปิดโอกาสให้นักการศึกษามีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

4.5 เป็นการสร้างเกียรติประวัติและผลงานของโรงเรียนที่มีการบันทึกถึงความเพลิดเพลินและกระบวนการเรียนรู้ทั้งของเด็กและครู

โรงเรียน ณ ดรุณ (2557, หน้า 2) กล่าวถึงหลักการจัดการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ดังนี้

1. ศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียน การเรียนการสอนนั้นไม่ใช่การถ่ายโอนข้อมูลความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ โดยมีครูผู้สอนทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ โดยการสร้างสถานการณ์หรือจัดสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ได้ถาม ได้แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง

2. ไม่มีการกำหนดเนื้อหาการเรียนที่แน่นอนตายตัว ทุกสาระการเรียนรู้ที่นำมาใช้ต้องสามารถปรับ และยืดหยุ่นได้ ตามความสนใจของเด็ก สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนที่โดดเด่นของแนวคิดนี้ก็คือ การเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากโครงการ (projects) ที่เน้นให้เด็ก ได้ค้นหาคำตอบจากปัญหาหรือเรื่องที่น่าสนใจเพื่อสร้างองค์แห่งความรู้ด้วยตนเอง

3. การบันทึกข้อมูลสาระการเรียน การจดบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ของเด็กเป็นสิ่งที่สำคัญมาก การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้จะครอบคลุมถึงกิจกรรมทุกด้านตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของการเรียนรู้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการดำเนินโครงการ ที่เด็กมีการเรียนรู้อย่างลุ่มลึก ครูผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่สะท้อนถึงการทำงานและการเรียนรู้ อย่างตั้งใจ การแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดคำาน การหาข้อตกลงร่วมกัน

เมื่อมีความเห็นไม่ตรงกัน ตลอดจนจดบันทึกศักยภาพของเด็กในการแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้น ระหว่างการเรียนรู้ด้วย ข้อมูลทั้งหมดที่บันทึกไว้จะเป็นประโยชน์ในการประเมินศักยภาพ ในการเรียนของเด็กและนำไปใช้ ประกอบการจัดสาระการเรียนรู้ให้กับเด็ก ๆ ต่อไป

สรุปหลักการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย

(Reggio Emilia) ดังตาราง 2

ตาราง 2 หลักการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

นักการศึกษา	หลักการจัดประสบการณ์ตามแนวคิด เรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)				
	เด็กเรียนรู้อย่างลุ่มลึกผ่านโครงการ	ครูส่งเสริมสนับสนุนให้จินตนาการของเด็กและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้ปรากฏออกมา และสื่อออกมาด้วยวิธีการที่หลากหลาย	ครูมีการบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ในระหว่างการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกผ่านโครงการ	ใช้ศิลปะเป็นแนวทางสำคัญที่เด็กสามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นรับรู้ความคิดของตนเอง	มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของเด็ก
สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543, หน้า 6-16)	√	√	√	√	√
โรงเรียน ณ ตรุณ (2557, หน้า 2)	√	√	√	√	√
รวม	2	2	2	2	2

สรุปหลักการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย

(Reggio Emilia) คือ เด็กเรียนรู้อย่างลุ่มลึกผ่านโครงการ ครูส่งเสริมสนับสนุนให้จินตนาการของเด็กและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้ปรากฏออกมาและสื่อออกมาด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครูมีการบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ในระหว่างการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกผ่านโครงการ ใช้ศิลปะเป็นแนวทางสำคัญที่เด็กสามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นรับรู้ความคิดของตนเอง และมีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของเด็ก

4. วิธีการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

ในการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) มาใช้จัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย มีนักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2543, หน้า 30-33) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) มุ่งให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านโครงการตามหัวข้อ ในสภาพความจริงของชีวิตที่แวดล้อมตัวเด็กส่งเสริมให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุและผลอย่างวิทยาศาสตร์และเกิดการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ผ่านงานโครงการเป็นการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากความสนใจและความคิดของเด็ก ตั้งแต่โครงการเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ในการดำเนินกิจกรรมโครงการ ครูเตรียมคำถามที่จะกระตุ้นหรือช่วยให้เด็กได้สื่อออกมาถึงพลังความคิดหรือการรับรู้ของเด็กในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับหัวข้อโครงการ บรรยากาศของการพูดคุยกัน ชักตอบคำถาม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ครูเรียนรู้เด็กจากวิถีของการสื่อความหมายที่เด็กบรรยายออกมา

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ (2543, หน้า 66-72) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) มีวัตถุประสงค์ของการจัดประสบการณ์ คือ ให้โอกาสเด็กได้คิดประดิษฐ์และค้นพบด้วยตัวเอง คือ เด็กๆ เกิดการเรียนรู้จากโครงการ (Project) หัวข้อโครงการเริ่มจากเหตุการณ์ คำถาม ปัญหาที่เด็กๆ สนใจ ครูเป็นผู้ร่วมงานในการเรียนและผลิตผลขึ้นกับการค้นพบร่วมกับเด็ก (Teachers as partners) ใช้ศิลปะเป็นหนทางสื่อความหมายให้ผู้ที่อยู่รอบข้างสามารถเข้าใจถึงกระบวนการคิดตลอดจนจินตนาการของเด็กต่อสิ่งแวดล้อมที่เด็กสัมผัสรับรู้มา ผลงานของเด็กที่สื่อออกมาโดยวิธีต่างๆ เช่น การวาด การระบายสี การประดิษฐ์ศิลปะ ประดิษฐ์จากเศษวัสดุต่างๆ ซึ่งเป็นทั้งภาพสองมิติและสามมิติ การเล่นเกมการเคลื่อนไหว การเล่นเกมบทบาทสมมติ การเล่นเกม (แนวคิดใกล้เคียงกับการเล่นหนังตะลุง) การเล่นเกมชนิดต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการคิด การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ของเด็ก นอกจากนี้ครูและเด็กๆ จะร่วมมือกันจัดบันทึกสิ่งที่เด็กสังเกตพบเห็น และบันทึกการพูดคุยแสดงความคิดเห็นของเด็ก รูปภาพของกิจกรรมที่เด็กปฏิบัติ และจัดเสนอผลงานของเด็กๆ ในโรงเรียน

บรรพต พรประเสริฐ (2550, หน้า 81) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) คือ การเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากโครงการ (projects) ที่เน้นให้เด็กได้ค้นหาคำตอบจากปัญหาหรือเรื่องที่น่าสนใจเพื่อสร้างองค์แห่งความรู้ด้วยตนเอง โดยก่อนการเริ่มโครงการในชั้นเรียน ครูผู้สอนทุกคนจะมีการ

พูดคุยถึงหัวข้อโครงการที่อาจอยู่ในความสนใจของเด็กและเตรียมการในด้านต่างๆ เอาไว้ให้พร้อม เมื่อเริ่มโครงการในชั้นเรียนครูจะเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกศึกษาโครงการที่ตนเองสนใจ ไม่ว่าจะเป็นโครงการระยะสั้นหรือระยะยาว กิจกรรมและประสบการณ์จากโครงการต่างๆ จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ เพื่อสร้างองค์แห่งความรู้ด้วยตนเอง และมีการบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 55) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัยตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) เป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดสร้างสรรค์ผลงานตามความคิดและความสนใจของเด็ก โดยเด็กเป็นผู้คิดหัวข้อโครงการที่ต้องการเรียนด้วยตัวเอง โดยมีขั้นตอนของการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. ขั้นเตรียม ถึงแม้ว่าเด็กจะมีบทบาทในการเป็นผู้เลือก แต่การเตรียมส่วนหนึ่งนั้นเป็นของครู สิ่งที่ครูเตรียมได้แก่ เตรียมสื่อและอุปกรณ์สร้างสรรค์สำหรับงานศิลปะเด็ก จัดเตรียมหัวข้อโครงการที่คาดว่าเด็กจะสนใจทั้งระยะสั้น ระยะยาว สำหรับให้เด็กเลือกหรือไม่มีความเห็นว่าจะเรียนอะไร

2. ขั้นดำเนินการ ครูนำประเด็นให้เด็กคิดหัวข้อที่สนใจด้วยการนำเสนอปัญหาที่เด็กคิดแก้ไข ถ้ามแล้วให้แนวทางซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเรียน โดยครูอาจใช้วิธีสังเกตความสนใจของเด็กและนำมาแนะนำหัวข้อให้กับเด็กเมื่อเห็นว่าสำคัญ หัวข้อที่เรียนอาจเป็นความสนใจของครูและความต้องการทางวิชาชีพ ที่เห็นว่าเด็กต้องเรียน ความสนใจร่วมกันระหว่างครูกับเด็กหรือบางหัวข้ออาจนำมาจากความสนใจของผู้ปกครองหรือชุมชน

3. ขั้นสอน เมื่อมีหัวข้อโครงการแล้วครูตั้งคำถามที่จะนำไปสู่การดำเนินงานตามขั้นตอนการเรียนรู้ คือ

3.1 ขั้นวางแผนงานให้เด็กหาคำตอบว่า อยากรู้อะไรบ้าง จะใช้เครื่องมืออะไรในการสื่อความคิด และจะดำเนินการอย่างไร ระหว่างนี้ครูต้องบันทึกความเห็นของเด็ก แนวทางการดำเนินการของเด็กแล้วนำไปวิเคราะห์ร่วมกัน

3.2 ขั้นดำเนินการ เด็กออกหาคำตอบตามแผนการที่กำหนด ครูบันทึกความก้าวหน้าของเด็กโดยจัดทำสารนิทัศน์จากผลงานของเด็กแล้วนำมาเสนอเป็นงานเชิงศิลปะแสดง เช่น ภาพถ่ายที่เกี่ยวข้อง ภาพวาดของเด็ก สิ่งประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้าง ภาพปั้น วัสดุที่เด็กเก็บมาศึกษาก็สามารถนำมาแสดงเป็นผลงานได้ ซึ่งในขั้นนี้ต้องส่งเสริม

ให้เด็กสังเกต ใช้กระบวนการคิด สร้างสรรค์แล้วส่งงานออกมาตามระดับความสามารถของเด็กเพื่อเสนอให้ผู้อื่นทราบ

3.3 ขั้นสรุป นำเสนอเป็นนิทรรศการให้ดูไว้เพื่อให้เห็นการทำกิจกรรมของเด็กและความก้าวหน้าของเด็ก

4. การประเมินผล จากการคิดค้นอย่างอิสระของเด็กในหัวข้อหรือโครงการที่เด็กสนใจ เด็กจะซึมซับสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากความคิดของตนเองและเสนอออกมาเป็นงานศิลปะ แก้ปัญหาและเพิ่มสาระจากการโต้ตอบปัญหาอภิปรายกับครูไปสู่การปรับผลงานศิลปะ และบันทึกซ้ำอีกครั้งจากการได้เห็นของจริงว่าเป็นสิ่งของธรรมชาติ และชุมชนและปรับความรู้อีกครั้ง ผลงานศิลปะทุกชิ้นของเด็กเป็นภาพสะท้อนการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกและประทับใจงานที่ครูสามารถนำมาประเมินได้แก่ การแสดงออกทางความคิด ด้วยงานศิลปะของเด็ก ผลการเรียนรู้จากการค้นหาคำตอบของเด็ก ผลงานของเด็ก

สรุปวิธีการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

ดังตาราง 3

ตาราง 3 วิธีการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)

นักรับการศึกษา	วิธีการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia)											
	ครูเตรียมคำถามที่จะกระตุ้นหรือเราให้เด็กได้สื่อออกมาถึงพลังความคิดของเด็กในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับหัวข้อโครงการ	ครูเรียนรู้เด็กจากวิถีของกาสรสื่อความหมายที่เด็กบรรยายออกมา	ให้โอกาสเด็กได้คิดประดิษฐ์และค้นพบด้วยตัวเอง	ครูเป็นผู้ร่วมงานในการเรียนและเพ็ดลิตเพลนกับการค้นพบร่วมกับเด็ก	ใช้ศิลปะเป็นหนทางสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจกระบวนการคิด	ครูและเด็กจะร่วมมือกันจับบันทึกสิ่งที่ได้สังเกตพบเห็น	บันทึกการพูดคุยแสดงความคิดเห็นของเด็ก	จัดแสดงผลงานของเด็กๆ	ชื่นเตรียม	ชื่นดำเนินการ	ชื่นสอน	การประเมินผล
กรมวิชาการ (2543, หน้า 30-33)	✓	✓										
สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ (2543, หน้า 66-72)			✓	✓	✓	✓	✓					
บรรพต พรประเสริฐ (2550, หน้า 81)			✓	✓		✓	✓					
กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 55)								✓	✓	✓	✓	
รวม	1	1	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1

ผู้วิจัยเลือกวิธีการการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ที่สอดคล้องกับนักการศึกษา ดังนี้

1. ครูเตรียมคำถามที่จะกระตุ้นหรือเร้าให้เด็กได้สื่อออกมาถึงพลังความคิดของเด็กในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับหัวข้อโครงการ
2. ครูเรียนรู้เด็กจากวิถีของการสื่อความหมายที่เด็กบรรยายออกมา
3. ให้โอกาสเด็กได้คิดประดิษฐ์และค้นพบด้วยตัวเอง
4. ครูเป็นผู้ร่วมงานในการเรียนและผลิตเพลนกับการค้นพบร่วมกับเด็ก
5. ใช้ศิลปะเป็นหนทางสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจถึงกระบวนการคิด
6. ครูและเด็กๆ จะร่วมมือกันจัดบันทึกสิ่งที่เด็กสังเกตเห็น
7. บันทึกการพูดคุยแสดงความคิดเห็นของเด็ก
8. จัดเสนอผลงานของเด็กๆ

จากนั้นนำวิธีการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) มาจัดทำเป็นขั้นตอนการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยต่อไป

แนวคิดพหุสัมผัส (Multi-sensory Approach)

แนวคิดพหุสัมผัส (Multi-sensory Approach) ผู้วิจัยนำเสนอในประเด็นความหมายของการสัมผัส ความหมายของพหุสัมผัส พหุสัมผัสกับการเรียนรู้ และพหุสัมผัสกับการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. ความหมายของการสัมผัส

ความหมายของการสัมผัส มีนักศึกษากล่าวไว้ ดังนี้
 เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2539, หน้า 19) ได้อธิบายว่าการรับรู้ที่เด็กได้สัมผัสสิ่งต่างๆ โดยการดมกลิ่นดอกไม้ การชิม การฟัง การมองเห็นและการสัมผัสเขาจะได้รับความรู้สึกจากสิ่งรอบตัวแปลกๆ ใหม่ๆ จะทำให้จิตสำนึกในการรับรู้ของเด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว

โกวิท ประวาลพฤกษ์ และคณะ (2541, หน้า 1-8) ได้อธิบายว่าเราเห็นลูกโป่งด้วยตาของเรา ตาของเรามีประสาทสัมผัสเกี่ยวกับการเห็น เราชอบฟังเพลงไพเราะหูของเราใช้ฟังเสียงและมีประสาทสัมผัสเกี่ยวกับการฟัง เรารู้รสด้วยลิ้น ลิ้นมี

ประสาทสัมผัสเกี่ยวกับการรับรู้รสเผ็ด เปรี้ยว เค็ม หวาน ขม เราได้กลิ่นต่างๆ ด้วยจมูก จมูกมีประสาทสัมผัสเกี่ยวกับการรับรู้กลิ่น ผิวหนังของเรารับรู้การสัมผัสของร่างกายกับสภาพแวดล้อม เช่น ร้อน เย็น เปียกแห้ง ผิวหนังเป็นอวัยวะที่มีประสาทสัมผัส สมอองเป็นอวัยวะที่สำคัญกับเสียง และสัมผัสร้อน เย็น

วิรุณ ตั้งเจริญ และคณะ (2543, หน้า 17) กล่าวว่า การสัมผัสเกิดจากสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะรับสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส และการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ เมื่ออวัยวะรับสิ่งเร้าที่มากระทบประสาทสัมผัสจะส่งกระแสไปยังสมอง สมองจะทำหน้าที่แปลความหมายของสิ่งเร้าซึ่งการแปลขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของอวัยวะรับสัมผัส สมรรถภาพของสมอง ประสบการณ์เดิม และความสนใจที่จะรับรู้เพราะอวัยวะรับสัมผัส แต่ละชนิดจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและการรับรู้ที่เด็กได้สัมผัสสิ่งต่างๆ เช่น โดยการดมกลิ่น การชิมรส การฟัง การมองเห็น และการสัมผัส เด็กจะได้รับความรู้สึกจากสิ่งรอบตัวแปลกๆ ใหม่ๆ ซึ่งจะทำให้จิตสำนึกในการรับรู้ของแต่ละคนพัฒนาไปอย่างรวดเร็วมีจินตนาการต่างๆ อย่างอิสระสมองจะแปลความรู้สึกไปสู่การสร้างสรรคเป็นผลงานทางทัศนศิลป์และถือเป็นการปรับเปลี่ยนความรู้สึกไปสู่การสร้างสรรคงานศิลปะ

แสงเดือน ทวีสิน (2545, หน้า 136) กล่าวถึงการสัมผัส (sensation) หมายถึง การรับรู้ข้อมูลเกิดจากความรู้สึกสัมผัสโดยอวัยวะรับสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส จากนั้นสมองจึงจำแนกแยกแยะคัดเลือกวิเคราะห์และแปลสิ่งนั้นออกมาเพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ต่อไป

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 152) กล่าวถึงอาการสัมผัสว่า การที่สิ่งเร้ามากระทบอวัยวะรับสัมผัสเพื่อให้คนเกิดการรับรู้ภาวะแวดล้อมรอบตัว ปกติเมื่อคนได้รับสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งมักจะจัดจำแนกอาการสัมผัสนั้นๆ ตามประสบการณ์ที่ตนมีอยู่แทบทุกครั้งและคนมักเคยชินกับสิ่งที่สัมผัสมากกว่าที่จะรู้สึกในอาการสัมผัส

ศิริรักษ์ พันธุ์เวียง (2548, หน้า 35) สรุปการรับรู้ของอวัยวะสัมผัสเกิดจากสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะรับสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้นและผิวหนังเมื่ออวัยวะสัมผัสสิ่งเร้าที่มากระทบประสาทสัมผัสจะส่งกระแสไปยังสมองสมองจะแปลความหมายของสิ่งเร้า นั้น การแปลความหมายนั้นขึ้นอยู่กับอวัยวะรับสัมผัสที่สมบูรณ์ สมรรถภาพของสมอง ประสบการณ์เดิม และความตั้งใจที่จะรับรู้การรับรู้จากประสาทสัมผัสแต่ละชนิดก็ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

สรุปการสัมผัส คือ การรับรู้ข้อมูลผ่านตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส และสัมผัสการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ และอวัยวะสัมผัสเหล่านี้ที่มีประสาทสัมผัสแตกต่างกัน เช่น จมูกรับรู้กลิ่น ตารับรู้เกี่ยวกับการมองเห็นสิ่งต่างๆ เพื่อฝึกการสังเกต หูรับรู้เกี่ยวกับการฟังเสียง ลิ้นรับรู้เกี่ยวกับรสต่างๆ กายสัมผัสรับรู้เกี่ยวกับการสัมผัสกับสภาพแวดล้อมต่างๆ และการสัมผัสการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ทำให้ได้รับความรู้สึกจากสิ่งรอบตัวแปลกๆ ใหม่ๆ จะทำให้จิตสำนึกในการรับรู้ของเด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จากนั้นสมองจึงจำแนกแยกแยะคัดเลือกวิเคราะห์และแปลสิ่งนั้นออกมาเพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ต่อไป

2. ความหมายของแนวคิดพหุสัมผัส

ความหมายของแนวคิดพหุสัมผัส มีนักการศึกษาหลายคนได้ ดังนี้

จรีลักษณ์ จิริวิบูลย์ (2545, หน้า 6) กล่าวถึงพหุสัมผัสว่าเป็นการทำให้ร่างกายมีโอกาสใช้ประสาทสัมผัสหลายส่วนในการรับประสบการณ์เมื่อประสาทสัมผัสส่วนต่างๆ ได้ทำกิจกรรมสมองก็ทำงานประสานกับระบบประสาทหลายส่วนซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น

ติลก ติลกานนท์ (2534, หน้า 4) กล่าวถึงพหุสัมผัสว่าเป็นการเรียนรู้จากประสาทสัมผัสหลายด้าน ได้แก่ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายสัมผัส และการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อทำให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้หลายแง่มุม

Gearheart (1977, p. 91 อ้างถึงใน จรีลักษณ์ จิริวิบูลย์, 2545, หน้า 64) กล่าวถึงพหุสัมผัสว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนรับรู้ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสหลายๆ ทาง ได้แก่ ทางตา ทางหู ทางกายสัมผัสและทางการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยให้ความสำคัญในการรับรู้แต่ละทางนั้นอย่างใกล้เคียงกัน

Mackay (2006, pp. 70–71) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้แนวคิดพหุสัมผัสเป็นการช่วยให้เด็กเพิ่มช่องทางการรับข้อมูลได้มากขึ้นและช่วยให้เด็กนำข้อมูลไปใช้ในโอกาสอื่นๆ จนทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวร และคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคนที่มีการเรียนรู้หรือการรับข้อมูลที่แตกต่างกัน การใช้กิจกรรมตามแนวคิดพหุสัมผัสจะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสที่ตนเองถนัดเพื่อรับรู้ข้อมูลได้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า พหุสัมผัส เป็นการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนมีโอกาสใช้ประสาทสัมผัสหลายๆ ทาง ได้แก่ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายสัมผัส และทางการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อในร่างกาย เพื่อรับประสบการณ์ รับข้อมูล เมื่อประสาทสัมผัสส่วนต่างๆ ได้ทำกิจกรรมสมมติที่ทำงานประสานกับระบบประสาทส่วนต่างๆ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ได้หลายแง่มุมจนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวร

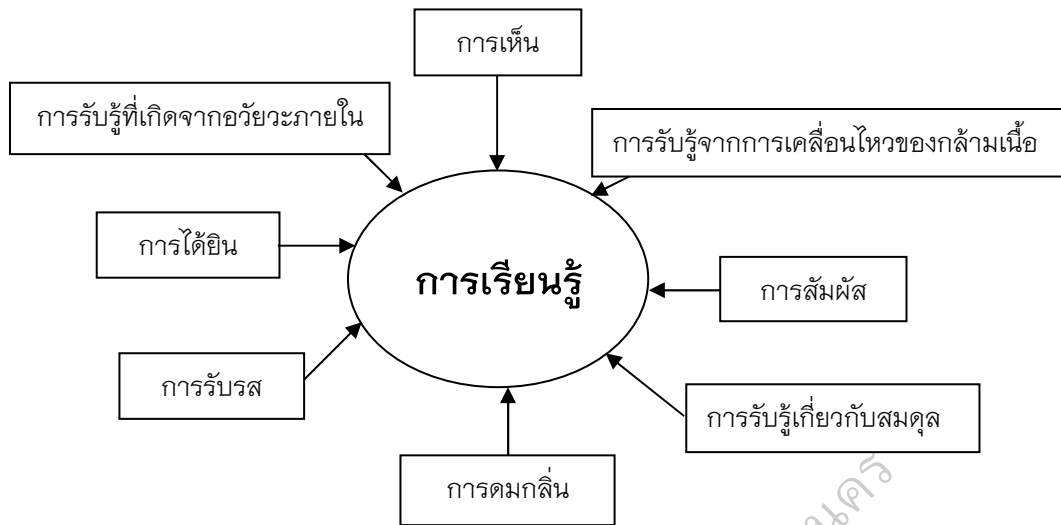
3. พหุสัมผัสกับการเรียนรู้

พหุสัมผัสกับการเรียนรู้ มีนักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้

สรวงพร กุศลสง (2532, หน้า 9) ได้กล่าวถึงพหุสัมผัสกับการเรียนรู้ของเด็กจากเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัสว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเล่นของเด็ก โดยครูแนะนำให้เด็กในเรื่องของการชิม ดมกลิ่น การฟัง การสัมผัส การมองเห็นซึ่งจะได้ใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้จากการสังเกตและจับต้อง เปรียบเทียบส่วนที่หยาบ ละเอียด เป็นการเพิ่มพูนความสามารถในการเรียนรู้ในการสัมผัสให้เกิดความรู้ลึกถาวร

จรรยา โกมุทร์ตานนท์ (2539, หน้า 87) กล่าวว่ามนุษย์สร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะขึ้นอย่างรู้ตัวโดยใช้สื่อที่สัมผัสได้ การได้ยิน การมองเห็น การชิมรส การดมกลิ่น แสดงออกสื่อสารความรู้สึกภายในไปยังคนอื่นเพื่อให้ได้รับรู้และเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกับตน

สมศักดิ์ ภูวิภาดาบรรณ (2542, หน้า 163) ได้กล่าวถึงพหุสัมผัสกับการเรียนรู้ว่าเป็นการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสหลายด้าน (Multi-sensory Learning) ในการพัฒนาสมองทั้งสองซีกพร้อมๆ กัน ครูควรเน้นประสบการณ์ตรงและการพัฒนาประสาทสัมผัสหลายด้านเพื่อช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด ระบบประสาทสัมผัสของมนุษย์มีได้มีเพียง 5 อย่าง คือ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การดมกลิ่น และการชิมรส เท่านั้น แต่มนุษย์สามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสภายในได้อีก เช่น การรับรู้จากการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ (Kinesthetic System) การรับรู้ในความสมดุลของร่างกาย (Vestibular System) การรับรู้จากอวัยวะภายในร่างกาย (Visceral System) เช่น ตับ ไต หัวใจ กระเพาะ เป็นต้น ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 การเรียนรู้จากระบบประสาทสัมผัสหลายด้าน

ที่มา : สมศักดิ์ ภูมิภาคาวรรณ (2542, หน้า 178)

Gillingham and Stillman (2005, p. 25 อ้างถึงใน อัญชลีพร ปัญญะ, 2554, หน้า 10) ได้กล่าวถึงพหุสัมผัสกับการเรียนรู้ว่ามีพื้นฐานมาจากการผสมผสานของการใช้ประสาทสัมผัส เช่น ประสาทสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น สัมผัส และการเคลื่อนไหว ให้มากที่สุดในการเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ โดยอาจมีพื้นฐานมาจากจินตนาการเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดหรือแสดงความคิดความรู้สึก การส่งเสริมการใช้จินตนาการในการเรียนรู้ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น เช่น การวาดภาพจากจินตนาการต้องใช้สัมผัสจินตนาการถึงรูป รส กลิ่น เสียงซึ่งออกมาจากสัมผัสภายในจิตใจของตัวเองหรือแม้แต่ักเขียนก็ต้องใช้จินตนาการในการแต่งนิยาย การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เช่น การคิดเมนูอาหารใหม่ต้องใช้จินตนาการสัมผัสการรับรสให้อาหารชนิดนั้นปรุงแต่งขึ้นมาด้วยความอร่อยสิ่งเหล่านี้เริ่มต้นจากการใช้จิตปรุงแต่งทั้งสิ้น

สรุปพหุสัมผัสกับการเรียนรู้เป็นการผสมผสานของการใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้ เช่น ประสาทสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น สัมผัส และการเคลื่อนไหว ให้มากที่สุดในการเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ด้วยการสังเกตและจับต้อง เปรียบเทียบส่วนที่หยาบ ละเอียด และวาดภาพจากจินตนาการ เพื่อพัฒนาสมองทั้งสองซีกพร้อมๆ กัน เป็นการเพิ่มพูนความสามารถในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และแสดงออกสื่อสารความรู้สึกภายในไปยังคนอื่นเพื่อให้ได้รับรู้และเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกับตน

4. พหุสัมพันธ์กับการจัดประสบการณ์

สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544, หน้า 164–170) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์โดยการสัมผัสและการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ในเด็กเล็กการรับรู้จากประสาทสัมผัสหลายๆ ด้าน เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของของเด็ก ในเด็กโต การได้สนไหวจะทำให้มีผลดี 3 ประการ คือ 1) นอกจากนักเรียนจะได้ฟังคำอธิบายหรืออ่านหนังสือแล้วนักเรียนยังได้ประสบการณ์ตรงจากการจับต้องเคลื่อนไหวอีกด้วย 2) นักเรียนได้พัฒนาวิธีการคิดโดยผ่านสื่อการเรียนรู้ชนิดใหม่ 3) เปิดโอกาสให้นักเรียนที่ถนัดในการเรียนโดยการจับต้อง เคลื่อนไหวประสบความสำเร็จในการเรียนได้ด้วยการรับรู้ด้านการสัมผัสและการเคลื่อนไหว

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2550, หน้า 151–153) กล่าวถึงพหุสัมพันธ์กับการจัดประสบการณ์ด้วยการกระตุ้นประสาทสัมผัส ได้แก่ การกระตุ้นผิวหนัง ด้วยการอุ้ม กอด เล่นเกม ปูโต๊ะ ใช้ตัวเด็ก นวดตัว จิกจี้ลำตัว ฯลฯ การกระตุ้นประสาทตาด้วยการหัดให้เด็กสบตา มองวัตถุที่มีสีสันมีการเคลื่อนไหวเช่น เล่นลูกโป่งแล้วเดาะลูกโป่งให้ลอยขึ้น เป่าฟองสบู่แล้ววิ่งตาม เล่นซ่อนหา จ๊ะเอ๋ กระตุ้นประสาทหูด้วยการเคาะสิ่งของให้มีเสียงดังแล้วให้หาว่าเสียงมาจากทิศไหน ร้องเพลงพร้อมกับทำท่าทางประกอบ ร้องเพลงให้เด็กฟัง การกระตุ้นประสาทสัมผัสรสด้วยการให้ชิมอาหารที่มีรสชาติหลากหลาย การกระตุ้นประสาทรับกลิ่นด้วยการดมสิ่งของที่กลิ่นต่างๆ

จิระพันธุ์ พูนพัฒน์ (2551, หน้า 35–40) ได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ในกลุ่มประสาทสัมผัสในหลักสูตรมอนเตสซอรี ว่าเป็นการให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัส เพื่อช่วยให้ได้พัฒนาประสาทสัมผัสและได้แนวคิดใหม่จากการที่ได้รับประสบการณ์ และได้ฝึกหัดจากความต้องการที่จะสำรวจของเด็ก เด็กจะได้สังเกตสี ขนาด มิติ รูปร่าง เสียง สัมผัส ชิมรส ได้กลิ่น ได้มีโอกาส จำแนก แยกแยะ จัดกลุ่มและเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 68–69) กล่าวถึงรูปแบบการจัดประสบการณ์แบบมอนเตสซอรีว่ามีพื้นฐานแนวคิดว่าการเรียนรู้ของเด็กต้องเกิดจากการเห็นอย่างเป็นรูปธรรม การสัมผัส การหยิบจับ และการทดลองด้วยตนเองตามรูปแบบนั้น อย่างมีขั้นตอนและมีเป้าหมายเด็กจะเรียนรู้อย่างเข้าใจจากการสัมผัส การใช้สมาธิและมีวินัยในตนเอง ผลการเรียนรู้มีขั้นตอนทำให้เด็กเกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งการคิด การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและการใช้กล้ามเนื้อ

Gillingham and Stillman (1956, p. 27) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมผัสเป็นการจัดประสบการณ์ โดยการใช้ประสาทสัมผัสทั้งหมดเป็นการจัดประสบการณ์เพื่อให้ช่องทางที่แตกต่างกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันในการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสหลายทางจะขึ้นอยู่กับการใช้งานอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ตัวอักษรหรือคำจะใช้อวัยวะปากเพื่อพูดคำพูดหรือมือในการเขียนข้อความออกมา นักเรียนจะใช้ช่องทางการเห็นภาพ (ตา), ช่องทางการได้ยิน (หู) และการเคลื่อนไหว (kinesthetic (motor memory) และสัมผัส (มือ) เพื่อการเรียนรู้

Guyer and Sabatino (1989, p. 71) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมผัสว่าไม่เพียงช่วยเพิ่มทักษะการเรียนรู้ของเด็กตามธรรมชาติ เพราะทุกขั้นตอนเพื่อให้สมองมีการใช้ความรู้สึกที่แข็งแกร่งช่วยคนที่อ่อนแอ

Sharon Dominica (2012, p. 8) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมผัสเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะแนะนำแนวความคิดให้กับเด็ก เป็นการสร้างความคิดสร้างสรรค์ สำหรับการจัดประสบการณ์การคิดสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถทำได้ใช้เทคนิคการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมผัสได้ ได้แก่ เล่นเกมการล่าสัตว์ที่แสดงในรูปภาพ และพูดคำ การสัมผัสและคาดเดาวัตถุที่อยู่ในถุงเป็นอะไร เพลงสอนให้แต่ละส่วนต่างๆ ของร่างกาย การสอนการวาดภาพสีจากปลายนิ้วมือ และครู ที่จัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมผัสจะใช้การเล่นและกิจกรรมที่จะสอนต้องคิดค้นหาสิ่งที่เด็กชอบทำมากที่สุดมาใช้ในการสอนเด็กให้มีความคิดสร้างสรรค์ และเพลิดเพลินไปกับการเรียนรู้ที่หลากหลาย และจดจำสิ่งที่ดีของเด็ก

สรุปพหุสัมผัสกับการจัดประสบการณ์ ดังตาราง 4

ตาราง 4 พหุสัมพันธ์กับการจัดประสบการณ์

	การรับรู้จากประสาทสัมผัสหลายๆ ด้าน	ได้ประสบการณ์ตรงจากการจับต้องเคลื่อนไหว	จัดประสบการณ์ด้วยการกระตุ้นประสาทสัมผัส	เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสจำแนก แยกแยะ จัดกลุ่ม และเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว	เด็กได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม สัมผัส หยิบจับ และการทดลองด้วยตนเอง	จัดประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสหลายๆ ทางในการเรียนรู้	ให้ตนเองมีความรู้ลึกที่แข็งแกร่ง	ใช้การเล่นและกิจกรรมให้คิดค้นหาสิ่งที่ได้ชอบทำมากที่สุด
สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544, หน้า 164-170)	√	√						
อุมาพร ตรังคสมบัติ (2550, หน้า 151-153)			√					
จิระพันธ์ พูนพัฒน์ (2551, หน้า 35-40)				√				
กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 68-69)					√			
Gillingham and Stillman (1956, p. 27)						√		
Guyer and Sabatino (1989, p. 71)							√	
Sharon Dominica (2012, p. 8)								√

ผู้วิจัยเลือกการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับ
นักการศึกษา ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ด้วยการกระตุ้นประสาทสัมผัสหลายๆ ด้าน โดยใช้
การเล่นและกิจกรรมให้คิดค้นหาสิ่งที่ได้ชอบทำมากที่สุด

2. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสหลายๆ ด้าน
ในการจำแนก แยกแยะ จัดกลุ่มและเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว

จากนั้นนำการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดพหุสัมพันธ์มาจัดทำเป็นขั้นตอน
การจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และ
ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

1. ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้
 เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, หน้า 3-4) ให้ความหมายของ
 ความคิดสร้างสรรค์ไว้ 3 ความหมาย ดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดแง่บวก
2. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดที่ฉีกกรอบ
3. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่

อุษณีย์ อนุรุทธ์วงศ์ (โพธิสุข) (2545, หน้า 50) กล่าวถึงความคิด
 สร้างสรรค์ไว้พอสังเขป ดังนี้ ความคิดสร้างสรรค์ คือ กระบวนการทางปัญญาในระดับสูงที่ใช้
 กระบวนการทางความคิดหลายๆ อย่างมารวมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือแก้ปัญหา
 ที่มีให้ดีขึ้น ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้สร้างสรรค์ต้องมีอิสรภาพทางความคิด

สุรางค์ โค้วตระกูล (2545, หน้า 143) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์
 เป็นพฤติกรรมที่มีคุณค่าและความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และ
 เทคโนโลยีเพราะคนที่มีความคิดสร้างสรรค์มักเป็นผู้ที่มีบทบาทที่จะนำความเจริญก้าวหน้า
 ไปสู่ประเทศชาติ

อารี พันธุ์ณี (2546, หน้า 155) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
 ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอนกนัยอันนำไปสู่
 การค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ด้วยการคิดดัดแปลง ปُرุงแต่งความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิด
 สิ่งใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์ค้นพบสิ่งต่างๆ ตลอดจนวิธีการคิด ทฤษฎี หลักการได้สำเร็จ
 ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้มีใช้เพียงแต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้หรือสิ่งที่เป็เหตุเป็นผล
 เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิด
 ความแปลกใหม่แต่ต้องควบคู่กันไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือจินตนาการ
 ให้เป็นไปได้ หรือที่เรียกว่า จินตนาการประยุกต์นั่นเอง จึงจะทำให้เกิดผลงานจากความคิด
 สร้างสรรค์ขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 170) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์
 (Creative Thinking) ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวกับวิวัฒนาการใหม่ๆ
 สิ่งประดิษฐ์ใหม่และการออกแบบสิ่งใหม่นั้นเป็นเรื่องที่น่าศึกษาถึงวิธีการแก้ปัญหาและได้
 ความรู้นั้นมาอย่างไร สิ่งที่น่าคิดในการแก้ปัญหาเพื่อจะได้สิ่งประดิษฐ์ใหม่ การค้นพบ

กฎเกณฑ์และการแก้ปัญหาแนวใหม่การออกแบบทางศิลปะและดนตรีเหล่านี้ต้องอาศัยกระบวนการคิดที่เป็นความคิดสร้างสรรค์

สุวิทย์ มูลคำ (2550, หน้า 9) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางความคิดที่มีความสำคัญต่อเด็กทำให้เด็กสามารถสร้างความคิดสร้างจินตนาการ ไม่จนต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมกำหนดไว้ ความคิดสร้างสรรค์คือ พลังทางความคิดที่เด็ก ๆ ทุกคน มีมาแต่กำเนิดหากได้รับการกระตุ้น การพัฒนาพลังแห่งการสร้างสรรคจะทำให้เด็กเป็นคนมีอิสระทางความคิดมีความคิดที่ฉีกกรอบและสามารถหาหนทางในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้เสมอ ดังนั้น การสอนความคิดสร้างสรรค์และการฝึกฝนให้เด็กสามารถคิดอย่างสร้างสรรค์ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นคุณภาพในตัวเด็กให้มั่นใจในตนเองและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

สิริอร วิชชาวุธ (2550, หน้า 151) กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หมายถึง การค้นพบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างสิ่งต่างๆ ทำให้สามารถแก้ปัญหาและประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ได้

Mile (1961, p. 1 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2546, หน้า 154) อธิบายว่าเป็นกระบวนการในการคิดสิ่งใหม่ๆ โดยการรวบรวมขึ้นมาใหม่หรือจากรูปแบบของวัสดุ อุปกรณ์ การเคลื่อนไหวใหม่ๆ ผลิตคำหรือสัญลักษณ์ใหม่ หรือเป็นแนวความคิดใหม่ที่ทำให้ผลผลิตดีกว่าเดิม

Torrance (1962, p. 16) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นความสามารถของบุคคลในกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ผลิตผลหรือสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ไม่รู้จักมาก่อน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ อาจเกิดจากการรวบรวมเอาความรู้ต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์แล้วรวบรวมความคิดเป็นสมมติฐาน และทำการทดสอบสมมติฐานและรายงานผลที่ได้รับจากการค้นพบ

สรุปความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมอง กระบวนการทางปัญญา ระดับสูงที่ใช้กระบวนการทางความคิดหลายๆ อย่างมารวมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือแก้ปัญหาที่มีให้ดีขึ้น

2. ความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่แสดงออกมาได้ในหลายๆ แบบ เช่น การเคลื่อนไหว การแสดงละคร งานศิลปะอื่นๆ หรือแม้แต่การแสดงออกทางภาษา และมีนักการศึกษาได้อธิบายถึงความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ไว้ ดังนี้

อารี รังสินันท์ (2532, หน้า 498) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ มีความสำคัญต่อตนเองและสังคม ดังนี้

1. ต่อตนเอง

1.1 ลดความเครียดทางอารมณ์ บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ต้องการแสดงออกอย่างอิสระทั้งความคิดและการปฏิบัติ มีความมุ่งมั่นจริงจังในสิ่งที่คิด หากได้ทำตามที่คิดจะทำให้ลดความเครียดและความกังวล เพราะได้ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเองซึ่งลักษณะต่างๆ ที่บุคคลที่สร้างสรรค์ต้องการตอบสนอง ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็น ความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเผชิญกับสิ่งที่ท้าทาย ความสามารถ เป็นต้น

1.2 มีความสนุกสนาน เพลิดเพลินและเป็นสุข บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์เมื่อได้ทำสิ่งที่ตนได้คิด ได้เล่น ได้ทดลองกับความคิดจะรู้สึกพอใจ ตื่นเต้นกับผลงานที่เกิดขึ้น จะทำงานอย่างเพลิดเพลินทุ่มเทอย่างจริงจังและเต็มกำลังความสามารถ และทำอย่างเป็นสุข แม้จะเป็นงานหนักแต่จะเป็นเรื่องที่ย่างและเบา จะเห็นได้ว่าการทำงานของศิลปิน นักวิทยาศาสตร์และนักสร้างสรรค์สาขาต่างๆ จะใช้เวลาทำงานติดต่อกัน ครั้งละหลายๆ ชั่วโมง และทำอย่างต่อเนื่องนานหลายปีจนค้นพบบางสิ่งบางอย่างที่สามารถผลิตผลงานสร้างสรรค์ขึ้นมาได้

1.3 มีความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง การได้ทำในสิ่งที่ตนคิด ได้ทดลอง ได้ปฏิบัติจริง เมื่องานนั้นประสบความสำเร็จจะทำให้บุคคล เกิดความภาคภูมิใจ และเชื่อมั่นในตนเอง หากงานนั้นไม่สำเร็จบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จะเข้าใจและยอมรับผลที่เกิดขึ้น ได้เรียนรู้และค้นพบบางสิ่งบางอย่าง ความไม่สำเร็จ ช่วงนี้จะเป็นพื้นฐานให้เกิดความมุ่งมั่นพยายามและมีความกล้าที่จะก้าวไปข้างหน้าเพื่อความสำเร็จต่อไป

2. ต่อสังคม

2.1 ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะผลงานสร้างสรรค์ นำมาซึ่งความแปลกใหม่ ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า ถ้าสังคมหยุดนิ่งจะทำให้สังคมนั้น ล้าหลัง

2.2 เครื่องจักร รถยนต์ รถแทรกเตอร์ เครื่องวิดน้ำ เครื่องนวดข้าว เครื่องเก็บผลไม้ เครื่องบด สิ่งเหล่านี้ช่วยในการผ่อนแรงของมนุษย์ได้มาก ช่วยลดความเหนื่อยยาก ลำบากและทรมานได้มาก ไม่ต้องทำงานหนัก ทำให้ชีวิตมีความสุขมากขึ้น

2.3 ช่วยให้เกิดความสะดวกสบาย รวดเร็ว การค้นพบรถจักรยานยนต์ เรือที่ใช้เครื่องจักร รถไฟ เครื่องบิน ยานอวกาศ ทำให้การคมนาคม ติดต่อกัน การเดินทางขนส่งสะดวกสบาย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น

2.4 ความปลอดภัยในชีวิตและการมีชีวิตที่ยืนยาวขึ้น การค้นพบทางการแพทย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ชีวิตมนุษย์ไม่ต้องเสี่ยงอันตราย การค้นพบยารักษาโรค วัคซีนโรค เป็นต้น การค้นพบความรู้ใหม่ๆ ในเรื่องโภชนาการ การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพอนามัยต่างๆ ทำให้ประชาชนรู้จักปฏิบัติตนในด้านการป้องกัน ดูแลรักษาสุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้คนมีชีวิตยืนยาวขึ้น

2.5 ช่วยประหยัดเวลา แรงงานและเศรษฐกิจ ผลการค้นพบในด้านต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การแพทย์ การศึกษา การเกษตรช่วยให้มนุษย์มีเวลามากขึ้นสามารถนำพลังงานนำไปใช้ทำอย่างอื่นเพื่อก่อให้เกิดรายได้และเพิ่มพูนเศรษฐกิจได้มากขึ้น มีเวลาหาความรู้ ซึ่งชมกับความงาม สุนทรียภาพและศิลปะได้มากยิ่งขึ้น

2.6 ช่วยในการแก้ปัญหาสังคม เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องคิดหรือหาวิธีใหม่ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาที่เพิ่มมากขึ้นให้หมดไป

2.7 ช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและดำรงไว้ซึ่งมนุษยชาติ ความคิดสร้างสรรค์ด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ ศิลปะ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เป็นต้น ช่วยยกมาตรฐานการดำรงชีวิต ทำให้มนุษย์เป็นสุขและสามารถสร้างสรรค์สังคมให้เจริญขึ้นตามลำดับ

ทองคุณ หงส์พันธ์ (2534, หน้า 53-54) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์มีคุณค่าทั้งต่อสังคมและตนเอง ดังนี้

1. คุณค่าต่อสังคม

1.1 ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการในสาขาต่างๆ

- 1.2 ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น
- 1.3 ทำให้ผู้คนดำรงชีวิตอย่างสงบสุข
- 1.4 ช่วยให้เกิดการค้นพบสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่มีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

- 1.5 ช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า เกิดการพัฒนา
- 1.6 ช่วยให้เกิดความสะอาด อำนวยประโยชน์สุขต่อทุกๆ คน
- 1.7 ช่วยให้เกิดรายได้แก่ประเทศชาติ

2. คุณค่าต่อตนเอง

- 2.1 ทำให้ผู้สร้างสรรค์มีความพึงพอใจ มีความสุข
- 2.2 พัฒนาบุคลิกภาพในด้านความมั่นใจในตนเอง
- 2.3 สามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.4 ช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จทั้งในด้านครอบครัวและหน้าที่การงาน

2.5 ช่วยปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี

อารี พันธุ์มณี (2545, หน้า 1) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์และเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมความก้าวหน้าของประเทศชาติประเทศใดก็ตามที่สามารถแสวงหา พัฒนาและดัดศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของคนในประเทศชาติออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากเท่าใดก็ยิ่งมีโอกาสพัฒนาและเจริญก้าวหน้าได้มากขึ้นเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากประเทศพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งจัดเป็นประเทศผู้นำของโลกทั้งนี้เพราะประเทศดังกล่าวมีประชากรที่มีความคิดสร้างสรรค์ ประชาชนกล้าคิด กล้าใช้จินตนาการ สามารถสร้างสรรค์ผลงานแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ เอื้ออำนวยความสะดวกสบายเหมาะสมกับสถานการณ์

กรมวิชาการ (2546, หน้า 42) กล่าวว่า การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว

สุวิทย์ มูลคำ (2547, หน้า 26-27) กล่าวว่าทำไมจึงต้องส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพราะเหตุผลว่าความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยให้ค้นพบวิธีแก้ปัญหาในวิถีทางที่ไม่เคยปฏิบัติมาก่อน
- สถานการณ์ของโลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกด้าน หากเรายังใช้

ความคิดแบบเดิมๆ อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องคิดสร้างสรรค์
คิดใหม่ขยายขอบเขตความคิดให้ทะลุทะลวงออกไปจากของเดิมให้ได้ จึงจะสามารถ
แก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างลงตัว

2. ก่อให้เกิดนวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์แปลกใหม่อย่างไม่หยุดยั้ง
สถานการณ์ในการแข่งขันเสรีทางการค้านั้นผู้ผลิตสินค้ามีความจำเป็นจะต้องพยายาม
คิดผลิตสินค้าใหม่ที่ดีกว่าคู่แข่งทั้งในเรื่องความแปลกใหม่ คุณภาพ ราคาประโยชน์ใช้สอย
เพื่อที่จะรักษาส่วนแบ่งของตลาดและอันดับในการแข่งขันไว้ให้ได้ ดังนั้นจึงก่อให้เกิด
สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ขึ้นตลอดเวลา

3. ช่วยให้พบหรือได้สิ่งที่ดีกว่าเดิม ปัจจุบันบุคคลในทุกอาชีพ
ทุกองค์กรมีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้เพื่อพยายามปรับปรุงสภาพหรือพัฒนาวิชาชีพอย่างไม่
หยุดยั้งเพื่อก้าวสู่อันดับ ทันโลก ทันเหตุการณ์ ในการพัฒนาวิชาชีพหรือพัฒนาองค์กร
จึงมีความจำเป็นจะต้องพึ่งคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ทำให้ได้พบสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเดิม

4. ช่วยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์
จะมีความอดทน อดกลั้น กล้าเผชิญ และยอมรับต่อสถานการณ์ที่เป็นจริง รวมทั้งจินตนาการ
ที่ควบคู่กับความอดสาเห จะสามารถสร้างสรรค์ตนเองและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในลักษณะ
ที่เหมาะสม พึงพอใจมีชีวิตที่เป็นสุข

Hurlock (1972, p. 319) ได้กล่าวถึงคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์ว่า
ความคิดสร้างสรรค์ให้ความสนุก ความสุขและความพอใจแก่เด็กและมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ
ของเด็กมาก ไม่มีอะไรที่จะทำให้เด็กรู้สึกหดหูได้เท่ากับงานสร้างสรรค์ของเขาถูกตำหนิ
ถูกดูถูกหรือถูกคิดว่าสิ่งที่เขาส่งนั้นไม่เหมือนของจริง

Jersild (1972, pp. 153-158) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์มีส่วนช่วยใน
การส่งเสริมเด็กในด้านต่างๆ ได้แก่

1. ส่งเสริมสุนทรียภาพ เด็กจะรู้จักชื่นชมและมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ
ผู้ใหญ่ควรทำเป็นตัวอย่าง โดยการยอมรับและชื่นชมในผลงานของเด็กๆ การพัฒนา
สุนทรียภาพแก่เด็ก โดยให้เด็กเห็นว่าทุกๆ อย่างมีความหมายสำหรับตัวเขา ส่งเสริม
ให้รู้จักสังเกตสิ่งที่แปลกจากสิ่งธรรมดาสามัญ ให้ได้ยินในสิ่งที่ไม่เคยได้ยินและหัดให้เด็ก
สนใจในสิ่งต่างๆ รอบตัว

2. ผ่อนคลายอารมณ์ การทำงานสร้างสรรค์เป็นการผ่อนคลายอารมณ์
ลดความกดดัน ความคับข้องใจและความก้าวร้าวลง

3. สร้างนิสัยในการทำงานที่ดี ขณะที่เด็กทำงาน ครูควรสอนระเบียบ และนิสัยที่ดีในการทำงานควบคู่ไปด้วย เช่น หัดให้เด็กรู้จักเก็บของเป็นที่ ล้างมือเมื่อทำงานเสร็จ

4. การพัฒนากล้ามเนื้อเด็ก เด็กสามารถพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่จากการเล่น การเคลื่อนไหว การเล่นบล็อก และการพัฒนากล้ามเนื้อเล็กจากการตัดกระดาษ ประดิษฐ์ภาพ วาดภาพด้วยนิ้วมือ การต่อภาพ การเล่นเกมกระดานตะปู

5. การเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ค้นคว้าทดลอง เด็กจะชอบทำกิจกรรมและใช้วัสดุต่างๆ กัน เพื่อสร้างสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่เด็กจะใช้ความคิดริเริ่ม และจินตนาการของเขาสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้น ครูจึงควรจัดหาวัสดุต่างๆ ไว้ให้เด็กมีโอกาสพัฒนาการทดลองของตน เช่น กล้องยาสีฟัน เปลือกไข่และเศษวัสดุเหลือใช้ เพื่อให้เขาฝึกสมมติเป็นนักก่อสร้างหรือสถาปนิก

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญในการพัฒนาเด็กหลายๆ ด้าน เช่น ส่งเสริมสุนทรียภาพ เด็กจะรู้จักชื่นชมและมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ ผู้ใหญ่ควรทำเป็นตัวอย่าง โดยการยอมรับและชื่นชมในผลงานของเด็กๆ ผ่อนคลายอารมณ์ สร้างนิสัยในการทำงานที่ดี ขณะที่เด็กทำงาน ครูควรสอนระเบียบและนิสัยที่ดีในการทำงานควบคู่ไปด้วย การพัฒนากล้ามเนื้อเด็ก เด็กสามารถพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่จากการเล่น การเคลื่อนไหว การเล่นบล็อก และการพัฒนากล้ามเนื้อเล็กจากการตัดกระดาษ ประดิษฐ์ภาพ วาดภาพด้วยนิ้วมือ การต่อภาพ การเล่นเกมกระดานตะปู เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ค้นคว้าทดลอง ลดความกดดัน ความคับข้องใจและความก้าวร้าวลง นอกจากนี้ความคิดสร้างสรรค์ยังให้ความสนุก ความสุขและความพอใจแก่เด็กและมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมากและความคิดสร้างสรรค์ช่วยในการแก้ปัญหาสังคม ช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและดำรงไว้ซึ่งมนุษยชาติ ความคิดสร้างสรรค์ด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ ศิลปะ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เป็นต้น ช่วยยกมาตรฐานการดำรงชีวิต ทำให้มนุษย์เป็นสุขและสามารถบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีความอดทน อดกลั้น กล้าเผชิญ และยอมรับต่อสถานการณ์ที่เป็นจริง รวมทั้งจินตนาการที่ควบคู่กับความอดทน จะสามารถสร้างสรรค์ตนเองและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในลักษณะที่เหมาะสม พึงพอใจมีชีวิตที่เป็นสุข

3. องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์มีองค์ประกอบ ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

อาร์รี พันธมณี (2540, หน้า 33-41) กล่าวว่าองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ลักษณะของความคิด 4 อย่าง ดังนี้

1. ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้หรือความสามารถคิดหาคำตอบที่เด่นชัดและตรงประเด็นมากที่สุด ซึ่งจะนับปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน

2. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) คือ ความสามารถในการปรับสภาพของความคิดในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ความคิดยืดหยุ่นเน้นในเรื่องของปริมาณที่เป็นประเภทใหญ่ๆ ของความคิดแบบคล่องแคล่วนั่นเอง

3. ความคิดริเริ่ม (Originality) คือ ความสามารถในการคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดาหรือความคิดต่างๆ ความคิดริเริ่มอาจเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ ความสามารถในการมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็นและยังรวมถึงการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่างๆ อย่างมีความหมาย

สุวิทย์ มูลคำ (2547, หน้า 19-20) ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ความคิดคล่องคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ หรือความสามารถในการคิดหาคำตอบที่เด่นชัดและตรงประเด็นมากที่สุด ซึ่งจะนับปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน พูด่างๆ คือ มองในแง่ของปริมาณของผลงาน เช่นถ้าถามว่า อะไรเอ่ยที่ขึ้นต้นด้วยคำว่าแม่ เด็กคนหนึ่งอาจตอบได้ 9 คำ เด็กอีกคนหนึ่งอาจตอบได้ 20 คำ ในเวลาจำกัด เด็กที่พูดได้ 20 คำถือว่ามีความคิดคล่องกว่าเด็กคนที่พูดได้ 9 คำ

2. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการปรับสภาพของความคิดในสถานการณ์ต่างๆ ได้ความคิดยืดหยุ่นเน้นในเรื่องของปริมาณที่เป็นประเภทใหญ่ๆ ของความคิดแบบคล่องแคล่ว เป็นตัวเสริมและเพิ่มคุณภาพของความคิดคล่องแคล่วให้มากขึ้นด้วยการจัดเป็นหมวดหมู่และมีหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้น เช่น ถามคำถาม

ที่ขึ้นต้นด้วยคำว่าแม่มีอะไรบ้างเด็กที่ตอบ 9 คำ แต่มีความคิดหลายทิศทางอาจตอบว่า
 แม่น้ำ แม่แรง แม่กก แม่เลี้ยง แม่มด แม่พิมพ์ แม่ยก แม่เหล็ก และแม่สาย ส่วนเด็กที่ตอบได้
 20 คำ อาจมีความยืดหยุ่นไม่ตีเท่า เช่น เด็กอาจตอบว่าแมงก้า แมงกบ แมงเกย แมงเกอว
 แม่เลี้ยง แม่แมว แม่หนู แม่ม้า แม่เสือ แม่กระต่าย แม่เต่า แม่จิ้งจอก แม่ไก่ แม่ชะนิ แม่ชะมด
 แม่หมู เห็นได้ว่าการจัดกลุ่มคำมีอยู่ 2 พวกเท่านั้น คือ แม่ตามด้วยกลุ่มตัวสะกดและแม่ที่
 ตามด้วยประเภทของสัตว์ ซึ่งต่างจากเด็กที่ตอบได้ 9 คำแต่ทุกคำไม่มีทิศทางของความคิด
 ซ้ำกันเลยถือว่าเด็กประเภทนี้มีความยืดหยุ่นดีกว่าพวกที่มากแต่ปริมาณ

3. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความสามารถคิดแปลกใหม่
 แตกต่างจากความคิดธรรมดาหรือความคิดง่าย ๆ ความคิดริเริ่มอาจจะเกิดจากการนำเอา
 ความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้น เช่น วาดรูปก็ดูความกล้าที่
 ปลายเส้น การให้สีแปลกของความคิด พวกนี้สามารถคิดทะลุโลกและมีมิติของเวลาทะลุ
 กรอบที่วางไว้

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความสามารถ
 ในการมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็นและยังรวมถึงการเชื่อมโยงสัมพันธ์
 สิ่งต่างๆ อย่างมีความหมาย เช่นคุณสมบัตินำเอากระดิกน้ำกับขาเก้าอี้มาผสมผสานกัน
 คิดเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทใหม่ได้หรือไม่ คุณสามารถเอาวิชาศิลปะกับวิชาคณิตศาสตร์มา
 สัมพันธ์กันได้หรือไม่ ส่วนความสามารถที่มองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เช่น เด็กคนหนึ่ง
 ยืนมองเครื่องถ่ายเอกสารแล้วครุ่นคิดว่าทำอย่างไรหนอ จึงจะมีเครื่องถ่ายเอกสารที่ใส่
 หนังสือเข้าไปแล้วสั่งให้ถ่ายตามเลขหน้าได้เลย นักประดิษฐ์ นักวิทยาศาสตร์และคนเก่งๆ
 ของโลกที่สร้างสรรค์งานใหม่ๆ มักมีความสามารถมองเห็นช่องโหว่ที่คนอื่นมองไม่เห็น

Guilford (1969, pp. 145–151 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546,
 หน้า 174–175) ได้ศึกษาและวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) ของสติปัญญาโดยเน้น
 เรื่องความคิดสร้างสรรค์ ความมีเหตุผลและการแก้ปัญหา ซึ่งได้เสนอแบบจำลอง
 โครงสร้างของสมรรถภาพทางสมองและวิธีการคิด เขาได้พัฒนาวิธีการคิดเป็น 2 ประเภท
 คือ

1. ความคิดรวม (Convergent Thinking) หมายถึง ความคิดที่นำไปสู่
 คำถามที่ถูกต้อง ตามสภาพข้อมูลที่กำหนดให้เพียงคำตอบเดียว

2. ความคิดหลายทาง (Divergent Thinking) หมายถึง ความคิดที่
 สามารถเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาได้ ตลอดจนการนำไปสู่ผลผลิตของความคิดหรือคำตอบ

ได้หลายทางด้วย จากทฤษฎีโครงสร้างทางสมรรถภาพทางสมอง ที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทางจะประกอบด้วย

2.1 ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่และแตกต่างจากความคิดธรรมดา โดยอาจนำเอาความรู้เดิมมาดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น เป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การคิดเครื่องบินได้สำเร็จก็ได้แนวคิดมาจากการทำเครื่องบินร่อน เป็นต้น ความคิดริเริ่มเป็นลักษณะความคิดที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นความคิดที่แปลกแตกต่างจากความคิดเดิม และอาจไม่เคยมีใครนึกหรือคิดถึงมาก่อน ความคิดริเริ่มจำเป็นต้องอาศัยลักษณะความกล้าคิด กล้าลอง เพื่อทดสอบความคิดของตน บ่อยครั้งที่ความคิดริเริ่มจำเป็นต้องอาศัยความจินตนาการหรือที่เรียกว่า จินตนาการประยุกต์ คือ ไม่ใช่คิดเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องคิดสร้างและหาทางทำให้เกิดผลงาน ตัวอย่างเช่น เคยมีผู้กล่าวว่าคนที่คิดอยากจะทำเครื่องบินประหลาดและไม่มีทางเป็นไปได้ ต่อมาพี่น้องตระกูลไรท์ก็สามารถคิดประดิษฐ์เครื่องบินได้สำเร็จ เป็นต้น

2.2 ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน ซึ่งมีทั้งความคล่องตัวในด้านการใช้ภาษา ความคล่องตัวในด้านการโยงสัมพันธ์ ความคล่องตัวในด้านการแสดงออก และความคล่องตัวในการใช้ความคิด ดังนี้

2.2.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word Fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำอย่างคล่องแคล่ว

2.2.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงความสัมพันธ์ (Associational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกันหรือคล้ายกันได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายในเวลาที่กำหนด

2.2.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลี หรือประโยค และนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ

2.2.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด (Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด ความคล่องในการคิดมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหา เพราะในการแก้ปัญหาจะต้องแสวงหาคำตอบหรือวิธีแก้ไขหลายวิธี และต้องนำวิธีการเหล่านั้นมาทดลองจนกว่าจะพบวิธีการที่ถูกต้องตามที่ต้องการ

ความคิดคล่องแคล่วนับว่าเป็นความสามารถอันดับแรกในการทำจะพยายามเลือกพื้นที่
 ได้ความคิดที่ดีและเหมาะสมที่สุด

2.3 ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการคิดได้หลายอย่างอย่างอิสระรวมทั้งความสามารถในการดัดแปลงให้เกิดประโยชน์
 ต่อการแก้ปัญหาเป็นตัวเสริมให้ความคิดคล่องตัวแปลกออกไป ได้แก่

2.3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดได้หลายอย่างอย่างอิสระ เช่น คนที่มีความคิด
 ยืดหยุ่นในด้านนี้จะคิดได้ว่าประโยชน์ของก้อนอิฐมีอะไรบ้าง หลายอย่างและคิดได้หลาย
 ทิศทาง ในขณะที่คนซึ่งไม่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้เพียงอย่างเดียวหรือสองอย่างเท่านั้น

2.3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (Adaptive Flexibility) เป็นความสามารถที่จะคิดได้หลากหลายและสามารถคิดดัดแปลงจากสิ่งหนึ่งไป
 เป็นหลายสิ่งได้ ซึ่งคนที่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้ไม่ซ้ำกัน ยกตัวอย่างเช่นคำถาม ในเวลา
 5 นาที ท่านลองคิดว่าท่านสามารถใช้หวายทำอะไรได้บ้าง คำตอบ กระบุง กระจาด
 ตะกร้า ก่องใส่ดินสอ กระจอมเก็บน้ำ เตียงนอน ตู้ โซฟา โต๊ะเครื่องแป้ง เก้าอี้นอนเล่น
 ตะกร้อ ชะลอม กรอบรูป กีบตีตม ด้ามไม้เทนนิส ด้ามไม้แบดมินตัน นำคำตอบดังกล่าว
 มาจัดเป็นประเภทก็จะจัดได้ 5 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 เฟอร์นิเจอร์ คือ เตียงนอน ตู้ โต๊ะเครื่องแป้ง
 เก้าอี้นอนเล่น โซฟา

ประเภทที่ 2 เครื่องใช้ คือ กระบุง กระจาด ตะกร้า
 กระจอมเก็บน้ำ

ประเภทที่ 3 เครื่องกีฬา คือ ตะกร้อ ด้ามไม้เทนนิส
 ด้ามไม้แบดมินตัน

ประเภทที่ 4 เครื่องประดับ คือ กรอบรูป กีบตีตม

ประเภทที่ 5 เครื่องเขียน คือ ก่องใส่ดินสอ

ความคิดยืดหยุ่นเป็นตัวเสริมให้ความคิดคล่องแคล่ว
 มีความแปลกแตกต่างออกไปหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อนหรือเพิ่มคุณภาพความคิดให้มากขึ้น
 ด้วยการจัดเป็นหมวดหมู่และมีหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้น ความคิดคล่องแคล่วความคิดยืดหยุ่น

เป็นความคิดพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ คือ ได้หลายหมวดหมู่ หลายประเภท ตลอดจนสามารถเตรียมทางเลือกไว้หลายๆ ทาง ความคิดยืดหยุ่นจึงเป็นความคิดเสริมคุณภาพให้ดีขึ้น

2.4 ความคิดขยาย (Elaboration) หมายถึง ความสามารถที่จะขยายความคิดให้กว้างไกลไปจากที่เคยปฏิบัติอยู่เป็นลักษณะของความคิดที่จะออกมาเป็นผลงานและสร้างมันขึ้นมา

นอกจากนี้ Guilford and Hoepfner (1972, pp. 137–152 อ้างถึงใน นรินทร์ สุทธิศักดิ์, 2550, หน้า 22) ศึกษาองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์เพิ่มเติม พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 8 องค์ประกอบ คือ

1. ความคิดริเริ่ม (Originality)
2. ความคิดคล่องตัว (Fluency)
3. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility)
4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration)
5. ความไวต่อปัญหา (Sensitivity of Problem)
6. ความสามารถในการให้นิยามใหม่ (Redefinition)
7. ความซึมซาบ (Penetration)
8. ความสามารถในการทำนาย (Prediction)

Jellen and Urban (1986, p. 141) กล่าวถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ไว้ในข้อสอบ ทีซีที-ดีพี (TCT-DP) ดังนี้

1. ความคิดคล่องตัว
2. ความคิดยืดหยุ่น
3. ความคิดริเริ่ม
4. ความคิดละเอียดลออ
5. การกระทำที่แสดงถึงการเสี่ยงอันตราย
6. การผสมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น การจัดรวมสิ่งต่างๆ

ให้มีความต่อเนื่อง

7. อารมณ์ขัน

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ สามารถสรุปได้ ดังตาราง 5

ตาราง 5 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

นักการศึกษา	องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์													
	ความคิดริเริ่ม	ความคิดคล่องตัว	ความคิดยืดหยุ่น	ความคิดละเอียดลออ	ความคิดรวม	ความคิดหลายทาง	ความคิดขยาย	ความไวต่อปัญหา	ความสามารถในการให้นิยามใหม่	ความซุ่มซ่าม	ความสามารถในการทำงาน	การกระทำที่แสดงถึงความเสี่ยง	การผสมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	อารมณ์ขัน
อารี พันธุ์ณี (2540, หน้า 33-41)	✓	✓	✓	✓										
สุวิทย์ มูลคำ (2547, หน้า 19-20)	✓	✓	✓	✓										
Guilford (1969, pp. 145-151)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Jellen and Urban (1986, p. 141)	✓	✓	✓	✓								✓	✓	✓
รวม	4	4	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

สรุปองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น ความคิดละเอียดลออ ความคิดรวม ความคิดหลายทาง ความคิดขยาย ความไวต่อปัญหา ความสามารถในการให้นิยาม ความซุ่มซ่าม ความสามารถในการทำงาน การกระทำที่แสดงถึงความเสี่ยง การผสมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว และอารมณ์ขัน ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยตามรูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย และพหุสัมพันธ์ ผู้วิจัยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยใน 4 องค์ประกอบ คือ ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดละเอียดลออ เพราะนักการศึกษาส่วนมากต่างกล่าวถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ทั้งสองประการดังกล่าวและเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มต้นการเรียนรู้

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ ดังที่นักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้
 ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2532, หน้า 97-102) กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 กับความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของ Guilford เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงความสามารถทางสมองของมนุษย์ หรือโครงสร้างทางสติปัญญาของมนุษย์ โดย Guilford ได้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบเฉพาะทางสติปัญญา และสร้างเป็นแบบจำลองที่เรียกว่า “แบบจำลองโครงสร้างทางสติปัญญาของ “Guilford” ประกอบด้วย สมรรถภาพทางสมอง 3 มิติ คือ วิธีการคิด (Operation) เนื้อหา (Content) และผลของการคิด (Products) ดังนี้

มิติที่ 1 วิธีการคิด (Operation) เป็นมิติที่แสดงถึงลักษณะการทำงานของสมองแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

1. การรู้จักเข้าใจ (Cognition หรือ C) เป็นความสามารถในการตีความของสมองเมื่อเห็นสิ่งเร้าแล้วเกิดการรับรู้ เข้าใจ และบอกได้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เช่น เมื่อเห็นเด็กเล่นของเล่น ที่มีรูปร่างกลม ทำด้วยยาง มีผิวเรียบ ก็บอกได้ว่าเป็นลูกบอล

2. การจำ (Memory หรือ M) เป็นความสามารถในการเก็บสะสมความรู้และข้อมูลต่างๆ ไว้ได้ และสามารถนำกลับมาใช้ได้เมื่อต้องการ เช่น การจำสูตรคูณ การจำหมายเลขประจำตัว การซื้อตั๋วคนร้าย

3. การคิดแบบอเนกนัย หรือความคิดแบบกระจาย (Divergent thinking หรือ D) เป็นความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้หลายรูปแบบ หลายแง่หลายมุม มีหลายคำตอบที่มีเหตุผลแปลกๆ แตกต่างกันไป ซึ่งความคิดแบบอเนกนัยนี้ประกอบด้วย

3.1 ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความสามารถทางสมองในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และคิดได้หลายคำตอบ แบ่งเป็น

3.1.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word fluency) เป็นความสามารถในด้านการใช้ถ้อยคำต่างๆ

3.1.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงสัมพันธ์

(Associational fluency) เป็นความสามารถในการที่จะหาถ้อยคำที่เหมือนหรือคล้ายกันได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายในเวลาที่กำหนดให้

3.1.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก

(Expressional fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยคที่นำมาเรียงกันได้อย่างรวดเร็วเพื่อให้เป็นประโยคที่ต้องการ

3.1.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด (Ideational fluency)

เป็นความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด เช่น ให้คิดประโยชน์ของก้อนอิฐให้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนดให้

3.2 ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความสามารถของสมองในการคิดสิ่งแปลกใหม่ ไม่เหมือนแบบใคร

3.3 ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการหาคำตอบได้หลายทิศทาง แบ่งออกเป็น

3.3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันทีในขณะนั้น (Spontaneous flexibility) เป็นความสามารถที่พยายามคิดได้หลายอย่างอย่างอิสระ

3.3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง

3.4 ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความสามารถของสมองในการคิดเกี่ยวกับรายละเอียดที่ใช้ในการตกแต่ง เพื่อให้ความคิดริเริ่มนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การคิดแบบเอกนัย หรือความคิดรวม (Convergent thinking เขียนย่อว่า N) เป็นความสามารถในการคิดหาคำตอบที่ดีที่สุด จากข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่กำหนด โดยมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำเดียวเท่านั้น การประเมินค่า (Evaluation หรือ E) เป็นความสามารถในการตีราคาสรุปโดยอาศัยเกณฑ์ที่ดีที่สุด

มิติที่ 2 เนื้อหา (Content) เป็นข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อในการคิด แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ภาพ (Figural หรือ F) เป็นข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรมหรือรูปที่แน่นอน ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้และทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดได้

2. สัญลักษณ์ (Symbolic หรือ S) เป็นข้อมูลที่อยู่ในรูปของเครื่องหมายต่างๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข โน้ตดนตรี รวมทั้งสัญลักษณ์ต่างๆ ด้วย

3. ภาษา (Semantic หรือ M) เป็นข้อมูลที่อยู่ในรูปของถ้อยคำที่มีความหมายต่างๆ กัน สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ชอบ เสียใจ ดีใจ

4. พฤติกรรม (Behavior หรือ B) เป็นข้อมูลที่เป็นกริยาอาการต่างๆ ที่แสดงออกมา หรือเป็นการกระทำที่สามารถสังเกตเห็นได้

มิติที่ 3 ผลของการคิด (Products) เป็นมิติที่แสดงถึงผลที่ได้จากการทำงานของสมอง ที่เกิดจากการทำงานของวิธีการคิดตอบสนองต่อเนื้อหาที่ได้รับ ซึ่งผลของการคิดนี้แบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ คือ

1. หน่วย (Unit หรือ U) เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากสิ่งอื่นๆ เช่น คน แมว สุนัข
2. จำพวก (Classes หรือ C) เป็นประเภทจำพวกกลุ่มของหน่วยที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมกัน เช่น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ คน สุนัข หรือประเภทผลไม้ ได้แก่ เงาะ ฝรั่ง ลำไย ลิ้นจี่
3. ความสัมพันธ์ (Relations หรือ R) เป็นผลของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์โดยอาศัยลักษณะบางประการเป็นเกณฑ์ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของหน่วยกับหน่วย จำพวกกับจำพวก ระบบกับระบบ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับที่อยู่อาศัย ได้แก่ พระกับวัด คนกับบ้าน นกกับรัง เป็นต้น
4. ระบบ (Systems หรือ S) เป็นการจัดประเภทของสิ่งเร้าต่างๆ ให้เป็นระเบียบแบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่งที่แน่นอน เช่น เลข 1 3 5 7 9 เป็นระบบเลขคู่
5. การแปลงรูป (Transformation หรือ T) เป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือการจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้า หรือข้อมูลออกมาในรูปแบบใหม่ เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปสี่เหลี่ยมเป็นเส้นตรง 4 เส้น ดังนี้ แปลงรูปเป็นภาพประกอบ 2 การเปลี่ยนแปลงรูปสี่เหลี่ยมเป็นเส้นตรง 4 เส้น
6. การประยุกต์ (Implication หรือ I) เป็นความเข้าใจในการนำข้อมูลไปใช้ขยายความ เพื่อพยากรณ์หรือคาดคะเนข้อความในตรรกวิทยา เช่น “ประเภทถ้า... แล้ว...” ก็เป็นการคาดคะเนโดยใช้เหตุผล

กรรณิการ์ สุขุม (2533, หน้า 17) กล่าวถึงทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของ Torrance ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหาหรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไป แล้วจึงรวบรวมความคิดหรือตั้งเป็นสมมติฐานทำการทดสอบสมมติฐาน และเผยแพร่สิ่งที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานนั้น ซึ่งแบ่งเป็นขั้นๆ ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพบความจริง (Fact-Finding) ในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่ความรู้สึกกังวล มีความสับสน วุ่นวาย เกิดขึ้นในจิตใจ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้ก็พยายามตั้งสติ และหาข้อมูลพิจารณาดูว่าความยุ่งยาก วุ่นวาย สับสน หรือสิ่งที่ทำให้กังวลใจนั้นคืออะไร

ขั้นที่ 2 การค้นพบปัญหา (Problem-Finding) ขั้นนี้เกิดต่อจากขั้นที่ 1 เมื่อได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้ว จึงเข้าใจและสรุปว่า ความสับสนวุ่นวายนั้นก็คือ การเกิดปัญหานั้นเอง

ขั้นที่ 3 การตั้งสมมติฐาน (Idea-Finding) ขั้นนี้ต่อจากขั้นที่ 2 เมื่อรู้ว่า มีปัญหาเกิดขึ้นก็จะพยายามคิดและตั้งสมมติฐาน และรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการทดสอบสมมติฐานในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 4 การค้นพบปัญหา (Solution-Finding) ในขั้นนี้จะพบคำตอบจากการทดสอบสมมติฐานในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5 ยอมรับผลจากการค้นพบ (Acceptance-finding) ขั้นนี้เป็น การยอมรับคำตอบที่ได้จากการพิสูจน์เรียบร้อยแล้วว่าน่าจะแก้ปัญหาให้สำเร็จได้อย่างไร แต่ต่อจากจุดนี้การแก้ปัญหาหรือการค้นพบยังไม่จบตรงนี้ แต่ผลที่ได้จากการค้นพบจะนำไปสู่หนทางที่จะทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ต่อไปที่เรียกว่า New Challeng

กรมวิชาการ (2534, หน้า 59) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถจัดแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์โดย Freud and Kris ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลมาจากความขัดแย้งภายในของ จิตใต้สำนึกระหว่างแรงขับทางเพศ (Libido) กับความรู้สึกรับผิดชอบทางสังคม (Social conscience) ส่วน Kubie and Rugg ซึ่งเป็นนักจิตวิเคราะห์แนวใหม่ กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์นั้นเกิดขึ้นระหว่างการรู้สึกับจิตใต้สำนึก ซึ่งอยู่ในขอบเขตของจิตส่วนที่เรียกว่า จิตก่อนสำนึก

2. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยากลุ่มนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยเน้นที่ความสำคัญของการเสริมแรงการตอบสนองที่ถูกต้องกับสิ่งเร้าเฉพาะหรือสถานการณ์ นอกจากนี้ยังได้เน้นความสัมพันธ์ทางปัญญา คือ การโยงความสัมพันธ์จากสิ่งเร้าหนึ่งไปยังสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่เกิดขึ้น

3. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงมนุษยนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีแนวคิดที่ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มนุษย์มีติดตัวมาแต่กำเนิด ผู้ที่สามารถนำความคิดสร้างสรรค์ออกมาใช้ได้ คือ ผู้ที่มีสัจจะแห่งตน คือ รู้จักตนเอง พอใจตนเอง และใช้ตนเองเต็มตามศักยภาพของตน มนุษย์จะสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ของตนออกมาได้อย่างเต็มที่นั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างสภาวะหรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ซึ่งบรรยากาศที่สำคัญในการสร้างสรรค์ประกอบด้วยความปลอดภัยในเชิงจิตวิทยา ความมั่นคงของจิตใจ ความปรารถนาที่จะเล่นกับความคิด และการเปิดกว้างที่จะรับประสบการณ์ใหม่

4. ทฤษฎี AUTA (Awareness Understanding Techniques Actualization) เป็นรูปแบบของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยมีแนวคิดที่ว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคน และสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตามรูปแบบของทฤษฎีของ AUTA ประกอบด้วย 1) การตระหนัก (Awareness) คือ ตระหนักถึงความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อตนเอง สังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และตระหนักถึงความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตนเองด้วย 2) ความเข้าใจ (Understanding) คือ มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ 3) เทคนิควิธี (Techniques) คือ การรู้เทคนิควิธีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ทั้งที่เป็นเทคนิคส่วนบุคคลและเทคนิคที่เป็นมาตรฐาน 4) การตระหนักในความจริงของสิ่งต่างๆ (Actualization) คือ การรู้จักหรือตระหนักในตนเองพอใจในตนเอง และพยายามใช้ตนเองอย่างเต็มศักยภาพ รวมทั้งการเปิดกว้างรับประสบการณ์ต่างๆ โดยมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม การตระหนักถึงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การผลิตผลงานด้วยตนเอง และการมีความคิดที่ยืดหยุ่นเข้ากับทุกรูปแบบของชีวิตองค์ประกอบทั้ง 4 นี้ จะผลักดันให้บุคคลสามารถดึงศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของตนเองออกมาใช้ได้

สิทธิพล อัจฉินทร์ (2539, หน้า 10) กล่าวถึง ทฤษฎีของ Talyer Theory ได้ให้ข้อคิดของทฤษฎีอย่างน่าสนใจว่า ผลงานของความคิดสร้างสรรค์ของคนนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นขั้นสูงสุดเสมอไป คือ ไม่จำเป็นต้องคิดค้นคว้าประดิษฐ์ของใหม่ๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดคิดมาก่อนเลยหรือสร้างทฤษฎีที่ต้องใช้ความคิดด้านนามธรรมอย่างสูงยิ่ง แต่ความคิดสร้างสรรค์ของคนนั้นอาจจะเป็นขั้นหนึ่งใน 6 ขั้นต่อไปนี้ คือ

ขั้นที่หนึ่ง เป็นความคิดสร้างสรรค์ขั้นต้นที่สุด เป็นสิ่งธรรมดาสามัญ คือ เป็นพฤติกรรมหรือการแสดงออกของคนอย่างอิสระ ซึ่งพฤติกรรมนั้นตนไม่จำเป็นต้องอาศัยความคิดริเริ่ม และทักษะแต่อย่างใดคือเป็นเพียงให้กล้าแสดงออกอย่างอิสระเท่านั้น

ขั้นที่สอง เป็นงานที่ผลิตออกมาโดยผลงานนั้น จำเป็นต้องอาศัยทักษะบางประการแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่สำหรับบุคคลทั่วไปแต่ใหม่สำหรับตนเอง

ขั้นที่สาม ขั้นสร้างสรรค์ เป็นขั้นที่แสดงความคิดใหม่ของคุณคน ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากใคร แม้ว่าความคิดนั้นอาจจะมีคนอื่นคิดไว้แล้วก็ตาม

ขั้นที่สี่ เป็นขั้นสร้างความสร้างสรรค์ ขั้นประดิษฐ์สิ่งใหม่โดยไม่ซ้ำแบบใครเป็นขั้นที่ผู้กระทำได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

ขั้นที่ห้า เป็นขั้นการพัฒนาปรับปรุงผลงานในขั้นที่สี่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นที่หก เป็นขั้นความคิดสร้างสรรค์สุดขีดสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงสุดได้ เช่น ชาร์ล ดาร์วิน คิดตั้งทฤษฎีวิวัฒนาการขึ้น เป็นต้น

สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ ดังตาราง 6

ตาราง 6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

ทฤษฎี	สาระสำคัญ
ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของ Guilford	องค์ประกอบเฉพาะทางสติปัญญา และแบบจำลองโครงสร้างทางสติปัญญาประกอบด้วยสมรรถภาพทางสมอง 3 มิติ คือ วิธีการคิด (Operation) เนื้อหา (Content) และผลของการคิด (Products) มิติที่ 1 วิธีการคิด (Operation) แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ 1. การรู้จักเข้าใจ (Cognition หรือ C) 2. การจำ (Memory หรือ M) 3. การคิดแบบอเนกนัย 3.1 ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) 3.1.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word fluency) 3.1.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงสัมพันธ์ (Associational fluency) 3.1.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก (Expressional fluency)

ตาราง 6 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ
ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของ Guilford (ต่อ)	3.1.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด (Ideational fluency) 3.2 ความคิดริเริ่ม (Originality) 3.3 ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) 3.3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันทีในขณะนั้น (Spontaneous flexibility) 3.3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง 3.4 ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) 4. การคิดแบบเอกนัย หรือความคิดรวม (Convergent thinking เขียนย่อว่า N)
ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของ Guilford (ต่อ)	มิติที่ 2 เนื้อหา (Content) แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1. ภาพ (Figural หรือ F) 2. สัญลักษณ์ (Symbolic หรือ S) 3. ภาษา (Semantic หรือ M) 4. พฤติกรรม (Behavior หรือ B) มิติที่ 3 ผลของการคิด (Products) 1. หน่วย (Unit หรือ U) 2. จำพวก (Classes หรือ C) 3. ความสัมพันธ์ (Relations หรือ R) 4. ระบบ (Systems หรือ S) 5. การแปลงรูป (Transformation หรือ T)
ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของ Torrance	ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหาหรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไป แล้วจึงรวบรวมความคิดหรือตั้งเป็นสมมติฐานทำการทดสอบสมมติฐาน และเผยแพร่สิ่งที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานนั้น แบ่งเป็นขั้นๆ ขั้นที่ 1 การพบความจริง (Fact-Finding) ขั้นที่ 2 การค้นพบปัญหา (Problem-Finding) ขั้นที่ 3 การตั้งสมมติฐาน (Idea-Finding) ขั้นที่ 4 การค้นพบปัญหา (Solution-Finding) ขั้นที่ 5 ยอมรับผลจากการค้นพบ (Acceptance-finding)

ตาราง 6 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ
ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ เชิงจิตวิเคราะห์โดย Freud and Kris	ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลมาจากความขัดแย้งภายใน ของจิตใต้สำนึกระหว่างแรงขับทางเพศ (Libido) กับความรู้สึก รับผิดชอบทางสังคม (Social conscience)
ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ เชิงจิตวิเคราะห์โดย Kubie and Rugg	ความคิดสร้างสรรค์นั้นเกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้สติกับจิตใต้สำนึก ซึ่งอยู่ในขอบเขตของจิตส่วนที่เรียกว่า จิตก่อนสำนึก
ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ เชิงพฤติกรรมนิยม	ความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยเน้นที่ความสำคัญของการเสริมแรงการตอบสนองที่ ถูกต้องกับสิ่งเร้าเฉพาะหรือสถานการณ์ นอกจากนี้ยังได้เน้น ความสัมพันธ์ทางปัญญา คือ การโยงความสัมพันธ์จากสิ่งเร้า หนึ่งไปยังสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่เกิดขึ้น
ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ เชิงมนุษยนิยม	ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มนุษย์มีติดตัวมาแต่กำเนิด ผู้ที่สามารถนำความคิดสร้างสรรค์ออกมาใช้ได้ คือ ผู้ที่มี สัญจะแห่งตน คือ รู้จักตนเอง พอใจตนเอง และใช้ตนเองเต็ม ตามศักยภาพของตน มนุษย์จะสามารถแสดงความคิด สร้างสรรค์ของตนออกมาได้อย่างเต็มที่นั้น ขึ้นอยู่กับ การสร้างสภาวะหรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ซึ่งบรรยากาศ ที่สำคัญในการสร้างสรรค์ประกอบด้วยความปลอดภัย ในเชิงจิตวิทยา ความมั่นคงของจิตใจ ความปรารถนาที่จะเล่น กับความคิด และการเปิดกว้างที่จะรับประสบการณ์ใหม่
ทฤษฎี AUTA (Awareness Understanding Techniques Actualization)	ความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคน และสามารถ พัฒนาให้สูงขึ้นได้ ประกอบด้วย 1. การตระหนัก (Awareness) 2. ความเข้าใจ (Understanding) 3. เทคนิควิธี (Techniques) 4. การตระหนักในความจริงของสิ่งต่างๆ (Actualization)
ทฤษฎีของ Tayler Theory	ผลงานของความคิดสร้างสรรค์ของคนนั้น ไม่จำเป็นต้อง เป็นขั้นสูงสุดเสมอไป คือ ไม่จำเป็นต้องคิดค้นคว้าประดิษฐ์ ของใหม่ๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดคิดมาก่อนเลยหรือสร้างทฤษฎี ที่ต้องใช้ความคิดด้านนามธรรมอย่างสูงยิ่ง แต่ความคิด สร้างสรรค์ของคนนั้นอาจจะเป็นขั้นหนึ่งใน 6 ขั้น

ตาราง 6 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ
ทฤษฎีของ Tayler Theory (ต่อ)	<p>ขั้นที่หนึ่ง เป็นความคิดสร้างสรรค์ขั้นต้นที่สุด</p> <p>เป็นสิ่งธรรมดาสามัญ</p> <p>ขั้นที่สอง เป็นงานที่ผลิตออกมา</p> <p>ขั้นที่สาม ขั้นสร้างสรรค์</p> <p>ขั้นที่สี่ เป็นขั้นสร้างความสร้างสรรค์</p> <p>ขั้นที่ห้า เป็นขั้นการพัฒนาปรับปรุงผลงาน</p> <p>ขั้นที่หก เป็นขั้นความคิดสร้างสรรค์สุดยอด</p>

สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของ Guilford ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของ Torrance ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์โดย Freud and Kris ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์โดย Kubie and Rugg ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงมนุษย์นิยม ทฤษฎี AUTA (Awareness Understanding Techniques Actualization) และทฤษฎีของ Tayler Theory

5. การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สามารถทำได้ ดังนี้

ขจรศักดิ์ สีเสน (2544, หน้า 157) กล่าวว่าความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในระดับสูงจะต้องได้รับการฝึกฝนทักษะการคิดที่จะต้องฝึกให้เกิดขึ้นกับเด็กเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มี 2 ระดับ คือ

1. ทักษะการคิดพื้นฐาน จำนวน 31 ทักษะแบ่งเป็น

1.1 ทักษะการสื่อความหมาย 15 ทักษะ ได้แก่ การฟัง การอ่าน การเรียนรู้ การจดจำ การคงสิ่งที่เรียนไปแล้วไว้ได้ภายหลังการเรียนนั้น การบอกความรู้สึกจากตัวเล็อกที่กำหนดให้ การบอกความรู้ออกมาด้วยตนเอง การใช้ข้อมูล การบรรยาย การอธิบาย การทำให้กระจ่าง การพูด การเขียน การแสดงออกถึงความสามารถของตน

1.2 ทักษะที่เป็นแกน ได้แก่ การสังเกต การสำรวจ การตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การระบุ การจำแนกแยกแยะ การจัดลำดับ การเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ การสรุปอ้างอิง การแปล การตีความหมาย การเชื่อมโยง การขยายความ การใช้เหตุผล การสรุปย่อ

2. ทักษะการคิดขั้นสูง หรือทักษะการคิดที่ซับซ้อน จำนวน 16 ทักษะ
เป็นต้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 177) กล่าวถึงหลักการในการ
พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดตามและให้ความสนใจต่อคำถามที่แปลกใหม่
ซึ่งเขาเห็นว่าครูไม่ควรมุ่งเพียงคำตอบที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียวแต่ควรส่งเสริมให้การแก้ปัญหา
ด้วยการเดาและกระตุ้นให้ผู้เรียนหัดคิดวิเคราะห์ค้นหาและพิสูจน์การเดา โดยใช้การสังเกต
และประสบการณ์ของผู้เรียน

2. ตั้งใจฟังและเอาใจใส่ต่อความคิดแปลกใหม่ของผู้เรียนด้วยใจเป็น
กลางเมื่อผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเรื่องใดแม้จะไม่เคยได้ยินมาก่อนก็อย่าเพิ่งด่วนตัดสินใจ
ให้รับฟังไว้ก่อน

3. กระตุ้นหรือรื้อฟื้นต่อคำถามที่แปลกใหม่ของผู้เรียนด้วยการตอบคำถาม
อย่างมีชีวิตชีวาหรือชี้แนะให้ผู้เรียนหาคำตอบจากแหล่งต่างๆ ด้วยตนเอง

4. แสดงและเน้นให้ผู้เรียนเห็นความคิดของเขามีคุณค่าและนำไปใช้ให้
เกิดประโยชน์ได้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะคิดต่อไป

5. กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรให้โอกาสและ
เตรียมการให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองลดการบรรยายลงและเพิ่มกิจกรรมที่ทำด้วยตนเอง
มากขึ้น

6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ค้นคว้าอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ
โดยไม่ต้องใช้วิธีขู่ด้วยคะแนนหรือการสอบ

7. ควรใช้เวลาแก่ผู้เรียนในการคิดเพราะการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
ต้องให้ค่อยเป็นค่อยไป

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้จินตนาการของตนเองยกย่องชมเชยผู้เรียน
ที่มีจินตนาการแปลกใหม่และมีคุณค่า

สุรางค์ โค้วตระกูล (2548, หน้า 143) กล่าวถึงการรวบรวมหลักการ
พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

1. การสร้างสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้
แสดงออกรวมทั้งจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนหลายอย่างเพื่อให้นักเรียนจะได้แสดงออก
ทั้งทางด้านความคิดเห็นการเขียนและทางด้านศิลปะ

2. พยายามส่งเสริมทัศนคติที่ดีของครูและของนักเรียนต่อความคิดสร้างสรรค์ เช่น มีใจกว้างรับความคิดริเริ่มใหม่ๆ ไม่หัวเราะเยาะคนที่มีความคิดแปลกไปจากตน

3. ส่งเสริมการใช้ความคิดอเนกนัยเช่นในชั่วโมงภาษาไทยควรส่งเสริมให้นักเรียนเขียนทั้งร้อยกรองและร้อยแก้วและสนับสนุนให้ทุกคนตั้งจุดประสงค์ของงานและครุอนุญาตให้ใช้เวลาตามที่ต้องการ

4. ส่งเสริมให้สร้างผลงานควรสังเกตว่านักเรียนคนใดบ้างที่มีความคิดสร้างสรรค์โดยไม่คำนึงถึงอายุเด็กเล็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ก็ควรสนับสนุนตามความสามารถไม่ควรจะใช้เกณฑ์จำกัดว่างานบางอย่างเป็นของผู้ใหญ่หรือเด็กโตเท่านั้น ผลงานเป็นส่วนสำคัญที่จะให้กำลังใจแก่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

5. ควรให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อนักเรียนจะได้ทราบว่าตนเองทำดีหรือไม่ดีอย่างไรแต่ครูต้องระวังไม่ตึงนักเรียนให้หมดกำลังใจ

สุทธิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2550, หน้า 103) กล่าวถึง ภาวะที่ส่งเสริมให้คนกล้าคิดอย่างสร้างสรรค์ มีดังนี้

1. ภาวะที่มีความปลอดภัยทางจิต (Psychological safety) กล่าวคือ
 - 1.1 ยอมรับค่าของคนแต่ละคน เคารพในความคิดเห็น
 - 1.2 ไม่มีการประเมินค่าเปรียบเทียบผลงาน ทุกคนทำงานด้วยความสบายใจไม่ต้องหวงวิตกว่าจะไม่ได้คะแนนดี
 - 1.3 มีความเข้าอกเข้าใจในผลงานเช่นพยายามเข้าใจว่าที่พูดหรือออกความเห็นสิ่งไร ถึงแม้จะดูไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง แต่ก็เข้าใจสาเหตุว่าทำไมจึงคิดจะพูดหรือทำเช่นนั้น
2. ภาวะที่มีเสรีในการแสดงออก เช่นพูดหรือทำในรูปแบบและแนวใหม่ๆ แปลกๆ

กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2551, หน้า 182) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากการทำกิจกรรมที่อิสระทางความคิด การสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลจนได้ผลสู่การสร้างสิ่งที่คิดและสร้างสรรค์ซึ่งกระบวนการนำไปสู่การสร้างสรรคต้องอยู่ในบรรยากาศที่อิสระ สำหรับเด็กปฐมวัยการพัฒนาให้เกิดการสร้างสรรคคือการจัดเป็นรูปแบบกิจกรรมให้เด็กคิดได้กระทำอาจอยู่ในรูปกิจกรรมเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นต้น

สรุปในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จะต้องฝึกทักษะพื้นฐานในการสื่อความหมายให้กับเด็กก่อน เช่น การฟัง การอ่าน การเรียนรู้ การจดจำ การคงสิ่งที่เรียนไปแล้วไว้ได้ภายหลังการเรียนนั้น การบอกความรู้สึกจากตัวเลือกที่กำหนดให้ การบอกความรู้ออกมาด้วยตนเอง การใช้ข้อมูล การบรรยาย การอธิบาย การทำให้กระจ่าง การพูด การเขียน การแสดงออกถึงความสามารถของตนจากนั้นฝึกทักษะแกนให้กับเด็ก เช่น การสังเกต การสำรวจ การตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การระบุ การจำแนกแยกแยะ การจัดลำดับ การเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ การสรุปอ้างอิง การแปล การตีความหมาย การเชื่อมโยง การขยายความ การใช้เหตุผล การสรุปย่อ และมีหลักการในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เช่น สร้างสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกทั้งทางด้านความคิดเห็นการเขียนและทางด้านศิลปะ มีใจกว้างรับความคิดริเริ่มใหม่ๆ ให้กำลังใจแก่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ต้องระวังไม่ตึงเครียดให้หมดกำลังใจ และสำหรับเด็กปฐมวัยการพัฒนาให้เกิดการสร้างสรรค์คือการจัดเป็นรูปแบบกิจกรรมให้เด็กคิดได้กระทำอาจอยู่ในรูปกิจกรรมเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1. ความหมายของทักษะทางสังคม

ความหมายของทักษะทางสังคม มีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

สุรางค์ โค้วตระกูล (2548, หน้า 82) กล่าวถึงทักษะทางสังคม หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นและเพื่อนร่วมวัยในระยะแรกของวัยอนุบาลเด็กมักจะชอบเล่นคนเดียวแต่เมื่อโตขึ้นจะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้นจะมีการร่วมมือเป็นมิตรและมีความเข้าใจในความรู้สึกของเพื่อเพิ่มขึ้นจากการสังเกตเด็กเวลาเล่นพบว่าเด็กอายุ 4 ขวบ จะใช้แรงเสริมในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันโดยการตั้งใจฟัง การยอมรับเพื่อน โดยการแสดงความรักและให้คำชมเชย

นันทิยา น้อยจันทร์ (2548, หน้า 54) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง การเรียนรู้ทักษะและทัศนคติทางสังคมที่ช่วยเหลือให้บุคคลสามารถอยู่ได้อย่างดีกับผู้อื่นในสังคม

ปัทมา บันเทิงจิต (2548, หน้า 20) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่ทำให้เรามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นทักษะที่มีขอบเขตกว้างกว่าทักษะทางวิชาการจึงยากกว่าในการส่งเสริมทักษะทางสังคมทำให้เราเห็นความจริงและมีความรู้สึกว่าเป็นการยากที่

เราจะเรียนทักษะทางสังคมให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้แต่ทักษะทางสังคมจะเกิดขึ้นตลอดชีวิตของแต่ละบุคคล

สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์ (2550, หน้า 1) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง พัฒนาการเรียนรู้ทางสังคม จากความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดภายในครอบครัวที่พึ่งพาตนเองได้ และการปรับตัวเข้ากับคนอื่น

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 126) กล่าวถึง ทักษะทางสังคมว่าเป็นความสามารถในการแสดงพฤติกรรมต่อบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับได้ พฤติกรรมที่แสดงออกจะบ่งบอกให้เห็นถึงเจตคติและค่านิยมเฉพาะตนของบุคคลนั้น

Hargic and Macarten (1986, pp. 4-6 อ้างถึงใน ศิริบังอร เศรษฐบุปผา, 2548, หน้า 9) กล่าวว่าทักษะทางสังคม หมายถึง ทักษะที่ใช้เมื่อบุคคลมีการกระทำระหว่างกันในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทักษะทางสังคมมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ คือ

1. ทักษะทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมายและต้องมีความตั้งใจ
2. ทักษะทางสังคมหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้
3. พฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะต้องเหมาะสมกับสถานการณ์
4. ทักษะทางสังคมจะประกอบด้วยพฤติกรรมทางสังคมหลายๆ อย่างที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น การแสดงความรู้สึกสนใจผู้อื่น ประกอบด้วย การยิ้ม การผงกศีรษะ การจ้องมอง และการใช้คำพูด เป็นต้น
5. ทักษะทางสังคมประกอบด้วยพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้
6. องค์ประกอบสุดท้ายของทักษะทางสังคมซึ่งมีความสำคัญ

ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ แบนดูรา (Bandura's Social Learning Theory) ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองและจะต้องรู้ว่าเมื่อไรควรพูดหรือจะทำอะไรซึ่งมีความหมายสำคัญพอๆ กับความสามารถในการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ด้วย

Riggio (1986, p. 649 อ้างอิงใน ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย, 2552, หน้า 98)

กล่าวว่าทักษะทางสังคม หมายถึง จิตลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่แสดงถึงความสามารถในการสื่อความกับบุคคลอื่นโดยผู้ที่มีทักษะทางสังคมสูงจะสื่อความได้ดีและชัดเจน ส่วนผู้ที่มีทักษะทางสังคมต่ำจะสื่อความไม่ดีและไม่ชัดเจน โดยทักษะทางสังคมแบ่งเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. การแสดงออกทางอารมณ์ (Emotional Expressivity) หมายถึง ความสามารถที่แสดงออกในการสื่อสารกับผู้อื่นโดยไม่ใช้ถ้อยคำเป็นการสื่อสารด้วยอารมณ์ รวมทั้งการแสดงทัศนคติและการแสดงระหว่างบุคคลโดยไม่ใช้ถ้อยคำ
2. ความไวในการรับรู้อารมณ์ผู้อื่น (Emotional Sensitivity) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และแปลความหมายของผู้อื่นโดยบุคคลนั้นไม่ต้องใช้คำพูด
3. การควบคุมอารมณ์ตนเอง (Emotional Control) หมายถึง ความสามารถในการสกัดกั้นอารมณ์ของตนเอง การควบคุมอารมณ์นั้นเป็นสิ่งจำเป็นหรือการแสดงอารมณ์ที่ไม่ใช้ความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง
4. การแสดงออกทางสังคม (Social Expressivity) หมายถึง ความสามารถในการแสดงถ้อยคำหรือการสนทนากับบุคคลอื่นอย่างคล่องแคล่วและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นได้อย่างดี
5. ความไวในการรับรู้ทางสังคม (Social Sensitivity) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจข้อความที่ผู้อื่นพูด มีความรู้ทั่วๆ ไปเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคม
6. การควบคุมทางสังคม (Social Control) หมายถึง ความสามารถในการแสดงบทบาททางสังคม มีทักษะในการแสดงตนและแนะนำผู้อื่น

สรุปทักษะทางสังคมเป็นความสามารถในการแสดงพฤติกรรมต่อบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับได้ ความสามารถในการสื่อความกับบุคคลอื่นโดยผู้ที่มีทักษะทางสังคมสูงจะสื่อความได้ดีและชัดเจน ส่วนผู้ที่มีทักษะทางสังคมต่ำจะสื่อความไม่ดีและไม่ชัดเจน พฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การแสดงความรู้สึกสนใจผู้อื่น อาจประกอบด้วย การยิ้ม การผงกศีรษะ การจ้องมอง และการใช้คำพูด เป็นต้น ทักษะทางสังคมแบ่งเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การแสดงออกทางอารมณ์ (Emotional Expressivity) ความไวในการรับรู้อารมณ์ผู้อื่น (Emotional Sensitivity)

การควบคุมอารมณ์ตนเอง (Emotional Control) การแสดงออกทางสังคม (Social Expressivity) ความไวในการรับรู้ทางสังคม (Social Sensitivity) การควบคุมทางสังคม (Social Control) เป็นต้น

2. ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ทักษะทางสังคมที่ควรส่งเสริมให้กับเด็กปฐมวัย ดังนี้

จันทร์เพ็ญ สุภาพผล (2535, หน้า 57-58) ได้แบ่งลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่แสดงออกถึงการมีทักษะทางสังคมออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การช่วยเหลือ ได้แก่ การเข้าไปช่วยเหลือเพื่อนโดยเพื่อนไม่ได้ขอร้อง เช่น ช่วยเก็บของเล่นเข้าที่เมื่อเลิกเล่นหรือเลิกใช้ ช่วยแนะนำเพื่อนเวลาเพื่อนมีปัญหา ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเพื่อนเมื่อได้รับชัยชนะ และช่วยเหลือเพื่อนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ด้านที่ 2 การแบ่งปัน ได้แก่ การมอบสิ่งของที่ตนถือครองอยู่ให้แก่ผู้อื่นด้วย เช่น แบ่งปันขนม อาหาร ของเล่น สี อุปกรณ์ วัตถุหรือของใช้ต่างๆ ให้ผู้อื่น เป็นต้น

ด้านที่ 3 ความร่วมมือ ได้แก่ การทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมสามารถปฏิบัติตามคำสั่ง กฎระเบียบ และสามารถทำกิจกรรมที่ครูมอบหมายจนสำเร็จด้วยความเต็มใจ มีส่วนร่วมในการวางแผนและแสดงความคิดเห็น สามารถแก้ปัญหาและมีความรับผิดชอบร่วมกัน กล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเอง ปฏิบัติตนเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี

หรรษา นิลวิเชียร (2535, หน้า 54) ได้กล่าวถึงการแสดงพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมเพื่อเป็นการเรียนรู้ทักษะทางสังคมมี 3 ประการ ดังนี้

1. การสื่อสาร (Communication) ประกอบด้วย การสื่อสารทางวาจา และไม่ใช้วาจา เด็กสามารถเรียนรู้อารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติของผู้อื่นจากสีหน้าท่าทางการสื่อสาร ประกอบด้วย ความสามารถต่อไปนี้

1.1 ความเข้าใจทัศนะของผู้อื่นมากกว่าของตนเอง เข้าใจว่าคนทุกคนจะไม่รู้สึก ไม่คิดและมองเห็นในสิ่งเดียวกัน

1.2 ตระหนักว่าทัศนะของผู้อื่นอาจมีประโยชน์

1.3 ใช้ความสามารถเชิงวิเคราะห์เมื่อจำเป็น

1.4 ความรู้ในการนำผลการวิเคราะห์ออกมาใช้ในด้านพฤติกรรมทางสังคม คือ การเข้ากับบุคคลที่มีทัศนะแตกต่างไปจากเรา

2. การแบ่งปัน (Sharing) เด็กสื่อสารโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผลัดกันฟัง ผลัดกันพูด เด็กเรียนรู้การแลกเปลี่ยนการแบ่งปันเป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม สังคมที่สงบสุข จะประกอบด้วย ประชาชนที่รู้จักเสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เด็กจะประสบความสำเร็จลำบากในการรู้จักเป็นผู้ให้ ก่อนที่เด็กจะมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ นั่น เขาจะต้องมีความรู้สึกมั่นคงก่อน คือเด็กจะต้องมีพอสำหรับตนเอง ทั้งในด้านความมั่นคง ความตั้งใจ ความรัก หรือของเล่น พฤติกรรมการแบ่งปันจะเกิดขึ้นได้ดีในกลุ่มเล็ก เพราะเด็กมีโอกาสในการทำกิจกรรมอย่างทั่วถึงกัน และเด็กจะเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์กับผู้อื่นในกลุ่มเล็กได้ดีกว่าการเรียนรู้ในกลุ่มใหญ่ นอกจากนี้แล้วเด็กยังเลียนแบบพฤติกรรมครูโดยทางอ้อม ครูที่มีบุคลิกภาพเป็นมิตร อ่อนน้อม รับผิดชอบ จะช่วยให้เด็กรู้จักและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เด็กจะมีพฤติกรรมการแบ่งปันสูงในกลุ่มเด็กที่มีครูสนใจเด็กอย่างใกล้ชิดเป็นรายบุคคล

3. การให้ความร่วมมือ (Cooperating) การให้ความร่วมมือเป็นทักษะการลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง ฝึกคิดถึงประโยชน์ของกลุ่มเป็นสำคัญ ครูส่งเสริมและแนะนำให้เด็กรู้จักการให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในกลุ่ม ลดการแข่งขันและวางแผนกิจกรรมร่วมกัน

รัชดาภรณ์ อินทะนิน (2544, บทนำ) กล่าวว่าเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 3-5 ปี มีการแสดงออกของพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งแสดงออกมาอย่างชัดเจน คือ พฤติกรรมต่อต้าน ก้าวร้าว ไม่รู้จักการแบ่งปันสิ่งของตนให้กับผู้อื่น แย่งของเล่นและมีการทะเลาะวิวาท ไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เรียกร้องความสนใจ ชอบทำกิจกรรมคนเดียว ไม่ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันต่อผู้อื่น ซึ่งแบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบพฤติกรรมที่เข้าสังคม (Social Behavior Patterns)

ประกอบด้วย

1.1 ความร่วมมือ (Cooperation) เด็กเรียนรู้ที่จะเล่นหรือทำงานร่วมกับผู้อื่นเด็กยิ่งมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นมากเท่าไรก็จะเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือกับผู้อื่นมากขึ้นไปด้วย

1.2 การแข่งขัน (Rivalry) การแข่งขันจะกระตุ้นให้เด็กทำในสิ่งที่ดีที่สุดมีการชิงดีชิงเด่นเพื่อแสดงพฤติกรรมทางสังคมที่คาดหวัง

1.3 การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Sympathy) เด็กไม่สามารถแสดง
ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จนกว่าจะเคยอยู่ในสภาพการณ์ที่คล้ายคลึงกับผู้อื่นมาก่อน
เด็กจะแสดงความเห็นอกเห็นใจโดยพยายามที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

1.4 การมีใจคอกว้างขวาง (Generosity) แสดงความเอื้อเฟื้อ
แบ่งปัน แสดงความเต็มใจในการแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ทั้งที่ร้องขอและไม่ได้ร้องขอ

1.5 การพึ่งพาผู้อื่น (Dependance) แรงจูงใจที่เกิดพฤติกรรม
การพึ่งพาผู้อื่น คือ บุคคลที่ต้องการจะได้รับการดูแลทะนุถนอม ได้รับการดูแลเอาใจใส่

1.6 ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfshness) การที่เด็กได้ช่วยเหลือ
แบ่งปันผู้อื่น รู้จักการให้ผู้อื่น เสียสละสิ่งของของตนเองให้ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

1.7 ความเป็นมิตร (Friendliness) เด็กแสดงความเป็นเพื่อน
เนื่องจากต้องการทำสิ่งต่างๆ ร่วมกันหรือเพื่อผู้อื่นและเป็นการแสดงความรักความพึงพอใจ

1.8 การเลียนแบบ (Imilation) โดยการเลียนแบบบุคคลที่ได้รับการ
การยอมรับในกลุ่ม จะทำให้เด็กพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ และได้รับการยอมรับจากกลุ่ม

2. รูปแบบพฤติกรรมที่ไม่เข้าสังคม (Unsocial Behavior Pattern)
ประกอบด้วย พฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

2.1 การต่อต้าน (Negativism) เพื่อผลักดันพฤติกรรมของผู้อื่น
ให้ไปในแนวทางที่ตนต้องการ เด็กจะแสดงการต่อต้าน ด้วยการแสดงออกทางร่างกาย
แสดงอาการต่อต้านด้วยอารมณ์ที่รุนแรง

2.2 ความก้าวร้าว (Aggression) การทำที่เป็นการประทุษร้ายต่อ
ผู้อื่นซึ่งสามารถแสดงออกได้ทั้งคำพูดและการกระทำทางร่างกาย การแสดงความก้าวร้าว
จะลดลงตามอายุและวุฒิภาวะที่โตขึ้น

2.3 การล้อเลียนและการข่มขู่ (Teasing and Bulling) การล้อเลียน
หรือการข่มขู่ถือเป็นการรุกรานผู้อื่นด้วยวาจา ผู้รุกรานจะเฝ้ามองดูความไม่สบายใจของ
ผู้อื่นอย่างมีความสุข พอใจในการกระทำของตนเอง

2.4 การทะเลาะวิวาท (Quarreling) การทะเลาะวิวาทกันเป็น
การแสดงออกของอารมณ์โกรธ ไม่พอใจ เป็นการแสดงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งได้โจมตีอีก
ฝ่ายหนึ่งทั้งด้วยคำพูดและการกระทำ ซึ่งการทะเลาะวิวาทมีความแตกต่างจากพฤติกรรม
ก้าวร้าว ดังนี้

2.4.1 อคติ (Prejudice) เป็นความผิดปกติที่เด็กแสดงออกมาเมื่อเด็กรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่น การแบ่งแยกเพศตรงข้าม เด็กชายจะหลีกเลี่ยงการเข้ากลุ่ม หรือเล่นร่วมกับเพื่อนผู้หญิง

2.4.2 การใช้อำนาจเหนือคนอื่น (Ascendant Behavior) การแสดงท่าทางให้เพื่อนรู้สึกกลัว พูดจาข่มขู่หรือออกคำสั่งด้วยคำพูดที่หยาบคาย Broman (1982, p. 65) กล่าวถึงทักษะทางสังคมที่เด็กควรเรียนรู้ ดังนี้

1. สนทนาเกี่ยวกับเหตุการณ์เรื่องราวโดยใช้ศัพท์ที่ถูกต้อง
2. ได้ฝึกการควบคุมตนเอง เคารพตนเอง เชื้อมั่นในตนเอง เป็นอิสระ รู้จักแบ่งปัน และมีมารยาทที่ดี
3. แสดงความรู้สึกและอารมณ์ด้วยวิธีการที่เหมาะสม
4. แสดงบทบาทพฤติกรรมมนุษยและการกระทำโดยการใช้อุปกรณ์

จำลอง

5. มีความรับผิดชอบการเป็นเจ้าของสมบัติของโรงเรียน
6. รู้จักขออนุญาตก่อนใช้สิ่งของหรือของผู้อื่น
7. มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น
8. นั่งอยู่กับกลุ่มและมีส่วนร่วมในการวางแผน การเล่าเรื่องและอื่นๆ
9. พูดอย่างอิสระกับครูและเด็กอื่นๆ ในกลุ่มเล็กๆ อย่างไม่เป็นทางการ
10. ทำงานเสร็จก่อนเปลี่ยนไปทำกิจกรรมอย่างอื่น
11. ถ้ามคำถามและมีส่วนร่วมในการทำงานของกลุ่ม
12. มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆ ทุกวัน
13. แสดงความสนใจต่อสิ่งใหม่ๆ หรือผู้คนใหม่ๆ
14. แสดงผลงานที่ตนเลือกทำด้วยความสมัครใจ
15. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม โดยไม่ข่มหรือแสดงอำนาจเหนือผู้อื่น
16. รู้จักหักทหายแขกที่มาเยือน
17. รู้จักการรอยคอย
18. ยอมรับคำติโดยไม่โกรธหรือเสียใจ

Seefeldt (1990, p. 264) กล่าวถึงพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นทักษะทางสังคมที่เด็กแสดงออกที่ได้รับการยอมรับและพึงปรารถนาจากสังคม แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ (พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ) หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กกระทำลงไปแล้วสร้างความพอใจ เป็นที่นิยมชมชอบ ได้รับคำชมเชย และได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนี้

1.1 การร่วมมือ ได้แก่ การที่เด็กเรียนรู้ที่จะเล่นหรือทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยเด็กยังมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น เด็กจะได้เรียนรู้ถึงการให้ความร่วมมือที่จะกระทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้นตามไปด้วย

1.2 การยอมรับจากสังคม จะกระตุ้นให้เด็กมีพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวัง มีคุณลักษณะที่ถูกตามระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรมอันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

1.3 มิตรภาพความเป็นเพื่อน เด็กจะแสดงออกถึงบทบาทของการเป็นเพื่อน ด้วยการเล่นและทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแสดงความรัก ห่วงใย ปรารถนาดี เอื้ออาทรต่อกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การแสดงความคิดเห็น มีทักษะแก้ปัญหาาร่วมกัน

1.4 การเป็นผู้นำ เด็กที่มีลักษณะเป็นผู้นำคือในวัยนี้ผู้ที่มีรูปร่างสูงใหญ่และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมากกว่าเพื่อน มีอายุมากกว่าเพื่อนคนอื่นๆ ทำให้เขาสามารถแสดงความคิดเห็น แนะนำผู้อื่นได้ ดุมีอำนาจน่าเกรงขาม เพราะติดนิสัยเป็นผู้นำหรือแสดงพฤติกรรมเป็นหัวหน้าของเพื่อนๆ ที่เลียนแบบมาจากผู้ใหญ่

1.5 ความไม่เห็นแก่ตัว ได้แก่ การที่เด็กแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อน รู้จักนึกถึงผู้อื่น เสียสละและสามารถทำอะไรให้กับผู้อื่นได้ ด้วยความเต็มใจควบคู่กับการปลุกฝังให้มีความใจช่วยเหลือแบ่งปันต่อผู้อื่น

1.6 การเลียนแบบ ได้แก่ การที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่นที่เขาเห็นและได้สัมผัสจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเด็ก

1.7 ความเห็นอกเห็นใจ ได้แก่ การที่เด็กสามารถแสดงความคิดเห็นเห็นใจผู้อื่นจนกว่าจะเคยอยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับผู้นั้นมาก่อน เด็กจะแสดงความคิดเห็นเห็นใจโดยที่จะพยายามช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์ที่กดดัน

1.8 การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้แก่ เป็นความสามารถที่เด็กจะเอาตัวเองเข้าไปแทนที่ในประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งเด็กจะพัฒนาความสามารถนี้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขาสามารถเข้าใจการแสดงออกและสีหน้าของผู้อื่น

1.9 การมีใจคอที่กว้างขวาง ได้แก่ การเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่ผู้อื่นกระทำ แสดงความเต็มใจที่จะแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น

2. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ) หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กได้แสดงออกหรือกระทำลงไปแล้วสร้างความเดือดร้อน เสียหาย เกิดปัญหาหรือความขัดแย้ง และความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อคนหมู่มาก เป็นต้น ดังนี้

2.1 ความก้าวร้าว เป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อความไม่สมหวัง เด็กจะแสดงออกด้วยสีหน้าท่าทาง อารมณ์ที่เกรี้ยวกราดออกมาเป็นคำพูดเพื่อเรียกร้องความสนใจให้ความรัก การปลอบโยน เรียกร้องความสนใจจากคนอื่น เช่น การหาเรื่องรังแกเพื่อน แสดงออกเพื่อให้ตัวเองเป็นจุดเด่น การแสดงอาการก้าวร้าว โวยวายเสียงดัง เป็นต้น

2.2 การทะเลาะวิวาท เกิดขึ้นเพราะเด็กยังขาดประสบการณ์ในการเล่นกับเพื่อนเมื่อขัดใจกันเรื่องเล่นหรือขณะทำกิจกรรมต่างๆ มีการแย่งของเล่นจากเพื่อน ขัดแย้งกัน การทุบตี เมื่อเด็กโตขึ้นจะมีการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นมากขึ้น ทำให้ปัญหาความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทลดน้อยลง

2.3 การยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เด็กมีแนวโน้มที่จะคิด แสดงพฤติกรรมหรือพูดแต่เรื่องของตัวเอง มีการแสดงพฤติกรรมที่เห็นตัวเองสำคัญกว่าผู้อื่น ไม่ยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่สนใจความรู้สึกของผู้อื่น เอาความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง

2.4 การใช้อำนาจเหนือคนอื่น เด็กเกือบทั้งหมดมักจะถือตนเองเป็นใหญ่ คือ มักจะคิดและพูดถึงแต่ตนเองเท่านั้น มีความต้องการหรือรู้สึกวิตกกังวลที่จะทำให้ตนเองเป็นที่น่าสนใจมากขึ้น เด็กวัยนี้ชอบคิดว่าตัวเองเป็นผู้ใหญ่กว่าเพื่อนๆ คนอื่น ชอบทำตัวเป็นผู้นำเพื่อนๆ พุดจาชมุ่เพื่อนๆ ออกคำสั่ง ยึดความคิดตนเองเป็นใหญ่ เป็นต้น

2.5 พฤติกรรมการปฏิเสธ เด็กแสดงออกด้วยคำพูด อารมณ์ และท่าวาจา และท่าทาง โดยปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นและไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ปฏิเสธความปรารถนาดีและความหวังดีที่ผู้อื่นมีให้ แสดงความต่อต้านต่อสิ่งต่างๆ

2.6 การแข่งขัน อาจเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เด็กเพื่อความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เกิดความขัดแย้งและเห็นแก่ตัวไม่มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ส่งผลทำให้เด็กไม่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข

2.7 การต่อต้าน ได้แก่ เพื่อจะผลักดันพฤติกรรมของผู้อื่นให้ไปในแนวทางที่ตนต้องการ โดยเด็กจะแสดงการต่อต้านในการแสดงออกทางร่างกาย แสดงการต่อต้านด้วยอารมณ์ที่รุนแรง เด็กจะสามารถปรับตัวได้ดี จะใช้คำพูดบอกสิ่งที่ต้องการกระทำ

2.8 ความลำเอียง ได้แก่พฤติกรรมนี้เริ่มเกิดขึ้นในวัยเด็กเล็ก เนื่องจากเด็กเห็นถึงความแตกต่างในคุณลักษณะและพฤติกรรมระหว่างตนเองกับผู้อื่น และเห็นความแตกต่างกันทางสังคมที่ทำให้บางคนเกิดความต่ำต้อย เด็กมักจะแสดงความลำเอียงโดยการแยกแยะความแตกต่างของคนอื่นไปในทางลบ

สรุปทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังตาราง 7

ตาราง 7 ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

นักการการศึกษา	การแสดงออกที่แสดงว่าเด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคม														
	การช่วยเหลือ	การแบ่งปัน	ความร่วมมือ	การสื่อสาร	การแข่งขัน	การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น	การมีใจกว้างขวาง	การพึ่งพาผู้อื่น	ความไม่เห็นแก่ตัว	ความเป็นมิตร	การเลียนแบบ	ความรับผิดชอบ	การยอมรับจากสังคม	การเป็นผู้นำ	การเอาใจเขามาใส่ใจเรา
จันทร์เพ็ญ สุภาพล (2535, หน้า 57-58)	√	√	√												
หรรษา นิลวิเชียร (2535, หน้า 54)		√	√	√											
รัชดาภรณ์ อินทะนิน (2544, บทนำ)			√		√	√	√	√	√	√	√				
Broman (1982, p. 65)	√	√	√	√								√			
Seefeldt (1990, p. 264)			√			√	√		√	√	√		√	√	√
รวม	2	3	5	2	1	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1

ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยตามรูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมิเลีย และพหุสัมพันธ์ ผู้วิจัยพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในการแสดงออกด้านการสื่อสาร การแบ่งปัน และความร่วมมือ เพราะเป็นทักษะทางสังคมที่นักเรียนศึกษากล่าวถึงความสูงและเป็นทักษะทางสังคมพื้นฐานที่ควรส่งเสริมสำหรับเด็กปฐมวัย

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม มีดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546, หน้า 23-24)

ได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะทางสังคม ได้แก่

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Erikson ได้เน้นส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมในเด็กปฐมวัย เพราะเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ หากเด็กมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นมากเท่าไร ยิ่งทำให้เด็กมีประสบการณ์เรียนรู้และทักษะทางสังคมมากยิ่งขึ้น โดย Erikson ได้กำหนดขั้นพัฒนาการทางสังคมไว้ 8 ขั้น สำหรับเด็กปฐมวัยคือขั้นที่ 1-3 ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจและความไม่ไว้วางใจ (Sense of trust VS Sense of mistrust) ในสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบข้างจัดเป็นขั้นแรกช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาในวัยต่อไป เด็กวัยทารกจำเป็นต้องมีผู้เลี้ยงดูเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพราะเด็กปฐมวัยยังช่วยเหลือตนเองได้ค่อนข้างน้อย ผู้ปกครองต้องสนองต่อความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอพร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้เด็กมีความรู้สึกผูกพันจึงจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจ และเด็กที่ขาดความรู้สึกไว้วางใจในตัวผู้อื่นโดยจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว แยกตัวออกจากผู้อื่นไม่เข้าร่วมกิจกรรมและไม่ให้ความร่วมมือของกลุ่ม

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองและความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomy VS Shame and Doubt) อยู่ในช่วงอายุ 2-3 ปี เป็นวัยที่สามารถเดินได้พูดได้ มีความเจริญเติบโตทางร่างกายมีความอยากรู้อยากเห็น เด็กจะเริ่มต้องการความอิสระเป็นตัวของตัวเอง ผู้เลี้ยงดูควรใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งไหนควรทำไม่ควรทำ ควรหลีกเลี่ยงการดุ ตะหวาด บังคับขู่เข็ญ ทำโทษด้วยวิธีที่รุนแรงโดยไม่มีเหตุผล

ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่มและการรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt)

เด็กอายุประมาณ 3-6 ปี เป็นวัยที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตามจินตนาการอยากทำอะไรด้วยตนเอง การเล่นสำคัญมากสำหรับวัยนี้ เพราะเด็กจะเกิดทักษะและทดลองทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองด้วยความเป็นอิสระที่จะทำอะไรเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ทั้งการพูดและการกระทำ สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเองและสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ในบางครั้งอาจมีขัดแย้งกับผู้อื่นทำให้มีความรู้สึกผิดได้ เด็กเริ่มมีความวิตกกังวลด้วยการแสดงออกทางความรู้สึกและการกระทำ

ขั้นที่ 4 ความขยันหมั่นเพียรกับความรู้สึกต่ำต้อย (Industry Versus Inferiority)

จะอยู่ในช่วงอายุ 6-12 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยเด็กตอนปลาย เด็กในวัยนี้มีความเจริญเติบโตมาก เริ่มแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เด็กจะเริ่มพัฒนาความรู้สึกเด่น โดยการพยายามเรียนรู้ที่จะทำงานได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด เริ่มขยันขันแข็งหาความรู้ใส่ตนเอง สิ่งที่เป็นอันตรายสำหรับการพัฒนาในวัยนี้ คือ รู้สึกมีปมด้อยถ้าเขาทำงานไม่สำเร็จ หรือช่วยตนเองไม่ได้ แต่ถ้าเด็กได้รับการกระตุ้นให้ทำสิ่งต่างๆ จนสำเร็จให้กำลังใจ คำชมเชย ก็จะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กเกิดความพยายามและขยันหมั่นเพียร

ขั้นที่ 5 ความเป็นเอกลักษณ์กับความสับสนในบทบาท (Identity Versus Confusion)

อยู่ในช่วงอายุ 13-19 ปี วัยรุ่นที่ได้รับความอบอุ่นและความไว้วางใจ ก็จะเข้าใจถึงความสามารถ ตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่ตนมีอยู่ได้อย่างถูกต้อง โดยเริ่มจากพ่อแม่เห็นคุณค่าสร้างความรู้สึกว่าเขาเป็นบุคคลหนึ่งที่สามารถแสดงความคิดเห็นที่มีประโยชน์ รับผิดชอบบางอย่างในครอบครัวได้ เขาก็จะไม่สับสนในบทบาทและสามารถรับรู้ตนตามความเป็นจริงได้ สามารถพัฒนาความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ของเขาได้ การที่วัยรุ่นเข้าใจเอกลักษณ์จะช่วยให้เขาเข้าใจถึงปัญหาต่างๆ และสามารถตัดสินใจในเรื่องการเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง

ขั้นที่ 6 ความรู้สึกผูกพันเป็นมิตรกับความรู้สึกโดดเดี่ยว (Intimacy Versus Isolation)

เป็นช่วงเริ่มต้นของวัยผู้ใหญ่ อายุ 20-24 ปี หลังจากที่ผ่านมาขั้นที่ 5 มาแล้ว บุคคลสามารถรับรู้ได้ว่าเอกลักษณ์ของเขาคืออะไร ตนเองต้องการอะไร จุดมุ่งหมายในชีวิตคืออะไร ทำให้เกิดความรู้สึกต้องการมีเพื่อนที่จะรับรู้ แลกเปลี่ยนในสิ่งต่างๆ ความรู้สึกผูกพันจึงพัฒนาขึ้นและทำให้เกิดความรัก แต่ถ้าบุคคลไม่สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันและมีแต่ความต้องการที่จะชิงดีชิงเด่น ก็จะทำให้เขารู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้าง ไม่มีเพื่อน

หรือบุคคลที่ผูกพันกับเขาได้เลย วัยนี้เริ่มมีชีวิตของการเป็นสมาชิกของสังคม รับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ การพัฒนาที่สมบูรณ์ คือ การมีความเจริญทางกาย ได้รับการยอมรับจากสังคม มีอาชีพการงานที่เหมาะสมกับตน รู้จักสมาคมกับเพศตรงข้ามเพื่อเลือกคู่ครอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับคู่ครองได้ดี มีความเข้าใจกันและกัน เข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ดี วัยนี้จึงเป็นการปรับตัวของผู้ใหญ่ในเรื่องงานและความรัก

ขั้นที่ 7 การทำประโยชน์ให้สังคมกับการคิดถึงแต่ตนเอง

(Generativity Versus Self Absorption) วัยกลางคนอยู่ในช่วงอายุ 25-40 ปี วัยนี้เป็นวัยที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม เมื่อบุคคลพัฒนาถึงขั้นนี้แล้ว เอกลักษณ์ของบุคคลจะเป็นที่ประจักษ์ในสังคม มีการสั่งสอนอบรมลูกหลานให้เป็นคนดีต่อไป แต่ถ้าบุคคลไม่พัฒนาถึงขั้นนี้ ไม่สามารถผ่านอุปสรรคต่างๆ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกท้อถอย เบื่อหน่ายในชีวิต คิดถึงแต่ตนเองตลอดเวลา เพราะไม่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง

ขั้นที่ 8 ความรู้สึกมั่นคงสมบูรณ์กับความรู้สึกสิ้นหวัง (Integrity Versus Despair)

ช่วงนี้เป็นวัยชรา อยู่ในช่วงอายุ 65 ปีขึ้นไป เป็นพัฒนาการขั้นสุดท้ายของชีวิต ถ้าบุคคลสามารถผ่านขั้นตอนของพัฒนาการมาด้วยดี บุคคลจะมีประสบการณ์ในชีวิต พึงพอใจชีวิตของตน รู้จักหาความสุขความสงบ พอใจกับการมีชีวิตในวัยชรา ยอมรับสภาพความเป็นอยู่ตามสภาพความเป็นจริง เกิดความมั่นคงใจจิตใจ แต่ถ้าพัฒนาการขั้นต้นไม่เหมาะสม เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้วจะรู้สึกผิดหวัง รู้สึกเสียดายเวลาที่ผ่านไป ไม่ยอมรับสภาพความเป็นอยู่ และหาความสุขสงบให้กับตนเองไม่ได้เลย

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Havighurat theory of development

เป็นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ Ericson เกี่ยวกับลักษณะของพัฒนาการแต่ละช่วงวัยของบุคคล ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

2.1 เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมและทางกายภาพ คือ การที่เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว เช่น พ่อ แม่ ครู เพื่อน บ้านและโรงเรียน

2.2 เด็กสามารถเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง ครู เพื่อนและบุคคลอื่นๆ รอบตัวรวมทั้งมีพฤติกรรมชอบเลียนแบบผู้ใหญ่

2.3 เด็กที่สามารถที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกกับสิ่งที่ผิดและเริ่มมีพัฒนาการทางจริยธรรมสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรปฏิบัติ

วิทยา มานะวานิชเจริญ (2556, หน้า 67) กล่าวถึงทฤษฎีของ Bandura ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ผ่านการสังเกต (Observation) การเลียนแบบ (Imitation) และการให้รางวัลตนเอง (Self-reward) ในพัฒนาการของทักษะทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ และพฤติกรรม กล่าวคือ คนเรามีวิธีการเรียนรู้โดยจำลองแบบ (Model) หรือเลียนแบบ พฤติกรรมที่สังเกตเห็นในปฏิสัมพันธ์และสถานการณ์ทางสังคม คนเราไม่จำเป็นต้องมีพฤติกรรมช่วงสังเกต หรือได้รับรางวัลจากภายนอก (External reward) เพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ทางสังคม เพราะนานาพฤติกรรม อาจเกิดจากแรงจูงใจด้วยตนเอง (Self-motivated) หรือจากภายใน (Intrinsic) ทฤษฎีของแบนดูรา เน้นเรื่องการเรียนรู้ผ่านการจำลองแบบ ทฤษฎีพรอยด์เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็ก ที่เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการทางร่างกายที่มีมาแต่แรกเกิด (Innate) ส่วนทฤษฎีเอริคสันเน้นความสำคัญของการรับมือกับความต้องการทางสังคม พรอยด์ ได้สรุปว่า พัฒนาการด้านสังคมและบุคลิกภาพ จำเป็นจะต้องให้สมบูรณ์ในช่วงเวลา 5 ปีแรก แม้ว่าบุคคลนั้น ต้องผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอุปนิสัยส่วนบุคคลและทางสังคม จะเกิดขึ้นใน 5 ปีแรก หนทางหนึ่งที่จะทดสอบข้อสมมุติฐาน (Hypothesis) ของพรอยด์ ก็คือการศึกษาเป็นระยะเวลา ยาวนาน เกี่ยวกับเด็กที่เผชิญกับปัญหาสำคัญในชีวิต และ Bandura ได้ตั้งทฤษฎีชื่อ การเรียนรู้โดยการสังเกต โดยเขาได้อธิบายว่าการเรียนรู้ต้องเป็นปฏิสัมพันธ์กันและกัน ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ลำดับขั้นการเรียนรู้ Bandura ได้แบ่งลำดับขั้นการเรียนรู้ โดยการสังเกต ออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. ความสนใจ การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียน มีความสนใจและเอาใจใส่ต่อสิ่งที่น่าสนใจ ที่เด่น เป็นต้น เช่น ในการเรียนการสอนครู จะต้องจัดเนื้อหาให้น่าสนใจ เป็นต้น
2. ความจำ การที่ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมตามแบบได้นั้นต้องอาศัย ความจำ ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยอธิบายซ้ำๆ ให้ผู้เรียนเห็นหลายๆ ครั้ง ให้ฝึกบ่อยๆ เป็นต้น
3. การลงมือกระทำ เมื่อเริ่มกระทำตามใหม่ๆ นั้น อาจจะไม่เป็น ธรรมชาติ ซึ่งจะต้องอาศัยการแนะนำฝึกฝนบ่อยๆ

4. การจูงใจและการเสริมแรง พฤติกรรมใดๆ ก็ตามที่บุคคลจะทำตามก็ต่อเมื่อพฤติกรรมนั้นมีความน่าสนใจ ดังนั้นการจูงใจและการเสริมแรงจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มาก Bandura ได้แบ่งการเสริมแรงออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การเสริมแรงโดยตรง การเสริมแรงที่ได้รับอิทธิพลจากผู้อื่น และการเสริมแรงตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมแรงที่สำคัญเพราะจะเป็นตัวควบคุมการแสดงพฤติกรรมได้ดี การเสริมแรงในลักษณะนี้ คือ การสร้างความสำเร็จให้กับตนเองเพื่อใช้เป็นแรงจูงใจในการทำพฤติกรรมต่างๆ

สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวกับทักษะทางสังคม ดังตาราง 8

ตาราง 8 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับทักษะทางสังคม

ทฤษฎี	สาระสำคัญ
ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Erikson	<p>เน้นความสำคัญของการรับมือกับความต้องการทางสังคม กำหนดพัฒนาการทางสังคมไว้ 8 ขั้น สำหรับเด็กปฐมวัยคือขั้นที่ 1-3</p> <p>ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจและความไม่ไว้วางใจ (Sense of trust VS Sense of mistrust)</p> <p>ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองและความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomy VS Shame and Doubt)</p> <p>ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่มและการรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt)</p> <p>ขั้นที่ 4 ความขยันหมั่นเพียรกับความรู้สึกลดต่ำ (Industry Versus Inferiority)</p> <p>ขั้นที่ 5 ความเป็นเอกลักษณ์กับความสับสนในบทบาท (Identity Versus Confusion)</p> <p>ขั้นที่ 6 ความรู้สึกผูกพันเป็นมิตรกับความรู้สึกลดเดี่ยว (Intimacy Versus Isolation)</p> <p>ขั้นที่ 7 การทำประโยชน์ให้สังคมกับการคิดถึงแต่ตนเอง (Generativity Versus Self Absorption)</p> <p>ขั้นที่ 8 ความรู้สึกมั่นคงสมบูรณ์กับความรู้สึกลิ้นหวาง (Integrity Versus)</p>
ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Havighurat theory of development	<p>ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ Ericson แบ่งพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกเป็น 3 ประการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมและทางกายภาพ 2. เด็กสามารถเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น

ตาราง 8 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ
	3. เด็กสามารถที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกกับสิ่งที่ผิดและเริ่มมีพัฒนาการทางจริยธรรมสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรปฏิบัติ
ทฤษฎีของ Bandura	เน้นเรื่องการเรียนรู้ผ่านการจำลองแบบ Bandura ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ผ่านการสังเกต (Observation) การเลียนแบบ (Imitation) และการให้รางวัลตนเอง (Self-reward) ลำดับขั้นการเรียนรู้โดยการสังเกตแบ่งออกเป็น 4 ขั้น 1. ความสนใจ 2. ความจำ 3. การลงมือกระทำ 4. การตั้งใจและการเสริมแรง
ทฤษฎีของ فروยด์	เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็ก ที่เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการทางร่างกายที่มีมาแต่แรกเกิด (Innate) พัฒนาการด้านสังคมและบุคลิกภาพ จำเป็นจะต้องให้สมบูรณ์ในช่วงเวลา 5 ปีแรก แม้ว่าบุคคลนั้น ต้องผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอุปนิสัยส่วนบุคคลและทางสังคม จะเกิดขึ้นใน 5 ปีแรก หนทางหนึ่งที่จะทดสอบข้อสมมุติฐาน (Hypothesis) ของ فروยด์ ก็คือการศึกษาเป็นระยะเวลายาวนาน เกี่ยวกับเด็กที่เผชิญกับปัญหาสำคัญในชีวิต

สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมประกอบด้วยทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Erikson ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Havighurat theory of development ทฤษฎีของ Bandura และทฤษฎีของ فروยด์

4. การพัฒนาทักษะทางสังคม

ในการพัฒนาทักษะทางสังคม มีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

ดารณี อุทัยรัตนกิจ (2545, หน้า 29-33) กล่าวถึงบทบาทครูว่า ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นส่งเสริมด้านพฤติกรรมทางสังคมหากเด็กได้รับการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสมทำให้เด็กสามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมทางสังคมในอนาคต

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 128) กล่าวถึงการพัฒนาทักษะทางสังคมหรือกระบวนการปรับตัวทางสังคม (Socialization Process) ของเด็กปฐมวัยเป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม บริบทแรกที่เด็กสัมผัส คือ บุคคลในครอบครัวเมื่อเด็กเข้ากลุ่มเพื่อนได้เห็นพฤติกรรมผู้อื่น เห็นบทบาททางสังคมเด็กก็รับการหล่อหลอมและพัฒนาทักษะทางสังคม การเล่นเป็นทางหนึ่งของการเรียนรู้ศิลปะทางสังคมของเด็ก เด็กเรียนรู้สังคมจากผู้ใหญ่ใกล้เคียง จากพ่อแม่ การมีความสัมพันธ์กับคนอื่นทำให้เด็กเรียนรู้ความร่วมมือ การปฏิเสธ การรับ การแบ่งปัน การสื่อสาร และการแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้เด็กยังเรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วยการเข้ากลุ่มกิจกรรม ปรับตัวต่อการคาดหวังของโรงเรียนรับรู้สิทธิและความรู้สึกของผู้อื่นแต่ละช่วงอายุของเด็กจะแสดงทักษะทางสังคมอย่างมีความหมายโดยพัฒนาจากตนเองเป็นศูนย์กลางสู่สังคมแวดล้อมภายนอก เมื่อเด็กอายุ 2 ขวบ กระบวนการทางสังคมจะซับซ้อนมากกว่าตอนทารก เด็กเริ่มใช้ภาษาในการติดต่อ เมื่ออายุ 3 ขวบ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะผ่านการเล่น แต่ยังเน้นตนเองเป็นสำคัญเด็กยังขาดความสามารถในการเล่นแบบร่วมมือและการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่นต่อเมื่ออายุ 4 ขวบ เด็กเริ่มมีความสามารถในการจำแนกความรู้สึก ความแตกต่างของตนเองกับผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว เล่นร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักให้ รู้จักรับ รู้จักรอคอยมากขึ้น และเริ่มมีการแบ่งปันเมื่ออายุ 5 ขวบ จะเป็นวันที่พร้อมเล่นกับเพื่อน มีสังคมภายในกลุ่ม พฤติกรรมทางสังคมของเด็กส่วนใหญ่พัฒนาจากการเรียนรู้ในขณะที่เล่นกับเพื่อน การเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลทำให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้มากเนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อนนักเรียน และบุคคลในโรงเรียนแต่การสร้างสัมพันธ์ภาพในระยะนี้ยังไม่กว้างขวางนักมักอยู่ในกลุ่มคนคุ้นเคย 1-2 คน ถ้าเป็นเพื่อนจะเป็นเพศเดียวกันยังทะเลาะกันบ่อยแต่เป็นช่วงสั้นแล้วกลับมาคืนดีกัน การเป็นตัวแบบและให้พลังใจกับเด็กจะเป็นวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดีให้กับเด็กโดยเฉพาะในช่วงเด็กเริ่มโตขึ้นอายุ 5-11 ขวบ เด็กจะเรียนรู้กฎระเบียบของสังคม การเล่นตามกติกา การเข้ากลุ่ม การเล่นเกม จะสนับสนุนให้เด็กเรียนรู้ที่ถูกต้องจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีเมื่อโตขึ้น

สรุปการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งสำคัญเพราะหากเด็กได้รับการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสมทำให้เด็กสามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมทางสังคมในอนาคต ในเด็กปฐมวัยการเล่นเป็นทางหนึ่งของการเรียนรู้ศิลปะทางสังคมของเด็ก

เด็กเรียนรู้สังคมจากผู้ใหญ่ใกล้เคียง จากพ่อแม่ การมีความสัมพันธ์กับคนอื่นทำให้เด็กเรียนรู้ความร่วมมือ การปฏิเสธ การรับ การแบ่งปัน การสื่อสาร และการแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ เด็กเริ่มมีความสามารถในการจำแนกรู้สึก ความแตกต่างของตนเองกับผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว เล่นร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักให้ รู้จักรับ รู้จักรอคอยมากขึ้นเมื่ออายุ 4 ขวบ และเริ่มมีการแบ่งปัน เมื่ออายุ 5 ขวบ และพฤติกรรมทางสังคมของเด็กส่วนใหญ่พัฒนาจากการเรียนรู้ในขณะที่เล่นกับเพื่อน ดังนั้นการเป็นตัวอย่างและให้พลังใจกับเด็กจะเป็นวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดีให้กับเด็ก

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ทวิพงษ์ หินคำ (2541, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่าเป็นความชอบของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งสามารถลดความตึงเครียดและตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ทำให้เกิดความพึงพอใจต่อสิ่งนั้น

ฉนิยา ปัญญาแก้ว (2541, หน้า 12) ได้ให้ความหมายว่า สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจที่เกี่ยวกับลักษณะของงาน ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ความพอใจในงานที่ทำ ได้แก่ ความสำเร็จ การยกย่อง ลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า เมื่อปัจจัยเหล่านี้อยู่ต่ำกว่า จะทำให้เกิดความไม่พอใจงานที่ทำ ถ้าหากงานให้ความก้าวหน้า ความท้าทาย ความรับผิดชอบ ความสำเร็จและการยกย่องแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว พวกเขาจะพอใจและมีแรงจูงใจในการทำงานเป็นอย่างมาก

วิทย์ เทียงบุญธรรม (2541, หน้า 754) ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความพอใจ การทำให้พอใจ ความสนใจ ความสนใจ ความจุใจ ความแน่ใจ การชดเชย การไถ่บาปการแก้แค้นสิ่งที่ชดเชย

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 775) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

วิรุฬ พรรณเทวี (2542, หน้า 11) ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งหนึ่ง สิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดี จะมีความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย

กาญจน์ เรืองมนตรี (2543, หน้า 1) ให้ความหมายว่าความรู้สึก เช่น ความรู้สึกรัก ความรู้สึกชอบ ภูมิใจ สุขใจ เต็มที่ ยินดี ประทับใจ เห็นด้วย อันจะมีผลให้เกิดความพึงพอใจใน การทำงาน มีการเสียสละ อุทิศแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาให้แก่งานอย่างแท้จริง

กาญจนา อรุณสุขรุจี (2546, หน้า 5) กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน และต้องมีสิ่งโดยตรงต่อความต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ

Campbell (1976, pp. 117-124) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในที่แต่ละคนเปรียบเทียบระหว่างความคิดเห็นต่อสภาพการณ์ที่อยากให้เป็นหรือคาดหวัง หรือรู้สึกว่าสมควรจะได้รับ ผลที่ได้จะเป็นความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจเป็นการตัดสินของแต่ละบุคคล

Davis and Newstrom (1985, p. 112) กล่าวถึง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่องานกับผลประโยชน์ที่จะได้รับ

Anold and Feldman (1986, p. 86) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเป็นความรู้สึกรวมๆ ที่แต่ละบุคคลมีต่องานของตน เช่น ความชื่นชอบ ค่านิยม และความรู้สึกในทางบวก เป็นต้น

สรุปความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในของแต่ละคน เช่น ความรู้สึกรัก ความรู้สึกชอบ ภูมิใจ สุขใจ ยินดี ประทับใจ เห็นด้วย และความรู้สึกในทางบวก อันจะมีผลให้เกิดความพึงพอใจต่อสภาพการณ์ที่อยากให้เป็นหรือคาดหวัง หากได้รับการตอบสนองด้วยดี จะมีความพึงพอใจมาก และเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ก็อาจไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

นักวิชาการได้พัฒนาทฤษฎีที่อธิบายองค์ประกอบของความพึงพอใจ และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับปัจจัยอื่นๆ ไว้หลายทฤษฎี ดังนี้

Korman, A.K. (1977, p. 87 อ้างถึงใน สมศักดิ์ คงเที่ยง และอัญชลี โพธิ์ทอง, 2542, หน้า 161-162) ได้จำแนกทฤษฎีความพึงพอใจในงานออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีการสนองความต้องการ กลุ่มนี้ถือว่าความพึงพอใจ ในงาน เกิดจากความต้องการส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อผลที่ได้รับจากงานกับการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายส่วนบุคคล

2. ทฤษฎีการอ้างอิงกลุ่ม ความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์ ในทางบวกกับคุณลักษณะของงานตามความปรารถนาของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกให้กลุ่มเป็น แนวทางในการประเมินผลการทำงาน

Mumford, E. (1972, p. 97 อ้างถึงใน สมศักดิ์ คงเทียง และอัญชลี โพธิ์ทอง, 2542, หน้า 162) ได้จำแนกความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจงานจากผลการวิจัย ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มความต้องการทางด้านจิตวิทยากลุ่มนี้ ได้แก่ Maslow, A.H., Herzberg, F และ Likert R. โดยมองความพึงพอใจงานเกิดจากความต้องการของบุคคล ที่ต้องการความสำเร็จของงานและความต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่น

2. กลุ่มภาวะผู้นำของความพึงพอใจงานจากรูปแบบและการปฏิบัติ ของผู้นำที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชากลุ่มนี้ ได้แก่ Blake R.R., Mouton J.S. และ Fiedler R.R.

3. กลุ่มความพยายามต่อรางวัล เป็นกลุ่มที่มองความพึงพอใจ จากรายได้ เงินเดือน และผลตอบแทนอื่นๆ กลุ่มนี้ ได้แก่ กลุ่มบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ (Manchester Business School)

4. กลุ่มอุดมการณ์ทางการจัดการมองความพึงพอใจจากพฤติกรรม การบริหารงานขององค์กร ได้แก่ Crogier M. และ Coulter G.M.

5. กลุ่มเนื้อหาของงานและการออกแบบงาน ความพึงพอใจงานเกิด จากเนื้อหาของตัวงาน กลุ่มแนวคิดนี้มาจากสถาบันทาวิสตอค (Tavistock Institute) มหาวิทยาลัยลอนดอน

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของ Abraham Maslow ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานจิตวิทยามนุษยนิยม เขาได้พัฒนาทฤษฎีแรงจูงใจ ซึ่งมีอิทธิพล ต่อระบบการศึกษาของอเมริกันเป็นอันมาก ทฤษฎีของเขามีพื้นฐานอยู่บนความคิดที่ว่า การตอบสนองแรงขับเป็นหลักการเพียงอันเดียวที่มีความสำคัญที่สุดซึ่งอยู่เบื้องหลัง พฤติกรรมของมนุษย์ มีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจ โดยเน้นในเรื่องลำดับขั้น ความต้องการเขามีความเชื่อว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้น

แรงจูงใจของคนเรามาจากความต้องการพฤติกรรมของคนเรา มุ่งไปสู่การตอบสนอง ความพอใจ Maslow แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับด้วยกัน

1. มนุษย์มีความต้องการ และความต้องการมีอยู่เสมอ ไม่มีที่สิ้นสุด
2. ความต้องการที่ได้รับการสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจสำหรับพฤติกรรมต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของคนซ้ำซ้อนกัน บางทีความต้องการหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วยังไม่สิ้นสุดก็เกิดความต้องการด้านอื่นขึ้นอีก
4. ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้น ความสำคัญกล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนอง

5. ความต้องการเป็นตัวตนที่แท้จริงของตนเอง

ลำดับความต้องการพื้นฐานของ Maslow เรียกว่า Hierarchy of Needs มี 5 ลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นต้องการปัจจัย 4 เช่น ต้องการอาหารให้อิ่มท้อง เครื่องนุ่งห่มเพื่อป้องกันความร้อน หนาวและ อุจาดตา ยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งที่อยู่อาศัยเพื่อป้องกันแดด ฝน ลม อากาศร้อน หนาว และสัตว์ร้าย ความต้องการเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน จึงมีความต้องการพื้นฐานขั้นแรกที่มนุษย์ทุกคนต้องการบรรลุให้ได้ก่อน

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) หลังจากที่มีมนุษย์บรรลุความต้องการด้านร่างกาย ทำให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ในขั้นแรกแล้ว จะมีความต้องการด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเพิ่มขึ้นต่อไป เช่น หลังจากมนุษย์มีอาหารรับประทานจนอิ่มท้องแล้วได้เริ่มหันมาคำนึงถึงความปลอดภัยของ อาหาร หรือสุขภาพ โดยหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องสารพิษที่ติดมากับอาหาร ซึ่งสารพิษเหล่านี้ อาจสร้างความไม่ปลอดภัยให้กับชีวิตของเขา เป็นต้น

3. ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากการที่มีชีวิตอยู่รอดแล้ว มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินแล้ว มนุษย์จะเริ่มมองหาความรักจากผู้อื่น ต้องการที่จะเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองครอบครองอยู่ตลอดไป เช่น ต้องการให้พ่อแม่ พี่น้อง คนรัก รักเราและต้องการ

ให้เขาเหล่านั้นรักเราคนเดียว ไม่ต้องการให้เขาเหล่านั้นไปรักคนอื่น โดยการแสดงความ
ความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

4. ความต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Esteem needs)

เป็นความต้องการอีกขั้นหนึ่งหลังจากได้รับความต้องการทางร่างกาย ความปลอดภัย
ความรักและเป็นเจ้าของแล้ว จะต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ต้องการได้รับเกียรติ
จากผู้อื่น เช่น ต้องการการเรียกขานจากบุคคลทั่วไปอย่างสุภาพ ให้ความเคารพนับถือ
ตามควรไม่ต้องการการกดขี่ข่มเหงจากผู้อื่น เนื่องจากทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีของ
ความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

5. ความต้องการความเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง

(Self-actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสุดท้าย หลังจากที่ผ่านมาความต้องการ
ความเป็นส่วนตัว เป็นความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ลดความต้องการภายนอก
หันมาต้องการสิ่งที่ตนเองมีและเป็นอยู่ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์
แต่ความต้องการในขั้นนี้มักเกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่นๆ มาก่อน
และต้องมีความเข้าใจในชีวิตเป็นอย่างดี

สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจมีหลายกลุ่มที่มองความพึงพอใจ
แตกต่างกันไป เช่น มองที่การสนองความต้องการ การอ้างอิงกลุ่ม ความพึงพอใจจากรายได้
เงินเดือน และผลตอบแทนอื่นๆ จากพฤติกรรมกรรมการบริหารงานขององค์กร จากเนื้อหา
ของตัวงาน รวมถึงความต้องการทางด้านจิตวิทยาที่เชื่อว่าการตอบสนองแรงขับเป็น
หลักการเพียงอันเดียวที่มีความสำคัญที่สุดซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ มนุษย์
มีแนวโน้มที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้น แรงจูงใจของคนเรามาจากความต้องการ
พฤติกรรมของคนเรา มุ่งไปสู่การตอบสนองความพอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์
และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมิเลีย และพหุสัมพันธ์
ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย และพหุสัมพันธ์ ดังนี้

ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย (2552, หน้า 239-242) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม สำหรับนักเรียนปฐมวัย และศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นชื่อว่า 3PDIE มีองค์ประกอบหลัก คือ หลักการที่อยู่บนพื้นฐานมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูผู้สอน วัตถุประสงค์รูปแบบเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนปฐมวัยด้านการช่วยเหลือและด้านการแบ่งปัน สาระและกระบวนการ กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลา และการวัดประเมินผล การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ (Participation in decision making : PD) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in implementation : PI) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation : PE) และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมผู้เรียน ขั้นการปฏิบัติกิจกรรม และขั้นการประเมินผล นักเรียนปฐมวัยกลุ่มทดลองมีทักษะทางสังคมสูงขึ้นภายหลังใช้รูปแบบ นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลการประเมินทักษะทางสังคมด้านการช่วยเหลือและแบ่งปันสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ครูผู้สอนและผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในการนำรูปแบบไปใช้อยู่ในระดับดีมาก

พัชรา พุ่มพชาติ (2552, หน้า 214-215) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย และหาประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์หลังการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนจัดประสบการณ์ตามรูปแบบฯ และมีความสามารถในการแก้ปัญหา 4 ระยะคือก่อนการจัดประสบการณ์ หลังการจัดประสบการณ์ ครั้งที่ 1 หลังการจัดประสบการณ์ ครั้งที่ 2 และติดตามผลการจัดประสบการณ์มีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างเป็นลำดับและมีความคงทนของพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยในระยะติดตามผลการจัดประสบการณ์ พบว่า เด็กปฐมวัยเกิดจินตนาการ การคิดสร้างสรรค์ การคิดหาเหตุผลในการนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ตามระดับพัฒนาการมาใช้ในการแก้ปัญหา

อย่างสร้างสรรค์ ครูปฐมวัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดประสบการณ์อยู่ในระดับดีมาก มีความสามารถในการเขียนแผน การจัดประสบการณ์ และมีความสามารถในการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบฯ อยู่ระดับมากและมีความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ อยู่ในระดับมาก

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2552, หน้า 4) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัยด้วยการวิจัยและพัฒนา พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัยใช้หลักธรรม ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาภูมิธรรม 4 โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและครูถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญในการหล่อหลอมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรม 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมในชีวิตประจำวันเน้นการสำรวจกาย วาจา ใจ ด้วยการเจริญสติในช่วงกิจกรรมยามเช้า ก่อนรับประทานอาหารเช้า และก่อนกลับบ้าน 2) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้จากการได้ยิน มองเห็น สูดดม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ ผ่านสาระการเรียนรู้ในหน่วยต่างๆ โดยลงมือกระทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ การจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ การฝึกการรับรู้ การพัฒนาการคิด การลงมือปฏิบัติ และการประเมิน

เพ็ญศรี เทียมแก้ว (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดประสบการณ์แบบเรียนรู้ร่วมกันที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้วยการเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดประสบการณ์แบบเรียนรู้ร่วมกันและศึกษาความพึงพอใจของเด็กปฐมวัยที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเรียนรู้ร่วมกันพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบเรียนรู้ร่วมกันมีทักษะทางสังคมหลังจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์แบบเรียนรู้ร่วมกัน เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบเรียนรู้ร่วมกันมีความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์แบบเรียนรู้ร่วมกันอยู่ในระดับมาก

กมลรัตน์ ศรีวิเศษ (2553, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนออทิสติกในโรงเรียนเรียนร่วมระดับปฐมวัยโดยใช้เรื่องราวทางสังคม ดำเนินการ 3 ระยะ ระยะที่ 1 การศึกษาทักษะทางสังคมที่เป็นปัญหาโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ ระยะที่ 2 การพัฒนาเรื่องราวทางสังคม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มี 3 วงจร คือ 1) การเตรียมการสร้างเรื่องราวทางสังคมฉบับทั่วไป 2) การสร้างเรื่องราวทางสังคมฉบับทั่วไป และ 3) การสร้างเรื่องราวทางสังคมฉบับเฉพาะบุคคล ระยะที่ 3 ศึกษาผล

การใช้เรื่องราวทางสังคมเป็นการวิจัยกลุ่มตัวอย่างเดี่ยวแบบหลายเส้นฐานต่างพฤติกรรม รูปแบบ ABA พบว่า ระยะที่ 1 พบว่าทักษะทางสังคมที่เป็นปัญหาของนักเรียนออทิสติก 53 คน ที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมทางสังคมอยู่ 10 พฤติกรรม ระยะที่ 2 วงจรที่ 1 พบว่า ทักษะทางสังคมที่เป็นปัญหา 10 พฤติกรรม นำไปสร้างเรื่องราวทางสังคมทั้ง 10 เรื่อง วงจรที่ 2 สร้างเรื่องราวทางสังคมฉบับทั่วไป 10 เรื่อง วงจรที่ 3 สร้างเรื่องราวทางสังคม ฉบับเฉพาะบุคคล 10 เรื่อง ระยะที่ 3 ผลการใช้เรื่องราวทางสังคมสามารถลดพฤติกรรม ที่เป็นปัญหาในการเรียนร่วมของนักเรียนออทิสติกระดับปฐมวัยได้

เพ็ญรำไพ หนูสวัสดิ์ (2553, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ด้านศิลปะของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามแนวคิดของวอลดอร์ฟ โดยการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามแนวคิดของวอลดอร์ฟ พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ ด้านศิลปะของเด็กปฐมวัยหลังการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามแนวคิดวอลดอร์ฟสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัมรา พรหมสาขา ณ สกลนคร (2553, หน้า 4) ได้พัฒนากิจกรรม สร้างสรรค์โดยใช้พหุสัมผัสเพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมสร้างสรรค์โดยใช้พหุสัมผัส เพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.15/83.33 มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6791 คือ นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น 0.6791 คิดเป็นร้อยละ 67.91 และความคิดสร้างสรรค์ ของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 หลังได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์โดยใช้พหุสัมผัสสูงกว่าก่อน ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์โดยใช้พหุสัมผัสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วิลาวัลย์ พ้ออามาตย์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัด ประสบการณ์กิจกรรมดนตรีตามแนวคาร์ล ออร์ฟ ที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์และ ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมดนตรีตามแนวคาร์ล ออร์ฟ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม ดนตรีตามแนวคาร์ล ออร์ฟ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

สุจิตตรา สุธาโร (2554, หน้า 4) ได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์
 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยใช้กิจกรรมศิลปะตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลีย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่าการจัดกิจกรรมที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์
 โดยใช้กิจกรรมศิลปะตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2
 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ $81,53/82,43$ ดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมที่เน้นความคิด
 สร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมศิลปะตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย มีค่าเท่ากับ 0.7546 คือ
 นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนร้อยละ 75.46 นักเรียนมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์
 หลังจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียน
 มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก

พรรณนิภา เจริญทวี (2554, หน้า 3) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรม
 วาดภาพประกอบการเล่านิทานที่มีต่อพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
 รวมทั้งเปรียบเทียบพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัด
 กิจกรรมวาดภาพประกอบการเล่านิทาน โดยมีเครื่องมือที่ใช้การวิจัยประกอบด้วยแผน
 การจัดกิจกรรมวาดภาพประกอบการเล่านิทาน และแบบประเมินพัฒนาการด้านความคิด
 สร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมวาดภาพประกอบการเล่านิทานมีผลช่วย
 พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยเพิ่มขึ้นทั้งด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิด
 ริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการด้านความคิด
 สร้างสรรค์หลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองทั้งโดยรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทาง
 สถิติที่ระดับ 0.05

ชมพูนุช สุขเกษม (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดประสบการณ์
 การปั้นเป็นกลุ่มที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โรงเรียนวัดห้วยโป่ง อำเภอเมือง
 จังหวัดระยอง พบว่า ระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยก่อนการทดลองอยู่ใน
 ระดับต่ำ ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดประสบการณ์การปั้น
 โดยใช้กิจกรรมกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลัง
 การทดลองมีค่าเฉลี่ยมากกว่าก่อนทดลองแสดงว่ากิจกรรมการปั้นโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม
 ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีความคิดสร้างสรรค์โดยรวมสูงขึ้น

ณัฐวดี สังข์ทอง (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า เด็กปฐมวัยในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของไทยมีทักษะทางสังคมด้านการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นสูงขึ้นในทุกรายด้าน และหลังการทดลองเด็กปฐมวัยในเขตภาคเหนือตอนล่างมีทักษะทางสังคมด้านการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ธีรพงษ์ จันเปรียง (2555, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยการวาดภาพด้วยวิธีการสร้างเรื่องของเด็กอนุบาล 3 โรงเรียนอนุบาลสิริขุนหาญ อำเภอนพนาญ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาล 3 ก่อนได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์โดยการวาดภาพด้วยวิธีการสร้างเรื่องอยู่ในระดับต่ำ หลังจากได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์โดยการวาดภาพด้วยวิธีการสร้างเรื่องมีระดับความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง เด็กอนุบาล 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์โดยการวาดภาพด้วยวิธีการสร้างเรื่องมีคะแนนเฉลี่ยทางความคิดสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เบญจมาศ เกตุขุนทด (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความรู้สึกเชิงจำนวนของเด็กอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเฉพาะความพิการจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมความรู้สึกเชิงจำนวนตามแนวคิดพหุสัมพันธ์ พบว่าความรู้สึกเชิงจำนวนของเด็กอนุบาลปีที่ 2 หลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมความรู้สึกเชิงจำนวนตามแนวคิดพหุสัมพันธ์อยู่ในระดับ ดีและสูงขึ้น

อรสา สาคร (2556, บทคัดย่อ) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย พบว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์ที่สร้างขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

รัตนา บุญญาเศวต (2556, หน้า 185-191) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย ตามแนวคิดแบบมอนเตอริสซอรี ทฤษฎีพหุปัญญา และการออกแบบย้อนกลับ พบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับดีมาก ผลการเสริมสร้างความสามารถปฐมวัยในการออกแบบและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เด็กอยู่ในระดับดี คุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย

ตามแนวคิดแบบมอนเตอริสซอรี ทฤษฎีพหุปัญญา และการออกแบบย้อนกลับอยู่ในระดับดี และการพัฒนาคุณภาพเด็กด้วยวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย ตามแนวคิดแบบมอนเตอริสซอรี ทฤษฎีพหุปัญญา และการออกแบบย้อนกลับอยู่ในระดับดี

ขวัญชนก ทองค้อย (2556, หน้า 147-155) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์แบบเน้นประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์สำหรับเด็กปฐมวัย ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ สร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ ทดลองใช้รูปแบบและศึกษาความพึงพอใจของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานเห็นความสำคัญของการพัฒนาความซื่อสัตย์ในเด็กปฐมวัย รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ สาระ กระบวนการจัดประสบการณ์ และการประเมินผล โดยกระบวนการจัดประสบการณ์มี 4 ขั้นตอน ตามกระบวนการของ CTCA คือ สร้างประสบการณ์รูปธรรม ร่วมคิดร่วมทำ สรุป และนำไปใช้ ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า ความซื่อสัตย์หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และเด็กปฐมวัยส่วนมากมีความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์

กิตติศักดิ์ เกตุนุติ (2557, หน้า 130) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ B-R-A-I-N เพื่อส่งเสริมความสามารถทางการคิดวิจารณ์ญาณของเด็กปฐมวัย มีขั้นตอนการวิจัย 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ระยะที่ 2 การสร้างเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย แผนการจัดประสบการณ์ และแบบทดสอบความสามารถทางการคิดวิจารณ์ญาณของเด็กปฐมวัย ระยะที่ 3 การทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ระยะที่ 4 การขยายผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นปลุกสมอง (Boosting = B) ขั้นระบุและเชื่อมโยง (Remarking and Relating = R) ขั้นค้นหาคำตอบ (Acquiring = A) ขั้นสรุปผล (Inferring = I) ขั้นนำเสนอผล (Notifying = N) เด็กปฐมวัยหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ B-R-A-I-N มีความสามารถทางการคิดวิจารณ์ญาณสูงกว่าก่อนเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ B-R-A-I-N อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัย

ที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ B-R-A-I-N มีความสามารถทางการคิด
 วิจัยรณญาณสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และครูปฐมวัยที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ
 B-R-A-I-N ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

วัชระ ป่านภูมิ (2557, หน้า 6) ได้พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์
 การเล่นเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัย มีการวิจัยมี 3 ระยะ คือ
 1) ศึกษาเอกสารและบริบทในการจัดประสบการณ์ 2) พัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์
 การเล่น 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเล่น ได้รูปแบบการจัด
 ประสบการณ์การเล่นเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย
 แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดประสบการณ์ การเล่น ระบบสังคม
 หลักการตอบสนอง ระบบสนับสนุน และมีขั้นตอนการจัดประสบการณ์ 3 ขั้นตอน คือ
 1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นจัดประสบการณ์ 3) ขั้นสรุปและประเมินผล ซึ่งมีประสิทธิภาพ
 เท่ากับ 81.07/80.87 และมีค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.6229 ผลการประเมินคุณลักษณะ
 ที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยโดยรวมและรายด้าน ครั้งที่ 1 โดยใช้รูปแบบการจัด
 ประสบการณ์การเล่นสูงกว่าก่อนจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยโดยรวมและรายด้านครั้งที่ 2 โดยใช้รูปแบบ
 การจัดประสบการณ์การเล่นสูงกว่าการจัดประสบการณ์ปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
 ที่ระดับ .01 และครูผู้สอนเห็นด้วยกับการใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเล่น
 เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมากที่สุด

ปรีชมน กาลพัฒน์ (2558, หน้า 5) ได้พัฒนารูปแบบการจัด
 ประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางภาษาแบบองค์รวม สำหรับเด็กปฐมวัย
 ด้วยการสร้างและทดลองใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างทักษะ
 ทางภาษา สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง
 ทักษะทางภาษาแบบองค์รวม มีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์
 ของรูปแบบ 3) ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล
 โดยมีกระบวนการจัดประสบการณ์ตามขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบด้วย
 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการสร้างควมสนใจ 2) ขั้นเผชิญสถานการณ์ 3) ขั้นลงมือปฏิบัติ
 4) ขั้นแลกเปลี่ยนและสรุปความรู้ และ 5) ขั้นการประยุกต์ใช้และประเมินผล ซึ่งผลการ
 ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์

การเรียนรู้ มีความเหมาะสมระดับมาก การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัด
 ประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางภาษาแบบองค์รวม สำหรับเด็กปฐมวัย
 พบว่า 1) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์
 การเรียนรู้ มีทักษะทางภาษาทั้งองค์รวมและรายด้านเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
 ระดับ .01 2) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามรูปแบบ มีความพึงพอใจ
 ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ความคิดเห็นของครูปฐมวัย
 ที่มีต่อรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ
 การจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย และพหุสัมผัส ดังนี้

Bridgewater, Shay-Coy Ra' Cal (2006, Abstract) ได้ศึกษาการประเมิน
 ระดับการรับรู้จากการฝึกอบรมและการประเมินผลทางสังคมอารมณ์และบริการสุขภาพจิต
 ในเด็กปฐมวัย เป็นการทำการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อตรวจสอบ บรรยายสถานะปัจจุบัน
 ของการฝึกอบรมวิชาเอกจิตวิทยาในโรงเรียนว่ามีความสัมพันธ์กับการประเมินการพัฒนา
 สังคม อารมณ์ในเด็กก่อนวัยเรียน การศึกษานี้พยายามที่จะสำรวจการฝึกอบรมวิชาเอก
 จิตวิทยาในโรงเรียน ด้วยการเสนอโปรแกรมในการเตรียมการอบรมวิชาเอกจิตวิทยา
 ในโรงเรียนเกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพจิตสำหรับประชากรก่อนวัยเรียนและประเมินผล
 การรับรู้ของเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมและการเรียนการสอนนักเรียนเกี่ยวกับสมรรถนะและ
 เครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเตรียมความพร้อมโรงเรียนเพื่อให้การประเมินทางสังคม
 อารมณ์และบริการสุขภาพจิตในเด็กปฐมวัย

Inan, Hatice Zeynep (2007, Abstract) ได้ศึกษาวิธี interpretivist
 เพื่อความเข้าใจวิธีการวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในห้องเรียน Reggio Emilia โดยการสำรวจ
 แก่มุมของวิธีวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในห้องปฏิบัติการ Reggio Emilia มีนักการศึกษาและ
 นักวิจัยที่สนใจ เพียงเล็กน้อยเป็นการวิจัยเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ใน Reggio Emilia เพื่อให้
 ได้รับข้อมูลในเชิงลึกการศึกษานี้สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมจากการดัดแปลง ออกแบบ
 การวิจัยแบบชาติพันธุ์ เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล (เช่น สัมภาษณ์ สังเกตเอกสาร/
 การเก็บรวบรวมสิ่งประดิษฐ์และเขตข้อมูลที่บันทึก) วิเคราะห์ข้อมูลจากมุมมองที่สื่อ
 ความหมาย ผลการทดลองพบว่า Reggio Emilia จัดวิทยาศาสตร์ธรรมชาติให้กับเด็กก่อน

วัยเรียน และสนับสนุนเด็กก่อนวัยเรียนสอบถามข้อมูลและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ห้องเรียนเด็กก่อนวัยเรียนในการศึกษานี้เป็นห้องเรียนเกินมาตรฐาน pre-k สำหรับ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า การเรียนการสอน Reggio เป็นเหตุผล ในการสอบถามอย่างเข้ากันได้กับเป้าหมายการศึกษาวิทยาศาสตร์

Sackey, Margaret Mary (2009, Abstract) ได้ศึกษาการตรวจสอบ การให้บริการกับเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชน ในเขตเทศบาลเมือง มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบว่า เด็กในชุมชน ที่มีความหลากหลายภายในเขตเทศบาลมีการเข้าถึง ความยุติธรรม เริ่มต้นในชีวิตที่อยู่รอดของพวกเขา โภชนาการ สุขภาพและ การเจริญเติบโต เพื่อการพัฒนาเด็กของพวกเขา การศึกษานี้รวมถึงการตรวจสอบของบริบท และคุณภาพ ในแง่ของการป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด การฝึกอบรมพนักงาน การส่งมอบบริการ การดูแลเด็กก่อนวัยเรียน โดยเจ้าหน้าที่ และความพร้อมของการเรียนรู้ และทรัพยากร รวมถึงการตรวจสอบบทบาทของพ่อแม่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ให้บริการที่โรงเรียน อนุบาล การศึกษายังตรวจสอบประเภทของเด็กก่อนวัยเรียนที่เข้าร่วม มีการเชื่อมต่อกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ของครอบครัวของเด็ก ข้อมูลหลังจากการวิเคราะห์ เอกสารเบื้องต้นรวมทั้งคำถาม การสำรวจ การสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม และข้อสังเกต ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ใหญ่ และเด็กก่อนวัยเรียน ระหว่างผู้ใหญ่ที่มีส่วนร่วมในการศึกษา ของเด็กก่อนวัยเรียนในภาคเอกชน ผู้ให้บริการ ผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยเรียน และ เจ้าหน้าที่ของรัฐในเขตเทศบาลเมือง และชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ความหลากหลาย ของบริการ และจากการทบทวนวรรณกรรมชี้ให้เห็นว่าการบริการดูแลเด็กโดยทั่วไปรวมทั้ง โรงเรียนอนุบาลขึ้นอยู่กับโลกาภิวัตน์ ความทันสมัย และรูปแบบความพร้อมในขณะ ที่จะถูกท้าทายด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรมของสังคมภายในที่ตั้งอยู่

Author InfoPech, Sandra L. Social Media (2010, Abstract) ได้ศึกษา กรณีศึกษาของครูอนุบาล: การตรวจสอบการปฏิบัติและความเชื่อว่าบรรยากาศห้องเรียน ส่งผลต่อสังคมและอารมณ์ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ 5 เดือน ของการตรวจสอบ บรรยากาศห้องเรียนส่งผลต่อสังคมและอารมณ์ โดยการตรวจสอบบทบาทของครู ในการสร้างและรักษาบรรยากาศในห้องเรียนที่ส่งเสริมสังคมและอารมณ์ของนักเรียน ด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา บันทึกข้อมูลบันทึกการวิจัยและสิ่งประดิษฐ์ โรงเรียน ค้นพบครั้งแรกคือหลักสูตรที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและการเอาใจใส่ ในหมู่นักเรียน ในโรงเรียนอนุบาล ค้นพบต่อมาคือสามองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นว่า

การวิจัยเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูที่นำมาใช้ในห้องเรียนของเขา เริ่มต้นจากสภาพแวดล้อม การฝึกศิลปะและที่สำคัญสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานในการดูแลรักษาศิลปะและการสะท้อนกับบทเรียนของครูด้วยการกำกับแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นมาตรฐานการศึกษา จากการวิจัยพบว่ามี ความจำเป็นสำหรับการให้สภาพแวดล้อมแบบองค์รวมสำหรับการเรียนรู้ให้อยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย

Yahsi, Zekiye (2011, Abstract) ได้ศึกษาโรงเรียนในหมู่บ้านและชีวิตในหมู่บ้าน: ศึกษาชาติพันธุ์วิทยาของการศึกษาปฐมวัยด้วยการศึกษารูปแบบขององค์การทางสังคมที่พบในที่ทันสมัยห้องเรียนและการเรียนในชั้นเรียนของเด็กในหมู่บ้านตุรกี ในชนบทที่อยู่ในโรงเรียนของหมู่บ้าน จัดประสบการณ์ปฐมวัยศึกษาของเด็กๆ เหล่านี้ พวกเขาจัดระเบียบรูปภาพขนาดใหญ่ของการแข่งขันซึ่งเป็นการศึกษาในระดับต้นของพวกเขาและสถานที่ของการศึกษาในการใช้ชีวิตของครอบครัวของพวกเขา เด็กพัฒนาความสามารถที่จำเป็นของพวกเขาขณะที่พวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมประจำวันของพวกเขา การเรียนการสอนโดยตรง การมีส่วนร่วมของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นในชุมชนห้องเรียนหรือชุมชนหมู่บ้านที่เด็กได้รับและเรียนอย่างใกล้ชิด พบว่า โรงเรียนที่ทันสมัยมีส่วนในการผลิตนักเรียนสมัยใหม่ในหมู่บ้านเด็กในหมู่บ้าน

Rusinko, Judith E. (2011; Abstract) ได้ศึกษารูปแบบทางทฤษฎีนำเสนอ การเรียนรู้การใช้ ความรู้การเรียนการสอนภาษา multisensory การเรียนการสอนภาษา ที่มีโครงสร้าง multisensory ใช้การบูรณาการของความรู้สึก จินตภาพ การได้ยิน และการเคลื่อนไหว/สัมผัสพร้อมกัน ที่จะสอนให้ อ่านออกเขียนได้ สำหรับการเรียนการสอนภาษา multisensory มีโครงสร้างความแข็งแรง การเรียนการสอน ภาษา multisensory ที่มีโครงสร้างรวมถึงทักษะการใช้ประสาทสัมผัสหลายๆ ที่จะสอน แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาสมองให้อ่านและเขียน และวิธีการพัฒนาสมองแตกต่างกันไป ส่วนใหญ่เน้น องค์ประกอบภาพ และการได้ยินของการเรียนรู้ ที่จะอ่าน กิริยา การเคลื่อนไหว เกี่ยวกับความผิดปกติของการเรียนรู้ภาษา เพราะการเรียนการสอนที่เป็นเหตุผลในการสนับสนุนการเรียนรู้และการใช้กิริยาการเคลื่อนไหว ที่เป็นประโยชน์ สำหรับนักเรียนที่ขาดดุล ขาดพื้นฐาน มีความยากลำบากในการอ่าน การใช้กิริยา การเคลื่อนไหวช่วยเพิ่มอย่างรวดเร็วกับนักเรียนที่มีการขาดดุลได้รับประโยชน์

Author InfoLotycz, Amanda L. Social Media (2011, Abstract) ได้ศึกษาประสิทธิผลของการเรียนการสอนทักษะทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคม โดยศึกษาผลกระทบของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมทักษะทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางภาษาและทักษะทางสังคมของการเข้าซื้อกิจการ โดยการวิเคราะห์จาก (1) ตรวจสอบผลกระทบของทักษะทางสังคม และ (2) สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางภาษาและทักษะทางสังคม ผลจะกล่าวถึงในบริบทของการปฏิบัติที่ดีที่สุด ในโรงเรียน การใช้จิตวิทยา และการแทรกแซงการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ซึ่งข้อจำกัดของการศึกษานี้คำนึงถึงทิศทางการวิจัยในอนาคตรวมอยู่ด้วย

Bond, Vanessa LeBlanc (2012, Abstract) ได้ศึกษาเสียงเพื่อแบ่งปัน: การศึกษาของรัฐ คนตรีในสามโรงเรียนเตรียมอนุบาล Reggio Emilia=Inspired อเมริกาเหนือวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบสถานะของการศึกษาคนตรีในโรงเรียนอนุบาลอเมริกาเหนือ จากวิธีการ Reggio Emilia เพื่อการศึกษาปฐมวัย งานวิจัยนี้มีคำถาม: 1) วิธีการ คือ เพลง สร้างสังคม และบูรณาการเข้าไปในหลักสูตรชีวิต Reggio Emilia ในห้องเรียนเด็กก่อนวัยเรียนของทุกวัน 2) การศึกษาคนตรีในห้องเรียน Reggio เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน เพลง และ 3) ลักษณะของ Reggio Emilia โรงเรียนอนุบาลอาจจะโอนไปยังวัยเด็ก บริบท ห้องเรียน นักวิจัยใช้เวลาสองสัปดาห์ ในแต่ละโรงเรียน อนุบาล Reggio ในประเทศสหรัฐอเมริกา, การเก็บรวบรวมข้อมูล ผ่านการสังเกต ผู้เข้าร่วมสังเกต การสัมภาษณ์ และรวบรวมเอกสาร ข้อมูล ถอดความ วิเคราะห์ ผ่านการอ่าน และการสะท้อนให้เห็นถึง การพัฒนาและการกำหนดรหัสและระบุรูปแบบ ที่โดดเด่น แต่ละกรณี ได้รับการวิเคราะห์ และเขียน แยกต่างหาก ก่อนที่จะเสร็จสิ้นการวิเคราะห์ข้ามกรณี รูปแบบ รวมถึงการสร้างสังคมจากการเรียนรู้ดนตรีของเด็กในกิจกรรมดนตรี เพลง ที่แพร่หลายในโรงเรียนเหล่านี้ และหลายรูปแบบของบทบาทครูสอนดนตรี ยังแสดงให้เห็นว่ามีควมดี ที่ชัดเจนของความเหมาะสมระหว่างวิธีการ Reggio Emilia สำหรับวัยเด็ก และการศึกษาในช่วงต้น เพลงมีบทบาทมากขึ้น เป็นความต้องการที่จะทำเพื่อตระหนักถึงศักยภาพเต็มรูปแบบของความสัมพันธ์นี้

Oyce Ofosua Anim (2012, p. 3) การศึกษาบทบาทของการวาดภาพในการสื่อสารของเด็กก่อนวัยเรียน บทบาทของครูได้รับการแก้ไขและบทบาทสำคัญของการวาดภาพในการเสริมสร้างทักษะการสื่อสารของเด็ก ได้รับการตรวจสอบด้วยวิธีการเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งดำเนินการกับครู 3 คน

และการสังเกตของผู้เข้าร่วมการวิจัย จำนวน 25 คน และเด็ก จำนวน 22 คน ที่มีอายุ 4-5 ปี ในศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนใน Dublin, Ireland ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตพบว่า การให้โอกาส การสำรวจและการทำความเข้าใจที่ดี ทำให้เด็กใช้ การวาดภาพเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารได้ดีกว่าและบทบาทของครูในการอำนวยความสะดวกในการสื่อสารของเด็กผ่านการวาดภาพ ทำให้เด็กเห็นคุณค่าการวาดภาพ ของตนและให้พวกเขามีโอกาสในการแสดงออกทางการสื่อสารผ่านการวาดภาพด้วยตัวเอง

Mullen, Anita Marie (2013, Abstract) มาตรฐานทางวิชาการของรัฐ ที่ถูกนำมาใช้กับเด็กเล็กก่อนวัยเรียนและครูโรงเรียนอนุบาลกำลังมีความต้องการที่เพิ่มขึ้น แต่ไม่ค่อยมีใครรู้เกี่ยวกับวิธีการเพิ่มความต้องการเหล่านี้ ในเวลาเดียวกันพบว่าครูส่งเสริม การพัฒนาทักษะทางสังคมที่สำคัญของเด็ก คำถามการวิจัยคือทำความเข้าใจวิธีการปฏิบัติ ที่เฉพาะเจาะจงและการรับรู้ของ Pennsylvania Pre-K ครูผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะ ทางสังคมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน โดยใช้ทฤษฎี Vygotsky ลำดับชั้นความต้องการ ของมาสโลว์ และ 8 ขั้นตอนของมนุษย์ของอิริคสัน แหล่งข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ในเชิงลึก Pennsylvania Pre-K จำนวน 6 คน ใช้การบันทึกผลการเรียนในชั้นเรียนของครู และการรายงานประจำปีของครูเพื่อตรวจสอบความคืบหน้าของนักเรียน ในการพัฒนา ทักษะทางสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการผ่านขั้นตอนการเขียนโปรแกรมและ วิธีการเปรียบเทียบอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยในการระบุรูปแบบที่เกิดขึ้นใหม่ ทฤษฎีที่เกิดขึ้น ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมคืออิทธิพลของแนวทางการเรียนการสอน กลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน กลยุทธ์เหล่านี้ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม ของผู้ปกครอง ร้อยละของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางสังคม การศึกษาครั้งนี้มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงทักษะทางสังคมในเชิงบวกที่มีรูปแบบ การพัฒนาโดยการบ่อนข้อมูลครูซึ่งอาจนำไปสู่เทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในห้องเรียนเด็กปฐมวัย

Khouja Abed Al-Rahman (2013, pp. 3-6) ได้ศึกษาการพัฒนาความคิด สร้างสรรค์ของเด็กอายุ 5 ปี ผ่านโปรแกรมการฝึกอบรม โดยศึกษาด้านการเจริญเติบโต ที่แตกต่างกันในวัยเด็กและผลของการเจริญเติบโตด้านบุคลิกภาพของเด็กและการพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ โดยครู นักเรียน และพ่อแม่ มีบทบาทสำคัญในการให้ความร่วมมือ ในเรียนรู้ การศึกษานี้ใช้เด็กเรียนอนุบาล จำนวน 26 คน จาก Al-Woroud เป็นกลุ่มทดลอง และนักเรียนอนุบาล จำนวน 26 คน จาก Rowa เป็นกลุ่มควบคุมของโรงเรียนอนุบาล

ในกรุงเยรูซาเล็มของปี 2011/2012 นักเรียนทุกคนอายุประมาณ 5 ปี โดยตั้งสมมติฐานว่าผลการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอายุ 5 ปี เมื่อผ่านโปรแกรมการฝึกอบรมและไม่ผ่านโปรแกรมการฝึกอบรมแล้วนักเรียนอนุบาลกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\alpha = 0.05$) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ถูกต้องและได้มาตรฐาน ในการทดสอบการวิจัยอยู่บนพื้นฐานของวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม นอกจากนี้การสัมภาษณ์ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและนักการศึกษา โดยใช้วิธีการที่หลากหลายในการเก็บข้อมูลมีการสังเกตรายงานที่เขียนโดยครู การสัมภาษณ์ Pre-test และ Post-test โดยวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS และการวิเคราะห์แบบกราฟิกได้รับการทำการวาดผลจากการทดสอบเพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอนุบาลระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าระดับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอนุบาลกลุ่มทดลองและการควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ 0.05

Rybski, Debra A. (2014, Abstract) ได้ศึกษาเด็กก่อนวัยเรียนที่ครอบครัวมีรายได้น้อยหรือไม่มีที่อยู่อาศัยมักจะมีพฤติกรรมและทักษะทางสังคมน้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ชัดเจนว่าปัจจัยทางกายภาพและทางสังคมอื่นๆ ของเด็กและแม่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก วัตถุประสงค์ของการศึกษาคั้งนี้คือศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อทักษะทางสังคมและพฤติกรรมที่มีปัญหาในเด็กก่อนวัยเรียน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยในการตรวจสอบคะแนนทักษะทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคมที่มีปัญหา (SSRS) โดยการประมวลผลทางประสาทสัมผัสของเด็กกับแม่ของตนในระยะเวลาสั้น (SSP) ประสิทธิภาพความรู้สึกและความพึงพอใจกับการเลี้ยงดู (PSOC) พบว่าเด็กที่ไม่มีที่อยู่อาศัยได้คะแนนต่ำกว่าเด็กที่ครอบครัวมีรายได้น้อย SSRS และคะแนนความรู้สึกและความพึงพอใจกับการเลี้ยงดู ของมารดาตกลงใน PSOC ทักษะทางสังคมและพฤติกรรมที่มีปัญหาได้รับการคาดการณ์โดยการประมวลผลทางประสาทสัมผัสของเด็กกับแม่ของตนในระยะเวลาสั้น ประสิทธิภาพความรู้สึกและความพึงพอใจกับการเลี้ยงดู (PSOC) แสดงให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตัวแปรอิสระส่งผลกระทบต่อทักษะทางสังคมของเด็กและพฤติกรรมที่มีปัญหา ผลการวิจัยพบว่า ชีวิตวัยเด็กและครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย

Author InfoDunbeck, Kimberly Social Media (2014, Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยับยั้งพฤติกรรมและทักษะทางสังคม การยับยั้งพฤติกรรม (BI) แนวโน้มในระหว่างวัยเด็กและวัยเด็กที่ได้รับการยับยั้งพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การพัฒนาของความวิตกกังวลทางสังคมภายหลัง ผู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่เป็นลบและทักษะทางสังคมที่ดี ความสามารถของเด็กที่จะมีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับเพื่อนของพวกเขามีความเกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจอารมณ์ของเด็กและความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Calkins, 1994) ความเข้าใจเด็ก และกระบวนการทางอารมณ์ของเด็กจะขึ้นอยู่กับขั้นตอนการขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกของเด็กที่เกิดขึ้นเป็นหลัก โดยผ่านสถานการณ์ทางอารมณ์และการสื่อสารกับผู้ปกครองของเด็ก ตัวอย่างเช่นวิธีการที่พ่อแม่ตอบสนองต่อการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกของเด็กเชิงลบมีอิทธิพลในการทำความเข้าใจทางอารมณ์ความรู้สึกของเด็กในบริบททางสังคม (Eisenberg, et al., 1999) การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจว่าพฤติกรรมของผู้ปกครองอาจมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างระดับของ BI (การยับยั้งพฤติกรรม) และทักษะทางสังคมกับเพื่อนร่วมงาน

Author Info Fehr, Karla K. Social Media (2014, Abstract) ได้ศึกษาการอำนวยความสะดวกในการเล่นและความคิดสร้างสรรค์ในเด็กวัยก่อนเรียน การเล่นเกมกระบวนการเล่น องค์ความรู้และอารมณ์ในการเล่นมีความเกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ เป้าหมายแรกคือการทำความเข้าใจและตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นและความคิดสร้างสรรค์ในการเล่นนิทาน เป้าหมายที่สองคือการทดสอบประสิทธิภาพของการอำนวยความสะดวกในการเล่นสั้นๆ ที่นำมาใช้สำหรับก่อนวัยเรียน การอำนวยความสะดวกในการเล่นโดยผู้ใหญ่สามารถนำมาปรับปรุงทักษะการเล่นและการพัฒนาทักษะสำหรับเด็กที่มีการขาดดุลการเล่นอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้การสังเกตการอำนวยความสะดวกในการเล่นสั้นๆ เพื่อพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน พบว่ายอดการเล่นในเด็กก่อนวัยเรียนที่มีการอำนวยความสะดวกในการเล่น การดำเนินการที่สำคัญเหล่านี้ อาจมีผลกระทบขนาดใหญ่ในการเล่นและการพัฒนาทักษะสำหรับเด็ก การศึกษานำร่องโดยรัฐและเพื่อนร่วมงานใช้กับเด็กก่อนวัยเรียน และผู้ปกครองของพวกเขาและพบว่าสื่อมีผลต่อทักษะการเล่นเพิ่มขึ้นสำหรับกลุ่มทดลอง ส่วนหนึ่งในการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมักจะมีส่วนร่วมจากท้องถิ่น ผลการประเมินเด็กที่ถูกสุ่มให้เป็นกลุ่มทดลองหรือกลุ่มควบคุมจากการเล่น และอำนวยความสะดวก

ความสะดวกในการเล่น พบว่ากลุ่มทดลองที่มีการอำนวยความสะดวกในการเล่นมีกระบวนการการคิดและอารมณ์ในการเล่นที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกับกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบ การจัดประสบการณ์ รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 แนวคิดเรกจิโอ เอมิเลีย (Reggio Emilia) แนวคิดพหุสัมผัส (Multi-sensory Approach) ความคิดสร้างสรรค์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางสังคมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม ความพึงพอใจและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย กำหนดวิธีและขั้นตอนการวิจัย เพื่อการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมิเลีย และพหุสัมผัส ต่อไป